ØKONOMI og POLITIK

Kvartalsskrift udgivet af Institutet for Historie og Samfundsøkonomi . 30. Årgang . Nummer 4 . 1956
København 1957

ØKONOMI OG POLITIK

30. ÅRGANG . NR. 4 . 1956

INDHOLD

ERIK BACH: De sidste års politiske udvikling i Sovjetunionen 301

PREBEN DOLLERUP: De israelske partier og den religionspolitiske kamp 1948–56 317

Den internationale økonomiske situation 339

Den danske økonomiske situation 353

Kortere meddelelser: Israel og den internationale situation 363

Politisk kronik 366

Meddelelse til abonnenterne 382

KVARTALSSKRIFT UDGIVET AF
INSTITUTET FOR HISTORIE OG SAMFUNDSØKONOMI
KØBENHAVN 1957

FORFATTERNE

ERIK BÄCH: Lektor ved Københavns Universitet, dr. phil. Har bl. a. skrevet »Latinamerika«. Medredaktør af »Storpolitik siden 1933«.

PREBEN DOLLERUP: Uddannet som journalist. Forbereder magisterkonferens i historie.

Eftertryk uden kildeangivelse ikke tilladt.

ØKONOMI OG POLITIK udkommer med et hefte i hvert kvartal. Årsabonnement 8 kr. Enkelte hefter 2.50 kr. Ansvarshavende redaktør, professor POUL WINDING. Institutet for Historie og Samfundsøkonomi, Sct. Peders Stræde 5, København K. Telefon Palæ 5182. Ekspedition og abonnement sammesteds. Abonnement kan endvidere tegnes i alle boglader og hos postvæsenet samt for boghandlernes vedkommende også gennem Danske Boghandleres Kommissionsanstalt.

Udsendt i boghandelen 28. februar 1957.

Printed in Denmark. Aarhuus Stiftsbogtrykkerie.

DE SIDSTE ÅRS POLITISKE UDVIKLING I SOVJETUNIONEN

ERIK BACH

Sovjetunionens isolering fra omverdenen er et besværligt faktum for samtidshistorikeren. Den rigdom af faktiske oplysninger, tendentiøse afsløringer og bevidste indiskretioner, som den frie debat stiller til kommentatorens rådighed, når det drejer sig om lande og mennesker vest for jerntæppet, svigter totalt, hvis man vender sig til Sovjet. Dersom ikke personlige forbindelser står til ens rådighed, er man alene henvist til officielle publikationer og til at sammenstille disse med andre kommentatorers mere eller mindre begrundede meninger om sagen. Muligheden for at verificere meddelelserne findes praktisk taget ikke. Ethvert forsøg på en fremstilling af Sovjets samtidshistorie får derfor uundgåeligt et stærkt *subjektivt præg*, og historikeren må være forberedt på at blive dementeret af senere fremkomne kendsgerninger.

Denne isolation er blevet gradvis forøget. Mens den indre debat i det bolsjevikiske parti foregik ret åbenlyst indtil 1927, og det under de første femårsplaner indtil 1939 dog var muligt at følge hovedlinjerne i udviklingen, og endelig krigstiden 1941–45 åbnede for indblik bag kulisserne for vestlige statsmænd og journalister, blev forbindelsen i tiden efter 1945 næsten fuldstændig afskåret. Et holdepunkt havde man dog indtil marts 1953 i *Stalin* selv. Diktatorens personlighed og politik tegnede sig efter så mange års regering i et temmelig klart lys. Ved hans død indtrådte derimod den absolutte usikkerhed. Sovjetpressens store tilbageholdenhed med at meddele data og oplysende småtræk om de ledende personligheder gør, at vor viden om de nye magthavere er yderst ringe. Partiets absolut lukkede debatter er os ligeledes ubekendte, og man må gøre sig klart, at de »afsløringer« om Stalin og *Berija*, der kom frem på den tyvende partikongres, er så tendentiøse, at man kun kan benytte dem med den største varsomhed. De er et led i de nye magthaveres politik og ikke historiske sandheder.

For at bedømme Sovjets politiske historie i de sidste 4 år er det imidlertid af største vigtighed at få klarhed over de *individuelle magtforhold* i

landet; politiske svingninger har jo øjensynligt været nøje forbundet med forskydninger i magten mellem mændene i Kreml. Lige så vigtigt er det naturligvis at undersøge de generelle betingelser for disse mænds virke i det russiske samfund d.v.s. den økonomiske, sociale og kulturelle udvikling i landet.

ÆNDRINGER I PARTIAPPARATET 1952

Et naturligt udgangspunkt for undersøgelsen danner den *19. partikongres,* afholdt 5.–14. oktober 1952, den første siden 1939 og den sidste i Stalins levetid. Umiddelbart før kongressen udkom Stalins »Socialismens økonomiske problemer i Sovjetunionen«; hovedtaleren på kongressen, *Malenkof,* dvælede meget indgående ved disse problemer, og kongressen vedtog den femte femårsplan, som skulle gælde for årene 1951–55, men altså ikke blev offentliggjort før mod slutningen af det andet år af perioden. Disse fakta angiver klart, at økonomiske overvejelser og vanskeligheder spillede en betydelig rolle for sovjetledelsen i Stalins sidste leveår, hvilket også bekræftes af andre oplysninger. Dertil kom betydningsfulde ændringer i partiets ledelse. En helt ny centralkomité på 125 medlemmer valgtes til afløsning af den gamle på kun 72 medlemmer, af hvilke kun omkring halvdelen genvalgtes, resten var nye folk. Det gamle *Politbureau,* der havde eksisteret siden oktoberrevolutionen 1917, blev afskaffet og *erstattet med et præsidium* med 25 medlemmer mod Politbureaus 12; kun 10 af disse kom med i det nye præsidium.

I sit sidste leveår fornyede Stalin altså sit partis ledelse på den måde, at han omgav sine nærmeste medarbejdere i Politbureau: *Malenkof, Berija, Molotof, Krustjof, Mikojan, Kaganovitsj, Bulganin, Svernik* og *Vorosjilof* med 15 mænd, mest yngre partisekretærer fra hovedstaden og provinserne. Det kan bemærkes, at intet medlem havde noget regeringsdepartement under sig, i vinteren 1948–49 havde Molotof, Mikojan og Bulganin mistet deres stillinger som udenrigs-, handels- og forsvarsministre. Dengang disse forandringer skete, blev de for eksempel i »Le Monde« i Paris, tolket således, at Politbureaus medlemmer skulle danne et indre kabinet ubesværet af forvaltningsopgaver, alene beskæftiget med den store politiks hovedlinjer. Det er naturligvis muligt, men en sådan forsamling er sjældent så stor, og en sådan ordning svarer næppe til de reelle tilstande indenfor et diktatorisk ledet parti. Efter min mening er det et forsøg fra Stalins side på at hindre, at nogen skabte sig en særlig enklave i forvaltningen som magtposition, og Politbureaus opløsning eller rettere neutralisering i 1952 gennem de femten nye medlemmers optagelse var et skridt i samme retning. Det var udslag af diktatorens *mistænksomhed mod de nærmeste medarbejdere,* der havde en vis position i det

offentlige liv, således som den også er kendt fra Mussolinis »vagtskifter«. — Dette synspunkt vinder i sandsynlighed, forekommer det mig, når man ser på, hvad der skete efter Stalins død i marts 1953, ved ministerskiftet 1955 og ved nyvalgene på partikongressen i 1956, den nu så berømte 20' kongres.

STALINS DØD 1953

Et halvt døgn efter Stalins død den 5. marts 1953 om aftenen, udsendtes 6. marts meddelelse om en *reorganisation af regering og partistyre.* Malenkof efterfulgte Stalin både som premierminister og partisekretær, men det af Stalin skabte partipræsidium ændredes radikalt. Af de femten nye medlemmer fra oktober 1952 blev de 13 atter sat udenfor tilligemed den gamle *Svernik,* der også mistede sin post som præsident for sovjetkongressen. Samtidig blev en hel række ministerier slået sammen til større enheder, og præsidialmedlemmerne overtog hver sin forvaltningsgren, Molotof igen udenrigsministeriet, Bulganin forsvaret, Mikojan handelsministeriet, og de to eneste af de nye medlemmer, der fik lov at fortsætte, *Saburof* og *Pervuhin,* var netop industriministre. Kun *Nikita Krustjof* fik ikke noget ministerium, men 14. marts afløste han Malenkof som generalsekretær for partiet, endelig blev den gamle marskal *Vorosjilof* præsident for sovjetkongressen. Stalins handlinger 1948–49 og 1952 blev altså annulleret. Det gamle Politbureau rensede sig for de nyudnævnte og fordelte den administrative magt mellem sig. Denne fordeling kaldte man så »*kollektiv ledelse*«.

Stalins sidste vilje blev altså ikke lov. Malenkof, som han havde placeret som sin ordfører på den sidste kongres, blev nok premierminister, men kun i 8 dage leder af partiapparatet, det, Stalin selv havde bygget sin magtstilling op på. Denne post tilfaldt Krustjof, den mand Stalin indirekte havde kritiseret i sin bog, og som Malenkof havde hentydet til i sin tale på kongressen, som advokat for en ukorrekt landbrugspolitik. Krustjofs udnævnelse må ses i dette lys, den var en desavuering af Stalin og Malenkof på et vigtigt punkt, og linjen går videre til *Malenkofs degradation* til en underordnet ministerpost 23 måneder senere, 3. februar 1955, da han tog ansvaret for den uheldige politik, der var skyld i den utilfredsstillende udvikling i det russiske landbrug. Krustjof fik altså fuld oprejsning ved denne lejlighed, men han blev ikke ministerpræsident; denne post tilfaldt Bulganin, der overlod forsvarsministeriet til marskal *Sjukof,* helten fra den store krig, men denne blev til gengæld ikke medlem af partiets præsidium, mens Malenkof forblev i dette. Den omhyggelige fordeling af magten blev opretholdt, men man gik et skridt videre i likvidationen af Stalins dispositioner, idet Sjukofs forfremmelse må ses i sammen-

hæng med det faktum, at han fra 1946 til februar 1955 havde haft en underordnet kommando efter 2 år på posten som den røde hærs øverstkommanderende i slutningen af krigen.

DEN 20. PARTIKONGRES 1956

Endelig oprandt da 14. februar 1956 den 20. partikongres, hvor Mikojan og Krustjof tog bladet fra munden i en *kritik* af *Stalins politik* så åbenlys, at en del af tilhørerne besvimede ved choket, og hvor den centralkomité, der nyvalgtes, blev næsten lige så stærkt fornyet, som den der valgtes på den 19. partikongres. Partiets præsidium var iøvrigt i sommeren 1955 blevet forøget med 2 nye medlemmer: *Kiritjenko,* der kom fra den ukrainske partiafdeling som Krustjof, og *Suslof,* der er blevet betegnet som ekspert i udenrigspolitik og i hvert fald spillede en rolle i Ungarn i efteråret 1956.

Når vi dertil føjer den måske vigtigste begivenhed i hele opgøret med arven efter Stalin, Berijas fald allerede i sommeren 1953, som vi vender tilbage til, danner der sig følgende billede af personforandringerne i Sovjets politiske ledelse i de sidste 4 år. Den *gamle kreds af politbureau-medlemmer* fra 1930ernes slutning, som Stalin fjernede fra administrative poster i 1948–49, og som han omgav med et flertal af nyudnævnte i 1952, *har bevaret den politiske magt og tillige taget det administrative ansvar,* men dog udskilt fra sin kreds Berija og delvis Malenkof, de to, der i Stalins sidste tid syntes at stå ham nærmest. Partiets centralkomité, det lag, som står lige under præsidiet i partihierarkiet, er endelig blevet fornyet samtidig med overgangen til den åbne kritik af Stalin. Det er givet, at Krustjof sidder i en betydningsfuld nøglestilling som generalsekretær, men intet indicerer endnu, at hans position kan sammenlignes med Stalins. Man må, synes det, tage den »kollektive« ledelse som et faktum. Problemet er nu, om personskifterne betyder et skifte i politik.

STALINS SIDSTE BOG

I sin sidste bog kom Stalin ind på både politiske og økonomiske reflektioner. Han forudsagde bl. a., at de kapitalistiske lande ville komme ind i indbyrdes konflikter som følge af den økonomiske krise, der ramte dem ved det østeuropæiske og østasiatiske markeds bortfald, en krig mellem de kapitalistiske magter var i virkeligheden mere sandsynlig end et korstog mod Sovjetunionen. Rent bortset fra det rigtige eller urigtige i Stalins spådomme indeholdt de en grum desavouering af hele den propaganda, der var udfoldet fra sovjetisk side mod de vestlige magter efter krigen, men tillige, i betragtning af Stalins vældige autoritet i Rusland, en beroligelse for det russiske folk.

Mest kom han dog ind på fremtidens problemer ved *overgangen til det kommunistiske samfund,* som ville kræve mindst en fordobling af lønnen, en forkortelse af arbejdstiden til 5 timer og en almindelig polyteknisk uddannelse af hele folket, så det frit kunne skifte arbejde efter lyst og tilbøjelighed. Det ville også kræve en vældig forøgelse af produktionen af konsumvarer herunder boliger og en gradvis afskaffelse af kollektivbrugenes frie handel med landbrugsprodukter, hvilket dog først kunne nås, når produktionen af teknisk udstyr til landbruget og derefter selve landbrugsproduktionen havde nået nye højder. Det var i denne forbindelse, han kritiserede Krustjofs forslag om at koncentrere bondebefolkningen i landbrugsbyer, hvorved kollektivernes halvprivate karakter helt ville blive brudt. Det var en altfor radikal politik. Stalins program var holdt i tilpas vage vendinger og indeholdt direkte modstridende passager, men det skulle dog utvivlsomt for sovjetfolket oprulle billedet af en bedre verden end den, det havde oplevet under femårsplanerne og krigen. Stalin talte om det fremtidige kommunistiske samfund, hvor enhver skulle yde efter evne og nyde efter behov, mens man i det nuværende socialistiske kun kunne vente at blive lønnet efter arbejdsindsats, og naturligvis kan det ikke have været skjult for sovjetborgerne, at lønnen var differentieret endog i særdeles høj grad.

Stalins bog har haft et *politisk formål,* at skabe tillid til, at levestandarden ville blive forbedret, og at man ikke ville gribe til radikale forholdsregler overfor bønderne, som Krustjof havde foreslået. Malenkofs tale på kongressen var også holdt i beherskede vendinger, den gav vel udtryk for utilfredshed med landbrugets resultater, men tog udtrykkelig afstand fra større koncentration af bønderne end den, der allerede var sket ved sammenlægning af små kollektivbrug til større. Malenkof nævnte mange tal for industriens vækst og dvælede også ved, at visse landbrugsvarer, som grønsager o. l. havde haft fremgang, men kom ikke nærmere ind på det faktum, at hvede-produktionen kun var steget 5 % siden 1913. Da befolkningen i Sovjetunionen er steget langt mere, og der ikke er sket nogen synderlig import, kan det kun betyde, at der står mindre brødkorn til sovjetborgernes rådighed end før revolutionen.

BAGGRUNDEN FOR KURSÆNDRINGEN EFTER STALINS DØD

Vi er her utvivlsomt ved et centralt problem i russisk politik. Regimet har altid haft sine *vanskeligheder med bønderne;* deres interesser og indstilling har altid stået i modsætning til regeringens mål og bestræbelser. Man har skærpet og slækket kursen, men altid haft yderst svært ved at få produktionen til at holde trit med bybefolkningens øgede behov. Stalin havde øjensynligt i 1952 ikke fattet en endelig beslutning om fremtidens kurs, om

den fik man derimod klar besked, da Malenkof 3. august 1953 som premierminister talte til den øverste Sovjet. Det blev nu sagt ligeud, at husdyrbestanden og kornproduktionen var gået ned eller stagneret siden krigen, og at der var taget altfor lidt hensyn til bønderne. Priserne på kollektivbrugenes varer skulle forhøjes for producenterne, men ikke i detailhandelen, hvilket ville sige, at staten, som stod for fordelingen, måtte bære tabet. Bønderne skulle have skattelettelser for deres små private jordlodder udenfor kollektiverne. Det var agrar-politik i den stik modsatte retning af den, Krustjof havde anbefalet. Hvis denne i den kollektive ledelse af sovjetstaten havde opnået en højere post end før, havde han i hvert fald ikke sat sine specielle ideer igennem. Da han en måned senere talte til det kommunistiske partis eksekutivkomité gik han fuldt og helt ind for den nye kurs og kritiserede partiets indsats og tidligere ukorrekte holdning. De kommunistiske ledere har færdighed i at sluge tidligere standpunkter og omvende sig til nye uden at fortrække en mine.

Malenkof talte imidlertid ikke blot for en ændret landbrugspolitik; der blev også taget hensyn til, at sovjetunionens *bybefolkning* siden revolutionen var steget fra 22 millioner til 67 millioner mennesker. Det blev erkendt, at boligproduktionen ikke havde holdt trit med denne stigning, og at tekstilindustrien og anden let industri også var blevet forsømt. Forsømmelsen blev karakteriseret som en nødvendighed i tidligere tid, men nu skulle det være slut. Boliger, klæder og andre fornødenheder foruden fødemidlerne skulle skaffes til veje, d. v. s. at en større del af investeringen skulle gå til disse sektorer af produktionen, sværindustrien skulle have mindre.

Meget tyder på, at denne side af programmet, der jo i virkeligheden var en helt ny politik, var mindst lige så vigtig som landbrugssiden. Det kan ikke være andet, end at den tredoblede bybefolkning må gøre sig gældende med stedse større vægt i sovjetsamfundet. En iagttager som *I. Deutscher* har især fremhævet dette. Denne bybefolkning har fået en helt anden uddannelse end dens forfædre på det russiske bondeland, og også andre fornødenheder. Den stadig tilbagevendende kritik i den russiske presse over smag for vesterlandske film og tøjmoder taler i samme retning. Den nye generation af russere var ikke mere tilfreds med den gamle almuelevestandard. Deutscher har ligeledes fremhævet, at det *felttog mod persondyrkelse,* der satte ind hurtigt efter Stalins død, også er en imødekommelse af den åndelige tilstand i dette bymiljø. Dyrkelsen af Stalin havde byzantiske former, nøje overensstemmende med Ruslands historiske traditioner. Hyldesten til folkets fader kunne i denne form forstås af musjikkerne, men den passede ikke til en moderne bybefolknings mentalitet, og muligvis heller ikke til moderne kollektivbønders. Man fik nu øje for det ubestridelige, at persondyrkelsen var ganske umarxistisk.

Trods afbrydelsen af den kulturelle forbindelse med vesten, var der ikke tvivl om, at det russiske folk gennem landets industrialisering og urbanisering og den mere udbredte skoledannelse var *kommet Vesten nærmere i behov og interesser,* det var vel netop derfor, jerntæppet var blevet så tæt efter 1945; frygten for, at også politiske ideer fra vesten skulle strømme ind, havde en reel baggrund i folkets ændrede indstilling. Den folkelige reaktion mod savnet af elementære livsfornødenheder – efter vestlig standard – og mod den forcerede industrialisering med vægt på sværindustrien har man i 1956 lært at kende i Ungarn og Polen; den har efter alt at dømme også gjort sig gældende i Rusland. Man må i denne forbindelse huske på, at sovjetlederne d. 17. juni 1953 havde set reaktionen i Østberlin og havde efterretninger om lignende bevægelser i Tjekoslovakiet. Begge steder gav man efter for presset, og det var også det, man gjorde i Sovjetunionen i august-september 1953; alle vasallandene fulgte iøvrigt trop på dette punkt, sværindustrien mistede sin prioritet, produktionen til befolkningens forbrug skulle sættes i vejret.

Konklusionen må da være den, at der var en alvorlig *økonomisk og social krise i Sovjetunionen i 1952;* folket var utilfreds og havde – målt med vestlig standard, men nu også med folkets egen standard – grund til at være det. Stalins bog og Malenkofs tale var vidnesbyrd om, at magthaverne forstod det, og personforandringerne antagelig tegn på, at Stalin forberedte en ny politik med nye mænd. Hans død bevirkede, at de nye mænd ikke kom til. Hans mand, Malenkof, kom til at sætte den nye politik i værk, men uden Stalins magtfuldkommenhed, kun kollektivt med de gamle kammerater. Disse mænd har naturligvis været klar over, at de ikke besad den gamle diktators vældige nimbus af skrækindjagende autoritet, og de har tillige været klar over, at det er en vanskelig opgave at lægge navn til en politik, der i betydelig grad afviger fra den, man hidtil har ført; ordet om, at en *ny politik kræver nye mænd,* har lydt for deres indre øre. Hvor Stalin havde kunnet indgyde skræk, måtte de søge at vinde popularitet. Derfor gennemførte den ny regering straks som sin mest bemærkelsesværdige handling den store *amnesti.* Alle arbejdslejrenes ofre, der var dømt til 5 års strafarbejde eller derunder, skulle frigives. Der er delte meninger om, hvorvidt det er sket fyldest. Der er ikke tvivl om, at arbejdslejrenes produktion betød meget i sovjetøkonomien, og at en fuldstændig lukning ville betyde svære rystelser, men i et vist omfang er der sket frigivelser, og det kan næppe være andet, end at denne forholdsregel alene ved sin proklamation tillige med de lovede *retsreformer* og de i pressen omtalte løfter om *indskrænkning af det politiske politis myndighed* altsammen har bevirket det meget omtalte »tøbrud« i den politiske og sociale atmosfære i Rusland. Standsningen af den såkaldte lægeproces med dens islæt af antisemitisme må ses i denne sammenhæng. Den nye regering af

de gamle mænd måtte skaffe sig en platform at stå på, et grundlag for popularitet, den måtte give efter for en uartikuleret folkelig opinion i det nye sovjetsamfund.

BERIJAS FALD, 1953

Denne politik måtte logisk føre til *opgøret med Stalinmyten,* som det skete på den 20. partikongres. Man gik imidlertid langsomt til værks, det varede tre år, inden man vovede sig så vidt. Derimod kunne man ikke vente så længe med at *ofre en syndebuk,* der kunne gøre folk begribeligt, at det var alvor. Hvem personificerede mere det gamle styre end politichefen Berija? Han blev derfor ofret allerede i juli 1953. Der foreligger egentlig intet, der autentisk beviser, at Berija skulle være mere ansvarlig for Stalintidens politik end Politbureaus øvrige gamle medlemmer. Han fremtrådte også på den øverste sovjets møde i marts 1953, der bekræftede den nye regering i sine embeder, som en lige så varm talsmand for den kollektive ledelse som de andre. Han påtog sig som indenrigsminister at føre den store amnesti ud i livet, det var hans hemmelige politi, der bragte alle underretninger om folkestemningen. Han anklagedes senere for at svække statsmyndigheden i de mindre sovjetrepublikker, hvilket måske er ensbetydende med at han, georgieren, ville indrømme de nationale mindretal større frihed, han har måske endda, som Peter P. Rohde mener, været en af hovedmændene for den nye kurs.

Alligevel blev han kastet for ulvene som et grumt eksempel på diktaturets blodige politiske logik. Når politichefen faldt, måtte det være alvor med den nye kurs, det ville folk kunne forstå; tillige var han den eneste, der med sit mægtige politiapparat var i stand til at sætte de øvrige ledere mat i en eventuel magtkamp, på samme måde som *Trotskij* i spidsen for den røde hær var det i 1924 efter Lenins død. Personlig rivalitet kan naturligvis ikke lades ude af betragtning, men det er en følge af hele atmosfæren, kollegialitet og venskab trives ikke på de kolde højder, hvor et diktaturs ledere befinder sig. Det blev Berijas død.

Det er en almindelig mening blandt kommentatorer, at *hærens støtte* spillede en afgørende rolle, da Malenkof og de andre ledere i juni 1953 satte Berija og hans politi mat. Der har formentlig været tilstrækkelig jalousi mellem de to dele af den væbnede magt til, at dette kan have sin rigtighed, men intet tyder dog på, at der nu blev tale om et militærdiktatur af hærens ledere. De turde enten være kommunister eller fagmænd uden politisk ærgerrighed efter udrensningerne 1937 og under krigen.

MALENKOFS TILBAGETRÆDEN, 1955

Netop deres faglige meninger måtte der imidlertid tages hensyn til. Den nye regerings forbrugervenlige program kunne ramme disse på et

afgørende punkt. Udviklingen af sværindustrien og atomkraften til krigsbrug kunne komme til at lide under den nye politik, og deri kan vi måske se årsagen til det *skridt i konservativ retning,* den russiske politik atter tog i 1955, da Malenkof fratrådte og netop afløstes af forsvarsministeren Bulganin, som atter afløstes på sin gamle post af hærens førende mand Sjukof. Det er en hypothese, der kan have sin grund i, at det ved Malenkofs afgang blev fremhævet, at det var nødvendigt at give sværindustrien prioritet i investeringerne. Det blev imidlertid ikke sagt, at Malenkofs afgang skyldtes, at han havde den modsatte opfattelse, men derimod, at han havde ansvaret for, at landbruget stadig var bag efter. Som et middel til at hæve landbrugets produktion anførtes øget investering i sværindustrien, der også omfatter landbrugsmaskiner. Der er måske mere grund til at se Malenkofs tilbagetræden som yderligere et offer til opinionen, der var utilfreds med levnedsmiddelforsyningen, foruden som en beroligelse af hæren og en personlig hævn fra Krustjofs side. Bulganin erklærede forøvrigt, at udviklingen af den lette industri skulle fortsættes på »basis af sværindustri og landbrug«, dunkle ord til beroligelse. Måden, hans afgang skete på, er imidlertid også bemærkelsesværdig. Han bekendtgjorde den selv for den øverste sovjet, som derefter »valgte« Bulganin. Mændene og kvinderne i den øverste sovjet skulle rejse hjem med det indtryk, at der næsten var tale om et parlamentarisk lederskifte, udrensningernes tid i gammeldags russisk forstand var forbi. At der ved denne lejlighed ikke var tale om noget større systemskifte, fremgår uden videre af, at Malenkof forblev i Politbureau, mens Sjukof ikke kom ind i denne eksklusive forsamling.

KRITIKKEN AF STALIN

Det var vel også næsten nødvendigt, at Stalins højre hånd i de sidste år ikke sad som hans efterfølger, da tæppet gik op for kritikken af den døde diktator på den 20. partikongres. Det gjorde kritikken mere sandsynlig. Afsløringerne bragte ikke vestlige iagttagere meget nyt. Det var næsten altsammen kendt stof i denne del af verden, men sikkert ikke i Sovjetunionen. Betydningsfuldt er imidlertid den retning, Mikojan og Krustjof gav deres kritik. Det var mod Stalin som kommunist, som forvalter af Lenins arv, det var persondyrkelsen, det gjaldt, ikke det, Stalin havde gennemført. *Kritikken skulle ledes udenom systemet, over på personen,* den var et led i den nye regerings bestræbelser for at skaffe sig et ståsted udenfor Stalins skygge, der måtte hvile mørk over alle lederes fortid, og det var et led i bestræbelserne for at tilpasse sig den nye tone og tankegang i sovjetsamfundet. Det var derimod afgjort *ikke* ment som et *tilbagetog fra Stalins arbejde for socialismen eller for Ruslands stormagtsstilling.* Tværtimod var det

et forsøg på at redde begge disse to resultater efter opgørelsen af hans bo. — Der er også grund til at slå fast, at denne politik er i ret nøje overensstemmelse med den linje, Stalin selv skitserede i sit sidste skrift, men det ser unægtelig ud til, at Stalin egentlig havde tænkt sig, at andre mænd skulle føre denne politik ud i livet. Hans død reddede hans gamle medarbejdere som politiske ledere; de overtog den politik, han havde udtænkt, men de desavouerede ham selv og udgav den for deres egen.

UDENRIGSPOLITIKKEN

Alligevel står det i Vesten som en kendsgerning, at der skete et systemskifte i Rusland ved Stalins død. Man tænker vel her navnlig på udenrigspolitikken. Den milde kurs kom i højsædet; man nåede endog i 1955–56 at tale om den kolde krig som et overstået stadium, for så brat at slå om, da Sovjetunionens militære intervention i Ungarn i november 1956 syntes at afsløre hele denne tale som svindel.

For at forstå, hvordan denne mening har kunnet danne sig, og hvorfor den så brutalt er blevet dementeret af kendsgerningerne, er det nødvendigt at prøve at anskue de politiske problemer under Kremls synsvinkel og ikke under Vestens. *Geografien* er en af de fundamentale faktorer, der bestemmer et lands udenrigspolitik, d.v.s. landets beliggenhed og dets naboers holdning og udvikling. *Udenrigshandelen* er en anden af de afgørende kendsgerninger, som påvirker kursen, den første er den stabileste, der kan gøre sig gældende på nogenlunde samme måde gennem århundreder, den anden ændrer sig heller ikke på en studs. Måske skaber disse fundamentale faktorer ikke særlige problemer i en given situation, og den tredje faktor, den mere omskiftelige og individuelle, som er med til at forme udenrigspolitikken, *personerne*, magthavernes ønsker og vilje, kan da gøre sig gældende med større frihed, d.v.s. indenrigspolitikken kan øve sin indflydelse på udenrigspolitikken, men som en gylden regel er det de nære faktorer som, uafhængigt af individerne, foreskriver disse den udenrigske linje. Man har set eksempler på, at magthavere har søgt at gå imod den linje, som geografien og økonomien foreskriver, fx. Napoleon 3. og Mussolini, men de er sjældne og turde have den største chance for at ende med en katastrofe.

Udenrigspolitikken i Stalins tid var ikke præget af eventyrlyst, tværtimod lededes den med den største forsigtighed, de nære problemer havde afgjort prioriteten. Intet tyder på, at dette er blevet anderledes. Den afgørende geografiske kendsgerning siden 1945 for Rusland har været, at landet både i øst og vest var *omgivet af socialistiske stater afhængige af eller allierede med Rusland*, kun Finland og Indien var neutralistiske og de svage naboer i Syd, Tyrkiet og Persien fjendtlige. Det var en så gunstig

position, som Rusland ikke havde oplevet den i århundreder. Kun som besættelsesmagt i Tyskland var Rusland i umiddelbar kontakt med de vestlige stormagter, og i Tyrkiet og Persien kunne Rusland også møde deres indflydelse.

Udenrigshandelen domineredes helt af forbindelsen med de østeuropæiske allierede. Det er grundforhold, som var de samme både før og efter 5. marts 1953, og det betyder, at det var *forholdet til de østeuropæiske allierede*, som altid spillede hovedrollen i Ruslands udenrigspolitik, Tyskland og det mellemste Østen kom dernæst, den kolde krig mod vestmagterne var en detalje i dette mønster, men den, som interesserede den vestlige offentlighed mest. Man har derfor med den største interesse fulgt Ruslands manøvrer i F. N. mod vestmagterne, men interesseret sig mindre for, hvorledes de østeuropæiske forhold udviklede sig. Det må have været omvendt i det russiske udenrigsministerium. Der foreligger også udtalelser af Stalin, Zdanof og Malenkof, der meget korrekt betegner Sovjetunionens oprettelse som det vigtigste resultat af 1. verdenskrig og oprettelsen af folkedemokratierne i Østeuropa som det vigtigste resultat af 2. verdenskrig; således må man utvivlsomt have set på det i Kreml.

UDVIKLINGEN I FOLKEDEMOKRATIERNE

Netop årene 1952–53 gjorde problemerne i folkedemokratierne brændende for russisk udenrigspolitik. Den politiske udvikling havde i disse lande været karakteriseret af en *voksende kommunistisk monopolisering af magten*, og samhandelen med Rusland havde været ført på meget ugunstige betingelser for de østeuropæiske småstater. De måtte gennemgå en forceret industrialisering og afsætte deres produkter til meget lave priser på det russiske marked. Deres økonomi var blevet ganske indlemmet i den russiske, deres levefod presset ned, mangelen på forbrugsvarer var skrigende, endog på landbrugsvarer skortede det i lande som Ungarn, Polen og Rumænien. Disse lande gennemgik nu samme pinefulde *omstillingsproces* som Rusland i 1930erne, men det har sikkert været psykologisk værre i hvert fald i Polen, Østtyskland, Tjekoslovakiet og Ungarn end i Rusland. Både land- og bybefolkningen var vænnet til flere af den vestlige civilisations forbrugsgoder, og udenfor arbejderklassen og dele af intelligensen var de fleste egentlig *modvillige mod revolutionen,* mens det ikke havde været tilfældet i Rusland. De borgerlige reminiscenser var i folkedemokratierne langt mere livskraftige. Det mente russerne utvivlsomt, at de havde taget hensyn til ved at oprette »folkedemokratier«, hvor andre partier end kommunisterne var tilladt, forudsat de stillede sig på revolutionens grund. Men de har måske ikke regnet med, at folk så let gennemskuede, at disse partier kun var en facade, bag hvilket den kommuni-

stiske magt skjulte sig; trods udemokratiske styreformer i mellemkrigstidens var hverken det polske, det ungarske eller det rumænske folk for ikke at tale om det tjekkiske ukendt med partipolitik.

Når dertil kommer en meget levende *nationalfølelse* i alle disse lande, er det ikke underligt, at folkestemningen overfor regeringerne og russerne var meget slet. Den ytrede sig foreløbig i 1952 i sabotage og langsomt arbejdstempo, i Østtyskland og Tjekoslovakiet i foråret 1953 dog også i strejker, i Østberlin i opstanden 17. juni. På linje med Malenkofs regering foretog alle de folkedemokratiske regeringer et tilbagetog i sommeren 1953. Man nedsatte arbejdsnormerne, lovede flere forbrugsvarer og afskedigede forskellige upopulære ministre, men det ser ud til, at disse indrømmelser ikke varede sommeren over, eller i hvert fald i løbet af 1954 og 1955 afløstes af en skærpet kurs. Som eksempel kan anføres udviklingen i Ungarn. Her udnævntes *Imre Nagy* til premierminister i juli 1953 og gav udstrakte indrømmelser, men i februar 1955 erklæredes han syg, i april 1955 måtte han gå af og afløstes af *Hegedüs* med *Rakosi* som partisekretær. Rakosi havde netop været ledende i perioden før juli 1953. Imre Nagys reformer blev også fordømt og tilbagekaldt. Det var denne skærpelse af kursen, som 1½ år efter førte til revolutionen.

Svingningerne i det politiske liv i Sovjetunionen og folkedemokratierne følges nøje ad, men det synes, som om *udsvingene* hver gang var *større i de små lande*. I Sovjetunionen var skiftet i 1955 næppe stærkt mærkbart, og det skyldtes sikkert, at regimet stod på langt fastere fødder her. En virkelig organiseret antikommunistisk opinion eksisterer næppe, folk var tilfreds med de første indrømmelser, mens opinionen i folkedemokratierne ved den første eftergiven straks blev mere oppositionel, og reaktionen fra oven derfor kraftigere. Det særligt farlige ved oppositionen var, at den rakte langt ind i de kommunistiske partier og havde en udenrigspolitisk side. Her er det, forholdet til *Titos Jugoslavien* kommer ind i billedet. Titos indre politik adskilte sig ikke radikalt fra folkedemokratiernes og Sovjetunionens, lighederne var i hvert fald langt vigtigere. Men Tito havde formået at hævde sin udenrigspolitiske uafhængighed, og Jugoslavernes slid og fattigdom skulle dog komme dem selv eller deres børn til gode og ikke være et led i Sovjetunionens industrielle opbygning.

FORHOLDET TIL TITO

Denne politik rummede en svær tiltrækningskraft for kommunisterne i folkedemokratierne, og det viste sig, at den fik stadig nye tilhængere selv efter anti-titoistprocesserne i 1949. Det er et vidnesbyrd om den betydning, man tillagde de østeuropæiske problemer i Kreml, at Jugoslavien var det første land, Krustjof og Bulganin besøgte, da de i for-

sommeren 1955 begyndte deres udenlandsrejser. Et *forlig med Tito* ville betyde en vældig styrkelse af Sovjetunionens stilling i vasallandene og en udenrigspolitisk succes for den nye regering, et vidnesbyrd om, at de havde formået at likvidere Stalinæraen. Det ville også styrke Sovjetunionens prestige i den nærmere Orients lande, der var i fuld gang med at forberede opgør med vestmagterne, og det ville svække Sovjets halsstarrige fjende i dette område, Tyrkiet. Fredstraktaten med Østrig, der blev sluttet dagen efter, at det genoprettede venskab med Tito blev proklameret 14. maj 1955, må sikkert ses også i denne sammenhæng. Garantien i traktaten mod tysk-østrigsk Anschluss og den russiske tilbagetrækning var lettelser for Tito og det sidste en virkelig indrømmelse fra Sovjets side, som næppe kan siges at blive helt opvejet ved Østrigs neutralisering, der jo i hvert fald et år senere viste sig at øve en dragende magt på ungarske sind.

Tito var imidlertid en hård modspiller. Det blev russerne, der kom til ham og gjorde afbigt for forfølgelsen, som de ganske vist beskyldte Berija for at have iscenesat, men det har næppe gjort indtryk på marskallen. Tito gjorde ingen indrømmelser, men russernes gestus blev af oppositionen overalt i Østeuropa *opfattet som et svaghedstegn*, og det er karakteristisk, at Hegedüs, Rakosi og *Gerö* i Ungarn havde svært ved at finde melodien overfor Tito. I Rusland blev han af befolkningen modtaget med vældig jubel, og interessen for de jugoslaviske blade, der nu kunne købes i Rusland, blev meget stor. Tito var pludselig blevet en magt også i sovjetrussisk politik. Man ser almindeligvis *Molotofs afgang* som en gestus overfor Tito. Det er dog ikke ensbetydende med, at Molotofs indflydelse er blevet mindre, han forblev i Politbureau, selvom han forlod udenrigsministeriet. Hans efterfølger Sjepilof kom ikke i Politbureau, men Tito slap for direkte at omgås sin gamle fjende.

Men et slående bevis på Titos rolle finder man i hans *rejse til Krim* i eftersommeren 1956 på Krustjofs invitation, da krisen i Ungarn og Polen var under opsejling. Det er ørkesløst at gætte på, hvem af de russiske førere, der har talt for forliget mod Jugoslavien, intet hindrer, at der har været fuld enighed derom; det var i virkeligheden den nødvendige forudsætning for at få et forhold til de østeuropæiske lande, der ikke alene var baseret på den rene tvang, men på en frivillig tilslutning til kommunismen. Det må regnes for givet, at Titos opfattelse har været den, at kommunismen kun kunne opbygges nationalt, og at Rusland måtte lade frigørelsesprocessen ske. Det må imidlertid ikke glemmes, at Titos mål også er kommunismen, og at han har anset et fuldstændigt brud med Rusland i Østeuropa for en højst ulykkelig begivenhed. Det ville antagelig betyde hans egen undergang i Jugoslavien, hvor hans udenrigspolitik har almen tilslutning, men ikke hans indenrigspolitik.

Selvom forholdet til de østeuropæiske stater både udenrigspolitisk, økonomisk og indenrigspolitisk har været det helt afgørende for Sovjetregeringen siden Stalins død, har de andre sider af udenrigspolitikken naturligvis også interesse. Det var af stor betydning, at *Eisenhower* tiltrådte kort før Stalins død. Den af *Foster Dulles* proklamerede aktive befrielsespolitik overfor de østeuropæiske stater måtte ramme Rusland på et ømt punkt og øge spændingen, men på den anden side betød republikanernes magtovertagelse *mindre solidaritet blandt vestmagterne*, som det snart viste sig i det mellemste Østen. Måske har sovjetlederne ikke taget Stalins forudsigelse af en mulig krig mellem de kapitalistiske stormagter helt alvorligt, men splittelsen var dog en kendsgerning, og de forstod snart, at en mild tone fra russisk side automatisk løsnede Atlantpagtens bånd samtidig med, at den utvivlsomt gjorde sig i hjemlandet. De fredelige deklarationer og Genèvekonferencen i 1955 mellem de fire stormagters regeringschefer må ses under denne synsvinkel.

Det gik hånd i hånd med en stejl politik *i Tysklandsspørgsmålet* og en kraftig *infiltration i det mellemste Østen*. Russerne ønskede utvivlsomt ikke storkrigen med atomvåben, men de forstod, at de netop under dækning af den almindelige frygt for denne, kunne nå meget langt i at styrke Sovjetunionens prestige og indflydelse blandt de tidligere koloniale folk ved en behændig udnyttelse af de stigende modsætninger mellem U.S.A. og kolonimagterne.

Stejlheden på Berlinkonferencen i januar 1954 om Tyskland må ses i sammenhæng med den østeuropæiske politik. Det var næppe så afgørende for Rusland at bevare den upopulære tyske folkerepublik i østzonen eller at redde en kommunistisk indflydelse i Tyskland. Om dens muligheder i et forenet Tyskland gør de sig næppe illusioner. Afgørende har været at tvinge vestmagterne og Tyskland til en garanti, som de ikke turde give, *garantien for Oder-Neissegrænsen* mellem Tyskland og Polen. Den er en livsbetingelse for det nuværende Polen, og den kan Rusland ikke slippe, uden at hele det østeuropæiske system kommer i skred. Den udgør det faste bindeled mellem Polen og Rusland, som det viste sig i novemberdagene 1956. Når man indtog en anden holdning i det østrigske spørgsmål, var det netop et udslag af østeuropæiske hensyn, nemlig til Tito.

Når man tager den her skitserede udenrigspolitiske udvikling set fra Kreml i betragtning og sammenholder den med den indenrigspolitiske i Sovjetunionen og folkedemokratierne, forekommer det mig, at Sovjetunionens politik overfor Ungarn og Polen i det tragiske efterår 1956 bliver klar og logisk. Der er *ikke noget brud på en linje*, der er ikke noget virkelig nyt.

En regeringsforandring, der lod Hegedüs og Gerö, der var notorisk

upopulære, træde i baggrunden og Imre Nagy, som man jo tidligere havde kunnet samarbejde med, overtage ledelsen, kunne i og for sig kun være et gode i sovjetledernes øjne, forudsat at den *sikrede socialismens fremtid* i Ungarn og garanterede landets forbliven indenfor Sovjets udenrigspolitiske system. Det svarede til Gomulkismens sejr i Polen, som Rusland har fundet sig i, og det svarer sikkert til Titos råd under forhandlingerne på Krim. En folkelig rejsning derimod, som krævede frie valg og Ungarns neutralisering på linje med Østrig, betød kontante *tab for Rusland og socialismen*, tab, der ville virke overalt i Østeuropa også i Jugoslavien. Karakteristisk nok billigede Tito den anden russiske intervention i Ungarn. Kommunismen og Titoismen i Jugoslavien havde været afgørende isoleret, hvis neutralismen havde sejret hos den nordlige nabo.

Ruslands samtidige politik i F.N., samarbejdet med U.S.A. og de afro-asiatiske lande og de skandinaviske mod England, Frankrig og Israel var også kun et klassisk eksempel på russisk udenrigspolitik, som den har formet sig i hele perioden siden revolutionen, støtte til kolonifolkenes bestræbelser på at ødelægge de gamle kolonimagter.

Det virkelig vigtige ved efterårets begivenheder var den afsløring, de bragte, af *folkestemningen i Østeuropa*, og, omend kun svagt og ubestemt, af folkestemningen i Sovjetunionen selv. Hadet til Stalinepokens politik var af så elementær voldsomhed, at den sikkert har overgået sovjetledernes værste forventninger, og meddelelser om russiske soldaters sporadiske fraternisering med oprørerne, sympatiadresser fra studenter ved Moskvas universitet og folks kolossale interesse for den jugoslaviske presse har skabt større uro i regeringskredse end F.N.s protester, som man naturligvis har vidst var ganske uden betydning, ord, bag hvilke der ikke stod nogen som helst vilje til handling. Det har stået klart for sovjetlederne, at slagordene mod Stalinismen i virkeligheden betød *angreb på kommunismen selv,* på partiets eneret, på deres egen magtstilling. Det var udtryk for en fundamental mistillid til, at Stalins mænd ville føre en anden politik end Stalin selv. De havde set tydelige eksempler på, at en virkelig ny politik krævede nye mænd. Det er ikke så mærkeligt, at Krustjof ved en reception efter nytår udtalte, at Stalin var en af kommunismens største mænd, og man skulle være forsigtig med at kritisere ham. Det er denne erkendelse, nervøsitet over det spøgelse, som man ikke kunne mane i jorden, der fik de russiske ledere til at forsøge på at standse *den polske nyorientering* i det berømte nattemøde på Belvedereslottet. *Gomulkas* trusel om, at de i så tilfælde ville komme til at stå overfor et nyt Ungarn, fik dem til at vige; de erkendte, at kommunismens status i Østeuropa ikke ville kunne tåle noget sådant. Selvom Sovjet sikkert kunne sejre uden indblanding fra vest, ville både den udenrigske prestige, den militære styrke og ledernes personlige anseelse få et knæk, som ikke kunne forvindes. Nye mænd

havde måttet træde til, hærens indflydelse ville været steget i en sådan grad, at regimet rystede i sin grundvold.

Der er da ingen anden vej frem end indrømmelserne, som fx. den nye handelstraktat med Polen; det er overordentlig sandsynligt, at man vil forsøge også at udvide handelsforbindelsen med Vesten for at skaffe flere forbrugsgoder, og indadtil må man forsøge at maskere diktaturet så godt det lader sig gøre. Det er en meget vanskelig vej. At opretholde et hel- eller halvdiktatur uden ideologisk eller moralsk autoritet er en af de vanskeligste opgaver, der kan tilfalde en politiker. Det er også vanskeligt at hindre politiske og kulturelle ideer i at følge handelsvejene. Det er imidlertid totalt umuligt at standse en social strukturændring, som kræver kulturel og politisk nyorientering, og en ny politik plejer også, som det flere gange er fremhævet, at kræve nye mænd. Det er *perspektiverne for sovjetisk politik* i dag. Eventuelle udenrigske småsejre i det nære Østen kan ikke ændre det, heller ikke den store indrømmelse, som man hidtil nu har kviet sig ved, opgivelsen af Østzonen i Tyskland, vil lette trykket indefra. Den politiske udvikling i Sovjetunionen vil utvivlsomt komme til at byde på mange overraskelser, måske omvæltninger i de nærmeste år; der er imidlertid ingen som helst garanti for, at det bliver overraskelser, man vil synes om i Vesten. Ruslands vækst til at blive verdens anden stormagt er et faktum, som i hvert fald kun for kortere tid kan ændres af indrepolitiske forstyrrelser. Endelig må man naturligvis ikke udelukke den dystreste af alle mulighederne, en storkrig begyndt i desperation.

DE ISRAELSKE PARTIER OG DEN RELIGIONSPOLITISKE KAMP 1948–56

PREBEN DOLLERUP

Et af de mest betydningsfulde træk i verdenshistorien efter 2. verdenskrig er dannelsen af en lang række nye stater, der allerede nu har påtrykt udviklingen deres stempel. Blandt disse lande indtager Israel en særstilling ved ikke at være skabt af et i territoriet bofast kolonifolk, men derimod af *indvandrere* fra alle verdensdele, repræsenterende såvel den mest tilbagestående middelalder som den højeste tekniske kunnen. Svarende hertil omfattede immigranterne alle afskygninger af religiøs indstilling, spændende fra ortodokse jøder, for hvem rettro efterlevelse af jødedommens religiøse bud er afgørende, på den ene side, til de mest renlivede fritænkere på den anden.

Denne forskelligartethed har efter statsdannelsen i 1948 fået sit skarpe udtryk i en ubrudt kamp om *landets religiøse struktur*. De vigtigste stridspunkter har været og er forfatningens karakter, skolevæsenets udformning og kvindernes stilling, men adskillige andre problemer er indført i debatten, og flere synes på vej.

Forskellen i indvandrernes religiøse opfattelse afspejles i borgernes politiske opdeling.

Israels *partisystem* er svært overskueligt, dels på grund af de mange partier, hvoraf kun de vigtigste her skal medtages, dels fordi de religiøse synspunkter til en vis grad går på tværs af den herhjemme oftest benyttede »fra venstre til højre« opstilling.

DEN IKKE-ORTODOKSE VENSTRE-FLØJ

Det israelske venstre omfattede ved statsdannelsen 14. maj 1948 *Mapai, Mapam* og *kommunisterne,* der er antireligiøse eller i religiøs henseende indtager en uinteresseret holdning. I økonomiske og sociale spørgsmål sluttede også de ortodokse partier *Hapoel Hamizrahi* og *Poale Agudath Israel,* der omtales nærmere nedenfor, venstrefløjen.[1])

Den zionistiske arbejderbevægelse er det ikke-kommunistiske venstres

forudsætning. Denne bevægelse var samlingsstedet for de jødiske arbejdere verden over, der gik ind for det zionistiske program, hvis grundlag blev tanken om oprettelse af et folkeligt sikret jødisk nationalhjem i Palæstina. Den kan med forbehold dateres til 1906, da det marxistiske *Poale Zion*[2]) dannedes i Poltava. Omtrent samtidig opstod tilsvarende grupper i Galizien, visse steder i Vesteuropa, i USA og Palæstina. Som udtryk for moderat-socialistiske tendenser dannedes – ligeledes i 1906 – *Hapoel Hazair*[3]), hvis idegrundlag især stammede fra de russiske socialrevolutionære narodnikeres teorier om en socialisme opbygget på landsbyfællesskabet. Poale Zion gik 1919 i Palæstina, da den jødiske indvandring dertil var kommet i gang, sammen med en kooperativt præget gruppe, hvorved partiet *Ahduth Ha'avoda*[4]) opstod, mens en yderligtgående socialistisk gruppe fra det oprindelige Poale Zion skilte sig ud under navnet *Poale Zion Smol* (venstre). I 1930 sammensluttedes Ahduth Ha'avoda med Hapoel Hazair til *Mapai*.

Poale Zion Smol havde fra 1920 søgt tilnærmelse til Sovjetunionen, men tilbagevistes og blev efterhånden antikommunistisk. Det opretholdt imidlertid en skarp antibritisk kurs og betonede læren om klassekampen og det nære samarbejde med det internationale proletariat. Tidligt i tyverne dannedes endnu et revolutionært zionistparti, da grupper af *Hashomer Hazair*[5]) begyndte at ankomme til Palæstina fra Østrig, hvor den var vokset ud af en marxistisk ungdomsbevægelse. I 1944 opstod en ny socialistisk modstander til Mapai, da en gruppe under det gamle navn Ahduth Ha'avoda skilte sig ud fra Mapai, hvor det indtil da havde udgjort den indre venstreopposition. To år senere gik Ahduth Ha'avoda sammen med Poale Zion Smol, og i januar 1948 dannedes partiet *Mapam* af de to nævnte grupper samt Hashomer Hazair.

Den historiske udvikling havde altså opsamlet zionismens venstresocialistiske elementer i Mapam, men der var ikke tale om nogen egentlig sammensmeltning, og begge grupper opretholdt deres særlige organisation. En kløft mellem gruppernes udenrigspolitiske synspunkter gjorde sig gældende fra Koreakrigens udbrud, hvor Hashomer Hazair tilstræbte nærmere forbindelse med Sovjetunionen, mens partiets øvrige dele var tilhængere af streng neutralitet mellem øst og vest. Storpolitisk set var deres fællespunkt modstanden mod den stadig stærkere tilnærmelse mellem Israel og USA.

I 1952 begyndte partiet at spaltes ud i sine oprindelige bestanddele,

[1]) Mapai er forkortelse for Mifleget Poale Eretz Israel = Arbejderpartiet i Israel. Mapam er Mifleget Poalim Meuchadim = Det forenede Arbejderparti. Om de to ortodokse partier se senere.

[2]) Poale Zion = Zions Arbejdere.

[3]) Hapoal Hazair = Den unge Arbejder.

[4]) Ahduth Ha'avoda = Arbejdets Enhed.

[5]) Hashomer Hazair = Den unge Vægter.

da partiet Ahduth Ha'avoda genoprettedes, bl.a. med den begrundelse, at det ikke længere var muligt at skelne mellem Mapam og kommunisterne. Under en debat i det israelske Parlament (Knesseth) i januar 1953 om lægeprocessen i Moskva viste en ny splittelse sig, idet en Mapam-gruppe med *Moshe Sneh* i spidsen i modsætning til det øvrige parti stemte for et kommunistisk forslag om, at Knesseth intet skulle foretage sig, og i samme måned ekskluderedes Sneh m.fl. af Mapam. I maj 1953 grundlagde Sneh sit »Israels venstresocialistiske Parti«, der på sit program bl.a. havde oprettelse af en folkerepublik.

Det sidste egentlige venstreparti er *Israels kommunistiske parti,* en forenet jødisk-arabisk gruppe. Partiet var før statsdannelsen klart antizionistisk og modsatte sig immigration. I 1954 sluttede Moshe Sneh's gruppe sig til det kommunistiske parti.

DE IKKE-ORTODOKSE CENTRUMS- OG HØJREPARTIER

Det israelske centrum udgøres af *Det progressive Parti og De almindelige Zionister,* hvortil kommer det ortodokse parti *Mizrahi*[1]) (jvf. næste afsnit). De to første er historisk set to grupper af samme parti, de almindelige Zionister, der i zionismens tidlige dage først og fremmest indbefattede såkaldte vestlige zionister med *Theodor Herzl* og *Max Nordau* i spidsen, og som derefter fik tilslutning fra den østeuropæiske, jødiske mellemklasse og andre grupper, der var kulturelt tilpassede til ikke-jødiske omgivelser, såkaldte *assimilerede* elementer. Partiets tilhængere stod fjernt fra jødisk liv, og deres støtte til zionismen udtrykte ikke nogen følelse af national eller kulturel samhørighed, men et forsøg på at undslippe antisemitismen. Bevægelsens kerne og mål var for dem politisk, men at den efter udvandringen til Palæstina også må være blevet national, er indlysende.

Gruppen var blevet almindeligt tilhørssted for de zionister, der ikke af særlige grunde, fx. socialistisk eller religiøs overbevisning, havde forbindelse med andre partier. Da partiet på en verdenskonference i 1934 vendte sig mod arbejderbevægelsen, splittedes organisationen derfor i en liberal og en konservativ fløj. Den første, der bestod af mellemstanden: smålandbrugere, mindre handlende, håndværkere og akademikere, havde i sociale forhold et progressivt syn og ønskede samarbejde med den organiserede arbejderbevægelse, men anerkendte den afgørende rolle som kapitalisme under statskontrol måtte spille ved opbygningen af Palæstina, hvorimod den konservative fløjs sociale syn var bestemt af industrifolkene, grossererne, de private citrusavlere og godsejerne.

Et forsøg på sammenslutning i årene 1946–48 faldt ikke heldigt ud, og siden 1948 har de to partier stadig været adskilt.

[1]) Mizrahi er afledt af Mirkas ruchni = Åndeligt Centrum.

Det egentlige højreparti i Israel er *Heruth*[1]), der er arvtager til en af mandattidens militære modstandsbevægelser, Irgun Zwai Leumi[2]). IZL grundlagdes i mellemkrigstiden af det yderligtgående, højreorienterede Revisionistparti, men efterhånden opstod mellem Irgun og partiet en kløft, der udviklede sig til en fortsat strid mellem Irguns chef, *Menahem Beigin* og Revisionistpartiets førere. I juni 1948 grundlagde Beigin Heruth, som han erklærede for IZL's politiske efterfølger, og året efter opløstes Revisionistpartiet i Israel. Heruth er som Revisionistpartiet yderligtgående højresindet, og dets vigtigste særstandpunkt, kravet om et Israel på begge sider floden Jordan, er da også arvet fra revisionisterne.

DE ORTODOKSE PARTIER

I 1948 fandtes der i det væsentlige fire ortodokse partier, som faldt i to grupper, den ene bestående af Hapoel Hamizrahi og Mizrahi *(Mizrahi-partierne)* den anden af Agudath Israel og Poale Agudath Israel *(Agudath-partierne)*[3]).

Mizrahi-partierne går tilbage til *Hibbat Zion*-bevægelsen[4]), en forløber for zionismen, for alvor sat i gang af de store russiske jødeforfølgelser i 1881. Hibbat Zion var i dyb overensstemmelse med grundlæggende træk i den landflygtige jødes historie op til assimilationen, men inspireredes foruden af længslen efter Palæstina også af moderne nationalisme. En stor rolle i bevægelsens historie spillede *Ahad Haam,* der kraftigt betonede dens religiøse sider. For ham bestod opgaven først og fremmest i at skabe et hjem for udviklingen af en national kultur, der skulle omfatte den virkelige nationale ånd, *judæismens ånd.*

Hibbat Zion løb sammen med Theodor Herzls politisk-zionistiske bevægelse, og Mizrahi blev et parti indenfor denne retning. Mizrahi havde altid understreget sin religiøse konservatisme og søgte nu at udbrede den blandt zionismens assimilerede elementer. Zionismen skulle efter Mizrahis opfattelse ikke blot løse spørgsmålet om det jødiske folk, men også om dets religion. Judæismen var for dem en uadskillelig blanding af nationalisme og religion, dog således at religionen var det karakteristiske. Altså gik Mizrahis program ind for en omdannelse af Palæstina til en uafhængig jødisk stat, der skulle blive den jødiske religiøse lovs autoritet, og hvori jødisk religionsudøvelse ikke alene skulle anerkendes, men også iagttages. Sideløbende med sine bestræbelser for at påvirke den zionistiske bevæ-

[1]) Heruth = Frihed.
[2]) Irgun Zwai Leumi = Den nationale Hærorganisation.
[3]) Hapoel Hamizrahi = Mizrahi-Arbejderne. Agudath Israel = Israels Forbund. Poale Agudath Israel = Agudath Israel-Arbejderne.
[4]) Hibbat Zion = Zions Kærlighed.

gelse i denne retning måtte Mizrahi føre en hård kamp med trosfæller, der stod i modsætning til zionismen. Efter den religiøse tradition skulle udfrielsen af landflygtigheden komme med Messias selv og ved ham alene, og zionismen var således i modstrid med traditionen, af hvis yderligtgående forsvarere partiet Agudath Israel opstod.

Mizrahi har i Israel sine tilhængere blandt byernes middelstand og er tilhænger af privat foretagsomhed og fri konkurrence. I modsætning til Mizrahis økonomiske og sociale orientering, men i overensstemmelse med dets religiøse, står *Hapoel Hamizrahi,* hvis øverste religiøse autoritet er den samme som Mizrahis, nemlig *overrabbinatet.* Hapoel Hamizrahi er en arbejderbevægelse, der grundlagdes i 1921 af en gruppe arbejdere, som forkastede den verdslige Histadruth-fagorganisation. Gruppen fungerede som halvuafhængig forgrening af Mizrahi, men stillede sig økonomisk og socialt til venstre. I 1936 fik Hapoel Hamizrahi flere stemmer end moderpartiet, og valgene efter statsdannelsen har vist, at Hapoel Hamizrahi er langt det største. I august 1955 blev de to partier slået sammen.

Mens Mizrahi-partierne er overrabbinatets politiske udtryk, anerkendes derimod det mere højreorienterede *De vises Råd* som øverste religiøse myndighed af *Agudath-partierne.* Agudath Israel repræsenterede før statsdannelsen stort set den jødiske, men anti-zionistiske ortodoksi. Partiet grundlagdes i 1912, overbevist om at zionismen som en verdslig bevægelse var i stik modstrid med den jødiske religiøse tradition. Palæstina ville blive tilbagegivet jøderne ved guddommelig mellemkomst af den lovede Messias, og først da kunne Palæstina blive en varig, jødisk stat. Agudath Israels tilhængere i Israel kom – i hvert fald i mandattiden – især fra de jøder, der af rent religiøse grunde havde bosat sig i Palæstina, før zionismen blev en magt. Nu træffes de i høj grad i de teologiske skoler, og sandsynligvis har immigrationen fra de asiatisk-nordafrikanske lande givet partiet støtte.

Under den begyndende industrialisering af Palæstina i mandattiden kom der for første gang arbejdertilhængere af Agudath Israel. For at hindre disse arbejderes overgang til den verdslige Histadruth eller til Mizrahis arbejderbevægelse organiseredes i 1933 en arbejderforgrening til Agudath Israel: *Poale Agudath Israel.* Denne organisation står socialt og økonomisk, men ikke religiøst, Hapoel Hamizrahi nær, mens Agudath Israel ikke synes at have politiske interesser udover de religionen vedrørende forhold.

Hapoel Hamizrahi og Mizrahi stiller sig betydeligt mere forsonligt til »de verdslige« end Agudath-partierne gør, og alvorlige uoverensstemmelser kom til syne mellem de to grupper, efterhånden som udviklingen skred frem.

DEN FØRSTE KNESSETH (1949-51)

Den 14. maj 1948 proklamerede Det jødiske almindelige Råd (Vaad Leumi) oprettelsen af staten Israel, og i januar 1949 fandt valgene til landets lovgivende forsamling, Knesseth, sted for første gang. Knesseth har 120 pladser, der fordeles mellem partierne efter forholdstalsvalgmåden. Dette forhold i forbindelse med det store antal partier har bevirket, at der ikke på noget tidspunkt siden statens oprettelse har været et enkelt parti, der alene disponerede over de 61 mandater, der er nødvendige for at vinde en tillidsafstemning ved kabinetsfremstillingen, og regeringerne har derfor måttet bygge på koalitioner af forskellige partier.

Mapai, der til stadighed har været det største parti, fik i 1949 46 mandater, hvortil kom 2 arabiske repræsentanter i tilknytning til Mapai. En koalition til venstre med Mapai kunne give 67 stemmer, en koalition til højre med de progressive og de almindelige zionister samt en repræsentant i tilknytning til de progressive 61 stemmer.

31. januar opregnede Mapai's leder, *Ben-Gurion,* de betingelser, han stillede til partier, der ville danne regering med Mapai. Han nævnede bl. a. venskab med både USA og USSR og fuld borgerlig frihed for kvinder, hvadenten de var jøder, kristne eller muhamedanere, på basis af fuld lighed for alle borgere uanset race, religion, nationalitet eller køn. Hans to vigtigste mål skulle være hjemføring til Israel af udlandsjøder og landets økonomiske udvikling. Dette krævede opmuntring af enhver form for kapitaltilførsel til Israel, ogsa privat, samt anvendelse af såvel privat som kooperativ virksomhed til fremme af landets økonomi. Bemærkningen om venskab med de to førende stormagter i henholdsvis vest- og østblokken har især haft adresse til Mapam, der ville sætte sig imod israelsk »vestvendthed« og hentydningerne til privat kapital og foretagsomhed til De almindelige Zionister, der kunne frygte eventuel favorisering fra Mapais side af de samvirkende fagforbund Histadruths mange kooperative foretagender, mens Mapams økonomiske synspunkter derimod er yderligtgående socialistiske. Der kunne imidlertid ikke opnås enighed til nogen af siderne, og i stedet indgik Ben Gurion en koalition med den såkaldte religiøse blok, der rådede over 16 mandater, og som fik tre regeringsposter, nemlig ministeriet for religion, socialministeriet og indenrigsministeriet. Desuden optoges en progressiv og en repræsentant fra partiet Sephardim[1]) i regeringen.

DE ORTODOKSES STILLING: BAGGRUND OG KONSEKVENS

Den religiøse blok var dannet af fem ortodokse grupper, der havde indgået et listeforbund, nemlig Mizrahi- og Agudathpartierne og Den

[1]) Sephardim er egentlig betegnelsen for spanske og portugisiske jøder, men partiet omfatter især orientalske jøder.

partiløse religiøse Union *(Ihud Dati Bilti Miflagti)*. Denne sammenslutnings mål var før valget blevet udtrykt således af bladet Hatzofeh: »Enhver borger i Israel må i dag fastslå, hvilken skæbne der skal overgå sabbathen, vore helligdage, vore religiøse love, traditionens jødiske hjem, Israels sociale og økonomiske forhold i overensstemmelse med bibelske love, vor ungdoms uddannelse til ærefrygt for vore religiøse institutioner og statens sande karakter. . . . Staten Israel er resultatet af de menneskers drømme og kampe, som holdt vor religiøse traditions flamme brændende; *den er derfor bygget på religiøs tro og må fortsat være redskab og udtryk for det jødiske folks traditioner. Enhver afvigelse fra denne linie er undergravelse af den jødiske stat og sætter dens eksistens i fare . . . .*«

Blokkens indtræden i regeringen lettedes ved at både det største parti, Hapoel Hamizrahi, og det lille Poale Agudath Israel som nævnt er socialt og økonomisk venstreorienterede; men alligevel havde blokken ikke givet Ben-Gurion støtte for ingenting, hvilket kom frem, da socialminister *Levin*, Agudath Israel, under præsentationsdebatten i Knesseth udtalte: »Vi har sikret vore minimumskrav: Overholdelse af sabbathen over hele staten; overholdelse af spiselovene i statsinstitutioner; undervisningsmæssigt selvstyre indenfor det anerkendte undervisningssystem; tilfredsstillelse af alle religiøse behov i staten; og fremfor alt, bibelsk lov som den eneste anvendelige lov i sager vedrørende jødiske statsborgeres personlige status«. Denne bemærkning indeholdt, at alle retshandlinger vedrørende ægteskab, skilsmisse, underholdsbidrag og testamenter skulle forblive indenfor rabbinerdomstolenes myndighedsområde. Ben Gurion afæskedes af et kvindeligt medlem en redegørelse for denne indrømmelse, og svarede, at regeringen ikke på dette tidspunkt havde til hensigt at tillade borgerligt ægteskab og skilsmisse, fordi dette kunne forårsage en kløft i nationen. Men han lovede, at et lovforslag til sikring af fulde rettigheder for kvinder i ægteskabs-, skilsmisse-, underholds- og arvesager snart skulle blive forelagt.

Siden da har Israels indre politiske liv været præget af en kamp mellem religiøse og verdslige kræfter om magten i staten. Selv om de religiøse elementers politiske krav ofte er blevet kraftigt udvandede, har de dog altid kunnet øve en indflydelse, der langt overgår deres stemmetal.

Der er flere årsager hertil. Een grund er forholdstalsvalgmåden, der ikke har givet noget enkelt parti absolut flertal, og som derved placerer de religiøse grupper i en nøgleposition, der, strategisk set, svarer til Det radikale Venstres i Danmarks folketing. En anden grund, der rimeligvis på langt sigt viser sig vægtigere, er hensynet til immigrationens karakter. Op til statsdannelsen kom indvandringen især fra europæiske områder, hvor jøderne havde assimileret sig, men væksten i arabisk nationalisme ved Palæstinakrigens udbrud tvang så store grupper jøder bort fra asiatisk-

nordafrikanske lande, hvor den ortodokse jødedom havde overlevet, at disse sidste nu blev hovedstammen i indvandringen til Israel. Mapai blev som det for regeringen faktisk ansvarlige parti stillet overfor nødvendigheden af at føre en politik, der ikke udfordrede disse indvandrere og ikke satte landets indre ro på spil under vanskelige ydrepolitiske og økonomiske forhold. Og partitaktikere såvel i Mapai som i de fleste andre partier måtte også tage i betragtning, at de ortodokse indvandrere i kraft af deres stemmeret meget snart kunne komme til at udpege Israels regering, hvorfor en yderligtgående »verdslig« politik også af denne grund var farlig. For Mapai består endelig det særlige problem, at arbejderimmigranterne nødigt må gå til de ortodokses venstrepartier.

Kampen om immigranternes stemmer, frygt for indre uro og endelig de ortodokse partiers heldige strategiske stilling har været baggrunden for den relativt ortodokse politik, der er ført i Israel. For flertallet af landets beboere har den næppe været velkommen, fordi de ganske vist traditionelt har bevaret en række jødiske skikke af religiøs karakter, som fx. omskæring, men alligevel ikke strengt følger religionens lov og slet ikke er indstillet på at lade sig diktere af forbud mod bestemte spiser eller af pligt til overholdelse af sabbathen.

Den første valgte regering, der sad til oktober 1950, måtte af de religiøse problemer især behandle spørgsmålet om forfatningen, om undervisning og om kvinders værnepligt. Forfatningsstriden fik sin formentlig endelige løsning, der var den negative ikke at vedtage nogen grundlov.

KAMPEN OM FORFATNINGEN

Uafhængighedserklæringen havde forudset en grundlov inden 1. oktober 1948, men dette nåedes ikke, selvom der under den provisoriske regering, der var blevet dannet i maj, arbejdedes med sagen i en specialkomité. Ved en generaldebat i august og september 1948 fremlagde de politiske partier deres syn på diskussionsgrundlaget. *Ingen gik i 1948 imod selve princippet om en skreven forfatning.* Kommunister, Mapam og De almindelige Zionister, som dengang var sammensluttede med de progressive, kritiserede den religiøse tone i forfatningsudkastet, mens Mapais repræsentant intet sagde herom, skønt mange – og måske de fleste – Mapaimedlemmer var antireligiøst indstillet.

De ortodokse partier kritiserede omvendt udkastet, fordi det var for vegt m.h.t. religiøse spørgsmål. Et markant standpunkt udtryktes af repræsentanten for det stærkt ortodokse Agudath Israel, *Meir David Loewenstein,* som bemærkede, at der for hans parti at se ikke var behov for en forfatning, fordi Torah'en d.v.s. mosebøgerne, ikke alene indeholdt læresætninger om åndelige forhold, men gav regler for hvert stadium af et menne-

skes individuelle og sociale eksistens. Det ville derfor være tilstrækkeligt at fastslå »Israels Torah er folkets forfatning«, men han gik dog ikke videre end til at foreslå, at der i grundlovens almindelige principper indførtes en erklæring herom. Og han krævede et grundlovsfæstnet forbud mod værnepligt for kvinder, hvilket krav senere kom til at spille en stor rolle i Israels politiske liv.

Som den foreløbige basis for landets styre skabtes den såkaldte overgangslov, der er en kortere udgave af forfatningsudkastets to artikler om lovgivende og udøvende myndighed, og som vedtoges 16. februar 1949 i Knesseth.

Da valgene til den første Knesseth havde fundet sted og forsamlingen var trådt sammen, skiftede problemstillingen imidlertid aldeles. Før havde man diskuteret, hvordan forfatningen skulle være. Nu stod striden om hvorvidt landet i det hele taget skulle have en grundlov. Da valgene havde givet et klart ikke-ortodokst flertal i parlamentet, kunne det forudses, at en vedtagen grundlov ville blive af verdslig karakter, noget der naturligvis krævede modstand fra de ortodokse partiers side. Imidlertid havde valget jo samtidig placeret de ortodokse i en nøgleposition, som de nu udnyttede. De stillede sig på det standpunkt, at staten ikke behøvede en skreven forfatning, hvorved de undgik en verdslig grundlov. Bemærkelsesværdig er Ben-Gurions omsving. Mens han i 1948 støttede tanken om en skreven forfatning, meddelte han i december 1949 forfatningskommissionen, at regeringen var modstander af en forfatningsvedtagelse nu, men i stedet ønskede behandling af grundlæggende love på hvert enkelt område, altså en indrømmelse til de ortodokse regeringspartnere.

Tidligt i 1950 begyndte Knesseth forfatningsdiskussionen. Alle oppositionspartier krævede en grundlov øjeblikkelig, angivelig for at begrænse regeringens magt, og endog de små koalitionspartier, progressive og Sephardim, støttede vedtagelse. Mapai var splittet. Nogle medlemmer fulgte oppositionen, andre støttede i princippet forfatningstanken, men ønskede udsættelse af realiseringen, og endelig indtog statsminister Ben-Gurion det standpunkt, at en forfatning i det hele taget var uønskelig, fordi Israels forhold ændrede sig stærkt – han hentydede til immigrationen – hvorfor en grundlov ville give vanskeligheder i fremtiden. Den ortodokse blok gik imod forfatningstanken. *Zerah Warhaftig*, Hapoel Hamizrahi, krævede grundlæggende love på hvert enkelt område med en henvisning til at Torah'en heller ikke blev givet på een gang, men rulle for rulle, og Loewenstein, Agudath Israel, erklærede, at hvis en forfatning var i modstrid med Torah'en, ville den være forkastelig. Hvis den var i overensstemmelse med Torah'en ville den være overflødig.

Diskussionen sluttede først 13. juni med en beslutning, der i formen var et kompromis, i realiteten en indrømmelse til den ortodokse blok.

Knesseths flertal gik med Mapais, de progressives, Sephardims og enkelte andres stemmer ind for at vedtage en statsforfatning ved udvikling over en uspecificeret periode. Forfatningen skulle skabes artikel for artikel, således at hver artikel i sig selv danner en grundlæggende lov, og hver enkelt artikel skal forelægges Knesseth efterhånden, som den bliver færdig fra komité. Alle artiklerne skal tilsammen udgøre statsforfatningen.

Situationen, set fra et ortodoks synspunkt, blev et par dage efter ridset op af Mizrahi-bladet Hatzofeh, der anerkendte ideen om grundlæggende love, fordi de ikke skulle fastslå *principper*. Men konsekvensen af denne faktiske forkastelse af grundlovssystemet var naturligvis, at den kamp om hele grundlovens religiøse eller ikke-religiøse struktur, som nu var undgået, i stedet måtte føres på hvert enkelt grundlæggende spørgsmål.

INGEN VÆRNEPLIGT FOR ORTODOKSE KVINDER

Til disse hører problemerne om kvindernes stilling og om undervisningsvæsenets karakter. – Blandt ortodokse jøder var kvindefrigørelsen ikke trængt ind, mens assimilerede jøder anså den for en del af frihedsbegrebet. Det med kvindefrigørelsen følgende *ligepligtsstandpunkt*, der følgelig helt eller delvis forkastedes af de ortodokse, blev den første alvorlige anstødssten i denne forbindelse.

15. august 1949 krævede Ben-Gurion, at kvinder mellem 18 og 26 år skulle indkaldes til et års militærtjeneste, såvel til rekrutuddannelse som til den agerbrugstræning, der er en del af den israelske hærs program. Gifte kvinder, mødre, gravide kvinder og kvinder, for hvem militærtjenesten ville kollidere med religiøs opfattelse, skulle undtages. Det skete i forbindelse med forelæggelse af en almindelig værnepligtslov, og forslaget var moderat, idet kvinders tjenestetid kun skulle være halvdelen af mændenes, og ortodokse altså kunne fritages. Alligevel gik den ortodokse blok mod Ben-Gurion, idet den protesterede mod mobilisering af kvinder i det hele taget. Mizrahi-bladet Hatzofeh fulgte denne argumentation op ved at hævde, at den skelnen, som i forslaget indførtes mellem ortodokse og ikke-ortodokse kvinder var udtryk for en forskelsbehandling, der eventuelt kunne få konsekvenser på andre områder. Det mente, at spørgsmålet ikke blot skulle betragtes fra et religiøst, men også fra et moralsk og et socialt synspunkt, hvilket hentydede til kvindens stilling i familiemæssig og økonomisk henseende, og drog endelig den slutning, at kvindeværnepligt kun skulle ske på frivillig basis. Den geografisk-religiøse baggrund for det ortodokse synspunkt blev understreget ved, at det arabiske Knesseth-medlem *Amin Jarjura* støttede modstanden ved at sige, at foranstaltningen ikke alene var mod jødisk religion, men også mod anden, og at udskrivning af kvinder ville underminere den sociale struktur, især mellem araberne.

Men også fra ikke-ortodoks side mødte lovforslaget modstand, idet nogle Knesseth-medlemmer, udfra ligepligtssynspunkter, ønskede skærpelse. En kvindelig Mapai-repræsentant krævede, at kvindernes tjenestetid skulle udstrækkes til en periode længere end et år, og at kvinder, ligesom mænd, skulle tjene i reserven. Desuden var hun modstander af undtagelsesbestemmelserne med den begrundelse, at personer, der af samvittighedsgrunde var mod militærtjeneste, kunne arbejde på hospitaler o.l. og i landbruget. Lignende synspunkter hævdedes af progressive og Mapam-medlemmer.

Det endelige resultat blev et nederlag for den ortodokse bloks principielle synspunkter, idet Knesseth d. 8. sept. 1949 vedtog regeringsforslaget, ganske vist med bibeholdelse af dettes undtagelsesbestemmelser, men samtidig med den skærpelse, at kvinder også skulle kunne udtages til reserven efter aftjent værnepligt. Yderligere terræn tabte de ortodokse på dette område, da Knesseth i feb. 1950 øgede kvindens værnepligtstid med 1 år, i hvilket de skulle udføre teknisk tjeneste i hæren som nonkombattanter, således at mænd kunne frigøres til kamptræning.

SKOLEBØRN – FREMTIDENS VÆLGERE

Det indenrigske problem som på langt sigt antagelig vil vise sig at være det betydeligste, skolespørgsmålet, kom allerede under den første valgte regering i den politiske kamps centrum. Israel overtog sit *skolesystem* fra mandat-Palæstina, hvor det jødiske samfund selv ledede sine undervisningsinstituter. Underskolerne var delt i tre grupper: Histadruth, Mizrahi og »almindelige«, mens Agudath Israels yderligtgående ortodokse skoler stod udenfor systemet. Dertil kom de arabiske skoler. Histadruths skoler besøgtes især af børn fra socialistiske familier og betonede stærkt demokrati, arbejdets værdighed, samfundssolidaritet, og i det praktiske uddannelse til landbrug og håndværk, mens der kun ydedes et minimum af jødisk traditionel religiøs undervisning. Mizrahiskolerne var verdslige skoler, men med stærk vægt på jødisk religiøs tradition. De »almindelige« skoler stod midt imellem, var hverken socialistiske eller ortodokse, men beskæftigede sig meget med bibelstudier. I alle tre skolesystemer var undervisningssproget hebraisk med engelsk som vigtigste fremmedsprog. I slutningen af 1948 tilsluttede Agudath Israel sine skoler til det øvrige system, mens kommunisterne meddelte, at de gav afkald på oprettelse af egne skoler med den begrundelse, at de håbede, der efter afskaffelsen af det kapitalistiske system ville blive ens undervisning for alle. Det israelske skolesystem svarede i grove træk til landets politiske inddeling, og indebar vide perspektiver for nationens fremtidige karakter. Der var til undervisningsvæsenet knyttet interesser i at opretholde eller for-

hindre bestemte politiske eller religiøse påvirkninger af de børn, der en gang skulle blive vælgere, men også interesser i at fremme borgernes fremtidige ensartethed, især med henblik på de store mængder immigranter. De almindelige Zionister, de progressive og Heruth gik ind for enhedsundervisning, mens de ortodokse og Mapam ønskede delingen opretholdt; Mapai var splittet. Ben-Gurion var imod delingen og undlod at give møde i Knesseth, da parlamentet i september 1949 i forbindelse med vedtagelsen af en lov om tvungen undervisning anerkendte det delte system.

Konsekvensen af delingens opretholdelse var *kamp om tilmeldingen af elever*, og denne strid tilspidsede sig om immigrantbørnene. Den ortodokse blok krævede, at børn fra Asien og Nordafrika automatisk skulle klassificeres som »religiøse« og derfor i ortodokse skoler, mens Mapai hævdede, at forældrene frit måtte kunne vælge skole til deres børn. Den ortodokse blok truede med at trække sine ministre tilbage fra regeringen, og 14. feb. 1950 meddelte den, at kabinettet »ville være ansvarligt for konsekvenserne« medmindre det bifaldt et arrangement, hvorefter alle immigrantbørn fra Yemen, Libyen og Marokko uden videre fik ortodoks undervisning. Snart nåede imidlertid de ortodokse og Mapai frem til et kompromis, der vedtoges af Knesseth 14. marts. I lejre, der beboedes af de som helhed ortodokse yemeniter, skulle undervisningen være religiøs, mens der i andre lejre skulle oprettes et to-retningssystem af ortodokse og ikke-ortodokse skoler. Denne ordning hilstes velkommen som et skridt i den rigtige retning af de almindelige Zionister, de progressive, Sephardim og Heruth, der alle gik ind for ensartet undervisning, mens Mapam og kommunisterne gik imod med den begrundelse, at systemet kun var partiundervisningen om igen med udelukkelse af arbejderretningen. Partiernes fælles talsmand protesterede også mod, at yemeniterne ikke fik lov til selv at vælge skoler.

BEN-GURION FALDER PÅ IMMIGRANTUNDERVISNINGEN

I oktober 1950 var en regeringskrise, hovedsagelig fremkaldt af uoverensstemmelsen vedrørende den økonomiske politik, blevet løst ved dannelse af en ny regering under Ben-Gurion, støttet af de samme partier som i den hidtidige koalition, men med en noget ændret besættelse af ministerposterne.

Allerede i det følgende års første uge brød regeringsstridighederne imidlertid ud påny, men denne gang på det ømtålelige religiøse problem, *undervisningen i immigrantlejrene*. Aftalen fra 1950 havde som nævnt bragt tvungen ortodoks undervisning for børn fra Yemen, mens andre immigrantbørns forældre kunne vælge mellem ortodokse og verdslige skoler. Ordningen omtalte imidlertid kun modtagelseslejrene. Efter aftalens ind-

gåelse blev de fleste immigranter overført til arbejdslejre, *Ma'abaroth,* hvor de i modsætning til i modtagelseslejrene forsørgede sig selv. I Ma'abaroth anvendte det Mapai-kontrollerede undervisningsministerium imidtid skolelovens almindelige 4-retningssystem, hvorunder forældrene kunne vælge frit, og Histadruth-skolerne altså, i modsætning til hvad tilfældet var i modtagelseslejrene, fik mulighed for at øve indflydelse.

I et kabinetsmøde 3. januar 1951 blev de ortodokse ministres krav om, at den oprindelige aftale også skulle gælde Ma'abaroth, tilbagevist. Religionsministeren, rabbi *I. L. Maimon,* forlod mødet og truede med at nedlægge sin portefølje. Fra den ortodokse bloks side søgte man at mægle mellem Maimon og Ben-Gurion, og få dage efter trak Maimon sin trusel tilbage efter at Ben-Gurion havde stillet en ordning for Ma'abaroth i udsigt. Forhandlingerne udviklede sig imidlertid ikke efter den ortodokse bloks ønske, og 4. februar meddelte gruppen, at den ikke ville anerkende regeringens beslutning, som næste dag skulle forelægges Knesseth, men ønskede modtagelseslejrenes 2-grensystem indført i Ma'abaroth, hvor Mapai-medlemmerne krævede 4-retningssystemet bibeholdt, og til gengæld ville give visse indrømmelser i andre henseender. 5. februar forelagde Mapai-undervisningsministeren *David Remez* en erklæring herom i Knesseth.

Det var en åben udfordring til kabinettets religiøse fløj, og ved Ben-Gurions udtalelse om, at han betragtede voteringen som tillidsafstemning blev det nærmest en krigserklæring. Den ortodokse blok tog handsken op ved 14. feb. at stemme for en resolution, fremsat af De almindelige Zionister, som forkastede undervisningsministerens erklæring. Resolutionen fik flertal, og regeringen trådte tilbage.

Ben-Gurion erklærede ved denne lejlighed, at han anså partiundervisningen for et midlertidigt onde og ventede, at Mapai ville ændre sin stilling til denne sag.

LOVGIVNING OM KVINDERNES RETSSTILLING

Under forhandlingerne med præsident *Chaim Weizmann* om regeringsdannelse udtrykte de fleste partier ønske om valg. Indtil valgene kunne finde sted, fungerede kabinettet Ben-Gurion som forretningsministerium, og den første Knesseth nåede at behandle endnu et vigtigt spørgsmål indenfor den religiøse sfære, nemlig kvindens stilling. Mapai havde ved koalitionsaftalen forpligtet sig til at lade forhold vedrørende jødiske borgeres personlige status forblive indenfor rabbinerdomstolenes myndighedsområde, et løfte, der naturligvis måtte være europæisk påvirkede partier imod. D. 27. marts 1951 forelagde fru *Rahel Kagan* fra det lille parti, Kvindernes internationale zionistiske Organisation, et forslag, der gav kvinder ligeret såvel i familielivet som for domstolene, og som unddrog rabbiner-

domstolene kontrollen med ægteskab, skilsmisse og underholdsbidrag. Dette var selvsagt den bundne regering uvelkomment, og justitsminister *Rosen* bad fru Kagan trække forslaget tilbage, fordi regeringen selv havde til hensigt at forelægge forslag om spørgsmålet. Da man måtte kunne forudse, at dette ikke ville blive så vidtgående som fru Kagans, opfordrede Mapam-medlemmer fru Kagan til at opretholde sit forslag, medmindre Rosen kunne garantere, at regeringsforslaget forelagdes Knesseth inden en bestemt dato. Dette nægtede justitsministeren, men tilsidst vedtoges et forslag fra et Mapai-medlem om, at der inden en bestemt frist skulle holdes debat om kvinderettigheder, uanset hvad kabinettet gjorde i sagen. Hvis regeringsforslaget ikke var parat til den tid, skulle fru Kagans forslag behandles.

Da regeringsforslaget kom for Knesseth, unddrog det ikke som fru Kagans, ægteskab og skilsmisse fra rabbinerretten, hvilket justitsministeren begrundede med en henvisning til koalitionsaftalen. Forslaget forbød bigami, krævede med visse undtagelser begge parters samtykke til skilsmisse, gav mænd og kvinder ligeret til børnene ved skilsmisse, tillod gifte kvinder at have særformue og gav dem lige ret ved arv. Under diskussionen gik socialminister Levin, Agudath Israel, heftigt imod og kritiserede Knesseth for at foreslå lovgivningen mod Torah'ens ånd og bogstav. Som venteligt i et kvindespørgsmål fik han støtte fra de arabiske Nazarethdemokrater, der bl. a. hævdede at forslaget var et indgreb i det muhamedanske selvstyre, der var garanteret ved uafhængighedserklæringen, og udtalte, at visse af forslagets paragraffer var i modstrid med muhamedansk lov. Ved afstemningen efter første behandling gik desuden et Heruthmedlem og det ortodokse Mizrahi imod, men forslaget fik stemmer nok til at sendes i udvalg. Det ortodokse Hapoel Hamizrahi stemte for og begrundede sin stilling med, at de religiøse partier ved at anerkende koalitionsprogrammet havde godkendt princippet om kvinders ligeret, men at de ikke havde forpligtet sig angående forslagets detaljer. Partiet ville stemme for forslaget, men bekæmpe visse af dets detaljer i udvalg. Derimod ville det stemme mod fru Kagans videregående forslag, der imidlertid også opnåede tilstrækkelig mange stemmer til at blive oversendt til udvalgsbehandling.

17. juli 1951 vedtoges regeringens forslag med stor majoritet. Mapai og Hapoel Hamizrahi stemte for sammen med den ortodokse religionsminister Maimon, mens Agudath Israel gik imod og Mapam undlod at stemme.

DEN ANDEN KNESSETH (1951–55)

Valgene til den anden Knesseth 30. juli 1951 gav Mapai fremgang i procentdel af de afgivne stemmer, men tilbagegang i mandattal fra 46 til

45. Det var stadig langt det største parti. Det næststørste blev De almindelige Zionister, der gik frem fra 7 til 20 mandater og kom foran Mapam, der noterede et tab på 4 mandater, fra 19 til 15. Den ortodokse blok opstillede denne gang ikke på fællesliste, og mandattallet faldt fra 16 til ialt 15 mandater, hvoraf Hapoel Hamizrahi alene fik de 8. De progressive mistede eet mandat og havde nu 4.

Præsident Weizmann opfordrede Ben-Gurion til at danne regering. Mapai-lederen havde allerede forinden erklæret sig rede til samarbejde med alle andre partier end Heruth og kommunisterne. Men forhandlingerne resulterede pånyt i en *aftale med de ortodokse partier*. Der kunne ikke opnås enighed med Mapam m.h.t. udenrigspolitik hvor Mapam krævede en prosovjetisk linie, hvilket Mapai afslog. Forhandlingerne om en koalitionsaftale til højre gik næsten lige så dårligt. Mapai gav De almindelige Zionister visse indrømmelser m.h.t. økonomisk politik, men nægtede at tildele partiet handelsministeriet. Sideløbende førtes forhandlinger med de religiøse grupper og 18. september gjorde Ben-Gurion den indrømmelse, der blev grundlaget for en koalition. Han lovede at opretholde status quo i et år med hensyn til kvinders militærtjeneste, og i to år m.h.t. undervisningsspørgsmålet, men forbeholdt sig ret til efter et års forløb at lade ortodokse kvinder indrullere til nationaltjeneste (altså ikke militærtjeneste), mens rabbi Levin fra det ortodokse Agudath Israel parallelt hermed krævede frihed til at forlade regeringen, hvis og når der skete en ændring i disse to forhold.

7. oktober fremstillede Ben-Gurion sin regering i Knesseth. Hapoel Hamizrahi fik to porteføljer, Mizrahi og Agudath Israel hver en. Ved tillidsafstemningen opnåede kabinettet et flertal ved stemmer fra de fire regeringspartier plus Poale Agudath og den arabiske blok, mens De almindelige Zionister, Mapam, Heruth og kommunisterne stemte imod, og de progressive undlod at stemme.

Status quo-aftalen mellem Mapai og de religiøse grupper lagde mange hæmmende *bånd på den politiske udvikling*. Mapai ønskede en reformlovgivning gennemført m. h. t. den kvindelige værnepligt, og stærke kredse indenfor partiet med premierministeren i spidsen var interesseret i ændring af undervisningslovgivningen.

I begyndelsen af 1952 førtes en heftig debat om det første af disse spørgsmål; men det lykkedes de ortodokse regeringsmedlemmer at hindre den skærpede lovgivning, der ønskedes af Mapam, De almindelige Zionister, Heruth og først og fremmest af Mapai. Ben-Gurion måtte finde sig i voldsomme angreb, der begrundedes med, at han 10 måneder tidligere som forretningsministeriets leder havde forelagt et lovforslag om alle kvinders indskrivning til nationaltjeneste, og at han havde gjort det med den begrundelse, at foranstaltningen var livsvigtig for landets sikkerhed. Ben-

Gurion måtte heroverfor gentage sin forsikring om, at en lov, der krævede at religiøse kvinder skulle udføre national tjeneste under en eller anden form, snart ville blive forelagt, og han indrømmede at have bøjet af i spørgsmålet af hensyn til de religiøse partier og koalitionens »familiefred«. Men også hvis en sådan forholdsregel vedtoges, ville ortodokse kvinder få tilstået visse privilegier, sagde premierministeren, som vel søgte at lægge op til et kompromis med de religiøse partier, når aftalen udløb til september.

ALLIANCEN TIL HØJRE

Det lykkedes ikke. D. 18. september forlod Agudath-partiernes kabinetsmedlemmer regeringen. Begrundelsen var Mapais forberedelse af en skærpelse af kvindeværnepligtsloven. De to andre ortodokse regeringspartier, Mizrahi og Hapoel Hamizrahi forblev i kabinettet og opfordrede for at afstedkomme et kompromis, på den ene side Agudath-grupperne til at vende tilbage, på den anden side Mapai til at opfylde løfterne fra koalitionsaftalen.

De religiøse partier stod nemlig ikke længere i den samme stærke stilling som hidtil efter at den økonomiske udvikling havde ændret de politiske konstellationsmuligheder. Efterhånden som det økonomiske pres var vokset, havde Mapais økonomiske politik fjernet sig fra socialistiske teorier til fordel for et mere højreorienteret standpunkt. Der var stadig en kløft mellem den frie foretagsomheds repræsentanter, De almindelige Zionister, og de moderate socialister, men den var stærkt mindsket, og især i forholdet til de progressive skete der en tilnærmelse. Til gengæld måtte Mapais nye økonomiske politik betyde afstandtagen fra Mapam og kommunisterne, som da også gik heftigt imod.

Muligheden for en alliance til højre indeholdt chance for en ændring af det ortodokse præg, som det i nogen grad var lykkedes de religiøse partier at give visse dele af samfundslivet, og koalitionsdannelsen i december 1952 med De almindelige Zionister og de progressive blev da også signalet til reformlovgivning.

Aftalen mellem de 3 partier indeholdt bl. a. en overenskomst om ophævelse af forbindelsen mellem skoler og partier eller andre organisationer. Denne sidste paragraf forhindrede det religiøse arbejderparti Hapoel Hamizrahi i at deltage i koalitionen; partiet gik ind for enhedsundervisning, men ønskede garanti for, at overrabbinatet sikredes en vis indflydelse, og dette kunne Mapai – med andre muligheder i ryggen – forkaste. Det forelagte regeringsprogram nævnte bl. a., at kabinettet ville lade udarbejde forslag til statsundervisning i alle underskoler i den hensigt at gøre en ende på skolernes tilknytning til partier og andre organi-

sationer, fastlægge et minimumspensum, der skulle gennemgås i alle skoler, sikre ortodoks undervisning for børn af forældre, som ønskede det, og anerkende forældres ret til at udforme og udvide undervisningen under opsyn af undervisningsministeren og uden at berøre det tvungne pensum.

Den 23. december fik regeringen et tillidsvotum i Knesseth. Mizrahi og Hapoel Hamizrahi viste sig ikke i salen, men næste dag sluttedes et kompromis mellem regeringen og Hapoel Hamizrahi om undervisningsspørgsmålet. Hapoel Hamizrahi fik opfyldt sit krav om dannelsen af et autoritativt organ til overvågelse af det religiøse pensum og de religiøse forhold i forbindelse med de ortodokse skolers stilling indenfor det nye statskontrollerede system. Organet sikredes ortodokst flertal, men fik til gengæld ingen administrative beføjelser. Man enedes også om, at ortodokse piger, der udførte nationaltjeneste, skulle høre under arbejdsministeriet og ikke forsvarsministeriet, og at pigerne skulle udføre civilt arbejde. Endelig fik Hapoel Hamizrahi sikret forelæggelse i Knesseth af et lovforslag, der regulerede rabbinerretternes autoritet. Også Mizrahi gik med i denne aftale og 24. december kunne Ben-Gurion fremstille en 5-partis regering i Knesseth.

Begivenhederne omkring koalitionsforhandlingerne havde givet en nøgle til forståelse af Ben-Gurions syn på den politiske nødvendighed i Israel. Skønt han sammen med De almindelige Zionister havde flertal i Knesseth, gav han indrømmelser for at udvide koalitionen. De progressives rolle skulle formodentlig være at danne modvægt mod de mere højreorienterede almindelige zionister, men de to religiøse partiers inddragelse i samarbejdet kan næppe forklares på samme måde, bl. a. fordi Mizrahi var et højreparti. Deres funktion skulle snarere være at berolige landets ortodokse vælgere og er udtryk for hensyntagen til landets særlige karakter, der skyldes immigration fra vidt forskellige folkeslag og kulturer. At tvinge den ene befolkningsgruppe ind under en anden i så centrale spørgsmål som religiøse kunne sætte statens eksistens på spil. Dertil kom ønsket om ikke at støde jødiske arbejdere fra Asien-Nordafrika ind i Hapoel Hamizrahi og i – det mindre farlige – Poale Agudath Israel.

UNDERVISNINGSVÆSENET FORENKLES

Undervisningsloven forelagdes for Knesseth i juni 1953. Den oprettede ikke enhedsundervisning, men en tilnærmelse dertil. Undervisningsvæsenet kom efter forslaget under staten, der skabte et system med to typer skole, en »almindelig« verdslig type og en ortodoks gruppe i overensstemmelse med religionens love, mens der dog indenfor disse to grupper forudsås en række varianter. Der oprettedes religiøse skoler såvel for jøder som for kristne og muhammedanere. Både i de gejstlige og i de verdslige

skoler skulle forældrene kunne bestemme sammensætningen af et supplerende pensum udover det af undervisningsministeren anerkendte standardpensum. Forældrene bestemmer, hvilken skoletype deres børn skal søge. Loven skulle med sit standardpensum forene bl. a. 1600 Histadruth-skoler, 565 Mizrahiskoler, 264 uafhængige skoler og 593 skoler, der kontrolleredes af centrumpartier.

Ved behandlingen af loven i Knesseth mødte den modstand fra højre som fra venstre. Heruth protesterede, fordi de mente, at de gamle retninger i virkeligheden ville leve videre indenfor det nye statssystem og krævede fuldstændig enhedsundervisning. Også fra De almindelige Zionister udtryktes frygt for, at statssystemet ikke tilstrækkeligt effektivt kunne holde den gamle splittelse nede. De progressive betegnede loven som et fremskridt og som den eneste, der kunne vedtages under de foreliggende omstændigheder. Mapam erklærede, at Mapai ofrede et af arbejderbevægelsens stolteste resultater og banede vej for afproletarisering og karrieresyge blandt ungdommen, og at hensigten var at afskaffe den socialistiske retning, mens den religiøse i virkeligheden opretholdtes. Også kommunisterne gik imod. Hapoel Hamizrahi udtrykte frygt for, hvordan loven ville virke, og Agudath Israel nægtede at støtte statsundervisning, der ikke baseredes på traditionel judæisme.

Loven vedtoges 12. august 1953. Den gav forældrene ret til ved afstemning at bestemme deres skoles status, også hvis de ønskede en status som anerkendt, men ikke offentlig skole, d. v. s. udenfor statssystemet, og disse skoler kunne alligevel få statsunderstøttelse. De to Agudathpartier havde ved en underhåndsaftale sikret, at 60 % af sådanne skolers budget skulle dækkes af det offentlige, selvom de stemte sig ud, hvad en lang række af dem gjorde.

KOMPROMIS OM KVINDETJENESTEPLIGT OG RABBINERDOMSTOLE

To andre væsentlige problemer blev også løst ved kompromis, spørgsmålet om kvinders værnepligt og om rabbinerretternes myndighedsområde. Da den store koalitionsregering tiltrådte i december 1952 var forholdet vedrørende kvinders værnepligt den, at piger over 18 år skulle aftjene 2 års værnepligt i hæren, men enhver pige, der afgav en erklæring om, at hendes religiøse indstilling ikke tillod hende at træde ind i hæren, blev fritaget. Tallet af piger, der på denne måde unddrog sig værnepligten voksede, men tidligere forsøg på at skabe en effektiv ordning var mislykkedes. 12. juli 1953 vedtog kabinettet imidlertid at forelægge Knesseth et forslag om, at kvinder mellem 18 og 26 år, der af religiøse grunde fritoges for militærtjeneste, skulle udføre tvangsmæssigt civilt arbejde i 2 år under tilsyn af arbejdsministeriet, ikke forsvarsministeriet. Tjenesten skulle omfatte arbejde i ortodokse landbrugskolonier, hæren, immigrant-

lejre, undervisnings-, hospitals- eller socialvæsen eller andre til dette formål anerkendte institutioner.

Pigerne ville dog ikke blive tvunget ind under alle omstændigheder. Der oprettedes særlige komitéer til at behandle ansøgninger om fuldstændig fritagelse af familiemæssige, undervisnings- eller økonomiske årsager, eller på grund af en særlig ortodoks livsmåde. Forslagets hensigt har således især været at undgå misbrug af den tidligere fritagelseslovgivning, og til gengæld sørge for et alternativ til egentlig militærtjeneste.

Forslaget var udformet i overensstemmelse med indrømmelserne til Hapoel Hamizrahi ved koalitionsaftalen, men alligevel ændrede partiet standpunkt, da resultatet nærmede sig. En fløj, der ledes af religionsministeren, ønskede, at partiet skulle undlade at stemme, mens den venstreorienterede Lamifneh-gruppe[1] gik ind for stemmeafgivning til fordel for loven. Partiet anmodede derefter overrabinatet om en udtalelse.

Spørgsmålet indeholdt ikke blot egentlig politiske problemer, men havde også forbindelse med det indbyrdes forhold mellem overrabbinatet, der i Knesseth repræsenteredes af Mizrahi og Hapoel Hamizrahi, og De vises Råd, hvis politiske repræsentation var Agudath-partierne. Agudathpartierne var hele tiden gået kraftigt imod kvindelig værnepligt, og overrabbinatet må have set faren for frafald, hvis dets politiske repræsentanter indtog en mere »moderne«, og blandt mange kvinder sikkert mindre populær holdning end De vises Råd. Her har bevæggrunden ligget for overrabbinatets beslutning, da det omtrent samtidig med vedtagelsen i kabinettet gik imod lovforslaget. 22. juli blev forslaget vedtaget ved første behandling i Knesseth. Agudathpartierne gik imod, medens Mizrahi og Hapoel Hamizrahi undlod at deltage i afstemningen, og sidstnævnte parti anmodede for at få tid til yderligere overvejelse, om at den endelige afgørelse blev udsat til efter sommerferien. Partiet var imod udskrivning af kvinder i fredstid og følte sig iøvrigt ligesom Mizrahi bundet af overrabbinatets bestemmelser. Dette var grunden til, at man søgte udsættelse af diskussionen.

Derefter anmodede Hapoel Hamizrahi overrabbinatet om at tage sagen op til fornyet overvejelse, og i første uge af august udtalte såvel De vises Råd som overrabbinatet sig imod forslaget. Mens erklæringen fra De vises Råd gik ubetinget imod, var overrabbinatets stilling mere tvetydig, idet man på den ene side opretholdt modstanden mod forslaget, men samtidig anmodede Mizrahi og Hapoel Hamizrahi om ikke at forlade regeringen. Baggrunden herfor var udsigterne til et kompromis, hvori spørgsmålene om kvindeværnepligten og rabbinerretternes myndighedsområde skulle indgå.

[1]) Lamifneh = Indefter.

Forhold vedrørende ægteskab og skilsmisse var meget flydende i Israel, fordi det ikke var fastlagt, under hvis myndighedsområde disse sager henhørte, rabbinerretternes eller de borgerlige domstoles. I maj 1953 havde den ortodokse vicereligionsminister Warhaftig i Knesseth forelagt et forslag, der gav rabbinerretterne myndighed m.h.t. alle jødiske indbyggeres ægteskab og skilsmisse og i juni diskuterede Knesseth forslaget, der syntes at ville støde på vanskeligheder.

Nu gjorde overrabbinatet og dets politiske repræsentanter anerkendelsen af kvindeværnepligtsforslaget – d.v.s. undgåelsen af en regeringskrise – betinget af, at forslaget om rabbinerretternes myndighedsområde blev endeligt behandlet i forbindelse med kvindeværnepligtsforslaget. Den 26. august kl. 23 vedtoges dette forslag ved sidste behandling, og alle koalitionspartierne, også Mizrahi og Hapoel Hamizrahi, stemte for. Imod stemte de to Agudath-partier, mens Mapam undlod at stemme. Umiddelbart derefter forelagdes forslaget om rabbinerretternes myndighed, og kl. 3 om morgenen den 27. blev det vedtaget. Den progressive justitsminister Rosen undlod at stemme sammen med nogle Mapaier, venstrefløjsoppositionen stemte imod, og for stemte koalitionspartierne, de to Agudath-partier og Heruth.

De indrømmelser, som under forhandlingerne om kvindeværnepligtsloven og rabbinerretterne var ydet de ortodokse samfundsgrupper, kunne ikke forklares ved deres stilling i Knesseth. Lovene kunne være ført igennem uden deres hjælp, og ordningen af rabbinerretternes myndighed var en betydelig udfordring til verdslige kredse. Forklaringen må her søges i hensynet til landets indre ro og faren for at støde de asiatisk-afrikanske immigranter fra de ikke-ortodokse partier.

DE RELIGIØSE DOMMERES STILLING

Et andet ømtåleligt problem vedrører de religiøse dommeres udnævnelse og spørgsmålet om, i hvilken udstrækning de er forpligtede af verdslig lovgivning. I 1952 havde en lov givet alle religiøse dommere, der sad i embede ved lovens ikrafttræden, officiel status, men ikke truffet forholdsregler til udnævnelse af nye dommere, og dette sidste spørgsmål var efterhånden blevet akut. 17. juli 1954 blev der derfor i Knesseth fremsat et lovforslag, der forudså nedsættelsen af en udnævnelseskomité. Loven forelagdes af den ortodokse vicereligionsminister Warhaftig, der erklærede, at »religiøse dommere ikke var underkastet anden autoritet end den lov, hvorefter de dømmer«, og da religiøse dommere dømmer efter Torah'en, var udtalelsen egnet til at provokere verdslige kredse. Et Mapam-medlem protesterede mod det, han kaldte den nye lovs teokratiske karakter, det kvindelige Mapai-medlem, Ada Maimon, erklærede, at forslaget indebar

en forskelsbehandling af kvinderne, fordi den ikke gav kvinderne adgang til embeder som religiøse dommere, selvom de var sagligt kvalificerede.

Men også fra ortodoks side mødte loven modstand. Agudath Israel kaldte den »en karikatur af en lov« og protesterede især imod, at den ikke direkte fastslog, at de religiøse dommere skulle anvende Torah'en men blot skrev »loven«. Regeringsforslaget vedtoges ved første behandling 27. juli 1954, idet venstreoppositionen og Agudath Israel stemte for forkastelse. Ved anden behandling i maj 1955 reducerede Ada Maimon sit krav om kvindelige dommere til et forslag om, at en kvindelig sagfører eller socialarbejder skulle udnævnes som rådgiver ved hver rabbinerdomstol med ret til at deltage i overvejelserne, men ikke i afgørelserne. Vicereligionsminister Warhaftig svarede, at forslaget ville ødelægge rabbinerretterne og i virkeligheden ændre dem til voldgiftsdomstole. Han meddelte imidlertid på overrabbinatets og rabbinerdomstolenes vegne, at de højere rabbinerretter ville anvende en kvindelig sekretær, der kunne rådgive kvindelige procederende, men ikke havde ret til at deltage i overvejelserne. Loven vedtoges ved anden behandling med alle ortodokse stemmer, De almindelige Zionisters, de progressives og nogle Mapaistemmer. Imod stemte kommunisterne, Mapam og Ahduth Ha'avoda, der nu havde udskilt sig fra Mapam i et særligt parti.

Omkring årsskiftet 1955–56 kom det til en konflikt, som sætter spørgsmålet om rabbinerdomstolenes stilling i relief. Den stærkt ortodokst prægede ægteskabslovgivning giver ikke adgang til borgerligt ægteskab, og det er jøder forbudt at gifte sig med ikke-jøder. Imidlertid fortolkede overrabbinatet i en konkret sag dette forbud så snævert, at det nægtede et medlem af den jødiske sekt »karaiterne« tilladelse til at indgå ægteskab med en jødisk, ikke-karaitisk pige. Heroverfor tilkendegav Ben-Gurion imidlertid overrabbinatet, at det var gået for vidt. Han erklærede, at »rabbinerne må søge at finde en løsning, thi det er ikke ønskeligt at loven (om ægteskab og skilsmisse) en dag skal tages op til fornyet overvejelse«, og til denne trusel føjede han en bemærkning om, at ægteskabs- og skilsmisseloven var blevet vedtaget af hensyn til den nationale enhed. Han forstod dog, at overrabbinatet undersøgte spørgsmålet og nu havde fundet grundlag for at tillade sådanne ægteskaber.

Meningen var tydelig. Ben-Gurion var for at undgå splittelse af det jødiske folk gået langt for at føje overrabbinatet, men når det samme overrabbinat brugte indrømmelserne på en sådan måde, at det truede netop folkets enhed, tjente det intet politisk formål at give efter for rabbinerne.

ALLIANCEN TIL VENSTRE (OKTOBER 1955)

En grund mere til Ben-Gurions tydeligt skærpede stilling til rabbinatet lå sikkert også i dannelsen af en alliance til venstre, bl.a. som følge af at

Mapams mest østorienterede gruppe var blevet udskilt. Valgene i juli 1955 havde bragt en tilbagegang for Mapai fra 45 til 40 mandater, medens De almindelige Zionister gik tilbage fra 20 til 13. Mapam, der i 1951 fik 15 var i mellemtiden blevet splittet i Mapam, som i 1955 fik 9, og Ahduth Ha'avoda, der fik 10, altså en samlet fremgang på 4, der må være hentet fra Mapai. En tredie Mapamgruppe, der især i udenrigspolitisk henseende var stærkt sovjetorienteret var gået med kommunisterne, som kunne notere en fremgang fra 5 til 6. De progressive gik frem fra 4–5, Hapoel Hamizrahi og Mizrahi, der i 1951 fik henholdsvis 8 og 2, var nu sammensluttede og opnåede 11, mens Agudath Israel og Poale Agudath Israel gik frem fra henholdsvis 3 og 2 til ialt 6 som resultat af en fælles-liste. Heruths mandattal steg fra 8 til 15.

Regeringen dannedes i november 1955 og kom til at bestå af Mapai, Ahduth Ha'avoda, Mapam, de progressive og Hapoel Hamizrahi-Mizrahi. Mapam – og formentlig også Ahduth Ha'avoda – gik med til opretholdelse af status quo i religiøse spørgsmål med hensyn til allerede eksisterende love, hvori vel må ligge, at det forbeholder sig ret til at øve modstand mod nye. Tilstedeværelsen af denne stærke venstrefløj i regeringen må sikkert tvinge Mapai til også at følge en mere venstreorienteret politik i fremtidens religiøse stridigheder. Ben-Gurions problem er, hvordan venstrefløjenes ønsker kan forenes med nødvendigheden af at undgå splittelse blandt Israels befolkning efter religiøse skillelinier.

DEN INTERNATIONALE ØKONOMISKE SITUATION

RÅSTOFPRISERNE EFTER SUEZ-KONFLIKTENS UDBRUD

For at belyse prisudviklingen på de vigtigste råstoffer i den internationale handel er der i omstående tabel samlet en del prismateriale fra Vesteuropa (i et enkelt tilfælde fra U.S.A.). Materialet skulle både registrere udviklingen i priserne i producentlandene og virkningerne af de stigende fragtrater.

I de fleste tilfælde er tabellen baseret på *prisnoteringer,* men for en række varer har det været umuligt at finde anvendelige vesteuropæiske noteringer (det gælder f.eks. for brændsel, jern og stål og foderstoffer). For tekstilvarer er for nogle serier brugt oplysninger fra det *engelske engrospristal,* der offentliggøres i stærkt specificeret form, og for andre varer er benyttet gennemsnitspriser fra den *danske importstatistik.* Man må antage, at pris- og fragtrateændringer først med nogen forsinkelse indgår i importstatistikken.

Der er foretaget en omregning til prisindeks, idet oktober 1956 – den sidste måned før udbruddet af fjendtlighederne i Ægypten – er sat lig 100. For noteringernes vedkommende stammer tallene fra midten af månederne, mens de øvrige prisserier angiver månedsgennemsnit.

Tabellen viser, at der fra oktober til november–december 1956 indtrådte prisstigninger for de varer, der normalt fragtes til Europa gennem Suez-kanalen: Irakbyg, te, jute, kautsjuk, tin, kopra og mineralske olier. Det er imidlertid karakteristisk, at priserne siden årsskiftet igen er dalet for alle disse varer undtagen for mineralske olier, hvor man må forvente fortsat stigning. For kautsjuk og tin er priserne i februar 1957 nået ned på niveauet fra oktober 1956, mens de øvrige af varerne stadig ligger noget højere end før Suez-konflikten. Når kautsjukprisen ligger lavere nu end i begyndelsen af 1956, må årsagen findes i det betydelige fald i U.S.A.s bilproduktion. For de sidste måneder kommer hertil den formindskede efterspørgsel efter bildæk i Vesteuropa under benzinrestriktionerne. Store russiske gummiindkøb har trukket i modsat retning.

For de vesteuropæiske lande er virkningerne af prisstigningen på flydende brændsel langt større end for de øvrige nævnte varer. For Dan-

Prisindeks for råvarer, okt. 1956=100

Forkortelser: not. = notering midt i måneden.
importpris = gennemsnitlig dansk importpris cif.
engrospris = engelsk engrospristal.

	Pris-grundlag	Jan. 1956	Okt. 1956	Nov. 1956	Dec. 1956	Jan. 1957	Febr. 1957
Landbrugsråstoffer og korn.							
Hvede	engelsk not.	97	100	103	102	107	101
Irak-byg	– –	100	100	103	110	106	100
Bomuldsfrøkager	importpris	105	100	104	104	...	...
Kalksalpeter	–	103	100	100	101	...	...
Kaligødning	–	97	100	98	99	...	...
Nydelsesmidler.							
Kaffe	U.S.A. not.	89	100	101	101	102	103
Te	engelsk not.	105	100	138	166	155	122
Kakao	– –	119	100	104	104	90	92
Cubansk Sukker	U.S.A. not.	98	100	112	148	196	183
Spindestoffer og garn.							
Kæmmet uld (tops)	engelsk not.	84	100	103	106	107	111
Uldgarn	engrospris	92	100	102	104	104	...
Amerikansk bomuld	engelsk not.	107	100	102	104	103	100
Garn af amerikansk bomuld	engrospris	107	100	102	103	103	...
Rayongarn	–	95	100	100	100	100	...
Jute	engelsk not.	94	100	122	134	122	106
Brændsel.							
Amerikanske kul	importpris	92	100	98	98	...	...
Koks og cinders	–	92	100	98	99	...	...
Benzin	–	88	100	97	107	...	...
Fuelolie	–	99	100	107	136	...	...
Jern og metaller.							
Vejet indeks af stangjern, plader og rør	importpriser	97	100	100	102	...	...
Kobber	engelsk not.	137	100	100	96	96	87
Bly	– –	97	100	105	100	102	98
Tin	– –	103	100	108	101	99	96
Zink	– –	102	100	107	106	111	104
Andre råstoffer.							
Fyrretræ	svensk not.	106	100	101	102	...	...
Avispapir	importpris	97	100	100	101	...	...
Kopra (til oliepresning)	engelsk not.	103	100	106	109	108	105
Kautsjuk	– –	122	100	117	121	106	96

marks vedkommende illustreres dette af importstatistikken for 1956, der viser en indførselsværdi på kun ca. 250 mill. kr. for Irakbyg, te, jute, kautsjuk, tin og kopra mod ca. 800 mill. kr. for flydende brændsel. Ganske vist modtager Danmark tildels disse produkter i bearbejdet form (bilgummi, oliekager, sække m.v.), men selv med hensyntagen dertil er virkningen på bytteforholdet af prisstigningerne for disse varer langt mindre end for olieprisstigningerne.

Tilførslerne af flydende brændsel til Europa fra U.S.A. og det karaibiske hav har som bekendt været langt mindre end forudset. I betragtning af, at oliepriserne i det amerikansk-karaibiske område er sat væsentlig i vejret i de sidste måneder, synes det ikke alene at være større omkostninger ved produktionsforøgelse og omdirigering af olietransporter, der er årsager til de utilfredsstillende afskibninger til Europa.

De råvarer, for hvilke Suezkanalens lukning er uden synderlig betydning, har ikke vist nogen gennemgående tendens til prisstigning; der har været forhøjelser for nogle varer, men nedgang for andre. I mange tilfælde har priserne siden oktober sidste år fortsat med at bevæge sig i samme retning som i den foregående periode fra foråret til efteråret 1956 – det gælder i særlig grad uld.

Straks ved de australske, new zealandske og sydafrikanske uldauktioners åbning i sommeren 1956 indtrådte en betydelig prisstigning, efter at uldmarkedet i de foregående par år havde været præget af prisfald. Den nedadgående tendens i verdens uldforbrug menes at være standset, og tekstilfabrikkerne, der i foregående perioder har reduceret deres lagre af uld, køber nu ind svarende til deres løbende forbrug. Fra oktober til februar steg uldpriserne i Vesteuropa yderligere, en stigning, der kun i ringe grad skyldes Suez-krisen. Ganske vist er søvejen rundt om Kap fra Australien og New Zealand til Nordeuropa ca. 30 pct. længere end via Suez, men merdistancen er meget mindre end fra Indien og den persiske golf (ca. 70 pct.). Dertil kommer, at uld er betydeligt lettere i forhold til værdien end kautsjuk, kopra, jute, råolie og andre råstoffer fra Østen, således at fragtomkostningerne ikke bliver så store.

Priserne for uldgarn og uldmetervarer er fulgt med opad, men i noget svagere tempo end for råuld og kæmmet uld.

For bomuld nedsatte hovedeksportøren U.S.A. sine eksportpriser i begyndelsen af 1956 for at få reduceret de kæmpemæssige overskudslagre, regeringen har måttet ophobe under landbrugsstøttepolitikken. Siden oktober har prisudsvingene været små. Bomuldsgarn spundet af amerikansk bomuld og bomuldsmetervarer har vist samme prisudvikling. Derimod er ægyptisk bomuld, der er af en betydeligt mere eftertragtet kvalitet end den amerikanske, steget voldsomt i pris; det er imidlertid kun små kvantiteter, der er kommet på markedet i Vesteuropa.

For syntetiske spindestoffer har priserne i de sidste måneder ligget stabilt.

Jern og stål og papir har fortsat den svage, men jævne stigning, som har karakteriseret de sidste par år. Træmarkedet har derimod ligget ret usikkert, idet køberne har været tilbageholdende med ordreplaceringen for 1957-leveringer; priserne for 1956-leverancerne lå nogle procent under det foregående år.

For ikke-jernholdige metaller har markedet i 1956 og begyndelsen af 1957 været præget af de engelske og amerikanske regeringers politik med hensyn til strategiske lagerbeholdninger. Den engelske regering har søgt at forbedre statsbudgettet ved at afhænde en del af sine strategiske metallagre, og dette har givet sig til kende ved et svagt marked for kobber og tin, mens markedet for bly og zink har vist fasthed, fordi den amerikanske regering har fortsat sine strategiske opkøb af disse metaller.

For fast brændsel er der ikke tale om noget frit marked i de vesteuropæiske eksportørlande. Danmark modtager ca. 70 pct. af sine leverancer fra England – med fastlagte kvantiteter og til priser, der ligger lavere end for amerikanske og polske kul. Importpriserne for amerikanske kul cif dansk havn steg en halv snes procent fra begyndelsen af 1956 til oktober måned. Fra oktober til december var priserne omtrent uændret, men det skyldes kun, at der har været tale om kul sluttet til fragter, før den store fragtratestigning satte ind.

Kulfragterne fra U.S.A. (Hampton Roads) til Antwerpen/Rotterdam har udviklet sig således:

Fragter sluttet i midten af		shilling pr. ton
oktober	1956	74
november	–	95
december	–	102½
januar	1957	103
februar	–	98½

Det fragtniveau, der nu råder, indebærer, at fragtomkostningen over Atlanten er en hel del større end den pris, hvortil kullene købes leveret i amerikansk havn.

KONJUNKTURUDVIKLINGEN I U.S.A. OG VESTEUROPA

Den meget stærke stigning i den amerikanske industriproduktion, som blev afbrudt omkring årsskiftet 1955–56, er ikke blevet genoptaget, men det sæsonudjævnede produktionsindeks er i de sidste måneder af 1956 steget nogle få procent.

Sæsonudjævnede industriproduktionsindeks for U. S. A.,

1947–49 = 100.

	Dec. 1955	2. kvt. 1956	4. kvt. 1956
Industri og minedrift	144	142	146
Heraf:			
jern- og metalværker	150	142	148
maskiner og apparater	164	169	175
transportmidler	212	190	213
sten-, ler- og glasindustri	154	160	158
tekstilindustri	109	103	104[1]
beklædningsindustri	116	111	114[1]
næringsmiddel- og drikkevareindustri	113	112	114[1]

[1] Oktober–november.

Produktionsindeksene i juli og august var stærkt påvirket af stålstrejken, og 4. kvartal er derfor i tabellen sammenlignet med 2. kvartal 1956. Produktionsstigningen fra 2. til 4. kvartal er ganske overvejende koncentreret om jern- og metalindustrien, inden for hvilken både de grene, der fremstiller stål og metaller, og de grene, der producerer færdige maskiner, apparater og transportmidler, kan notere stigning. Dette gælder også bilfabrikkerne, der i perioden før 2. kvartal var ramt af stærk produktionsnedgang.

Byggematerialeindustrien og de industrigrene, der fremstiller andre forbrugsvarer end biler, har derimod kun vist ubetydelig stigning.

Det samlede forbrug, målt i dollars, har fortsat været stigende, men den væsentligste del af stigningen kan i 1956 tilskrives prisstigninger, mens hovedparten af 1954- og 1955-stigningerne var udtryk for mængdeforøgelser.

	Udgifter til privat forbrug (sæsonudjævnet årsrate) milliarder dollars	Detailpristal 1947–49 = 100
1. kvartal 1955	246.7	114
1. – 1956	261.7	115
2. – –	263.7	116
3. – –	266.8	117
4. – –	271	118

Bygge- og anlægsinvesteringernes totalsum er i de sidste par år steget nogenlunde svarende til stigningen i byggeomkostningerne, idet en nedgang for boligbyggeriet er blevet opvejet af stigning i erhvervsbyggeri og offentlig bygge- og anlægsvirksomhed. I efteråret 1956 synes imidlertid nedgangen i boligbyggeriet og stigningen i erhvervsbyggeriet at være op-

hørt. Derimod efterspørger erhvervslivet fortsat maskiner og andet produktionsudstyr i stigende tempo. Ordretilgangen til maskinfabrikkerne har således i efteråret 1956 været en halv snes procent større end i efteråret 1955.

Det inflationspres, der består i U.S.A., og som har vakt bekymring i Federal Reserve Board og efterhånden også i administrationen, gør sig overvejende gældende for investeringsvarer, og den stramme kreditpolitik er derfor blevet opretholdt. Den effektive rente af lange aktieselskabsobligationer er gradvis steget igennem 1956, således at den i december lå 0.6 pct. over niveauet et år før.

Amerikanske konjunkturtal.

	Pristal, 1947-49 = 100			Industriproduktion[1]	Bygge- og anlægsvirksomhed[2] 1947-49 = 100		Arbejdsmarked			Detailomsætning[4] Mld. $	Udenrigshandel[7]		Aktiekurser[8] 1935 = 39–100	Personlige indkomster[9] Mld. $	Bruttonationalprodukt[9] Mld. $
	Engrospriser		Leveomkostn. 1947–49 = 100												
	Samlet indeks	Landbr.-produkt			Ialt	Boligbyggeri	Beskæftigede[3] Mill.	Arbejdsløshed[4] Mill.	Arbejdsløn[5] Cents		Import Mill. $	Eksport Mill. $			
1938	51	38	60	48	35	27	28.9	10.4	63	3.5	163	258	88	68	85
1950	103	98	103	112	159	185	44.7	3.1	147	12.0	747	857	146	226	285
1951	115	113	111	120	171	170	47.3	1.9	159	13.2	923	1253	177	254	328
1952	112	107	114	124	183	181	48.3	1.7	167	13.7	899	1267	188	268	345
1953	110	97	114	134	192	177	49.7	1.5	177	14.2	914	1315	193	286	365
1954	110	96	115	125	216	232	48.3	3.2	181	14.2	858	1259	229	287	361
1955	111	90	115	139	261	278	49.4	2.7	188	15.5	948	1294	301	306	391
1956	114	89	117	143	..	..	51.5	2.6	198	16.0	..	..	341	..	412
1. kvt. 1955	110	93	114	133	260	292	48.5	3.3	185	14.9	913	1250	275	296	378
2. kvt. —	110	92	114	138	250	285	49.2	2.7	187	15.3	922	1301	291	304	388
3. kvt. —	111	89	115	140	255	277	49.7	2.3	189	15.7	930	1252	320	309	396
4. kvt. —	111	85	115	143	277	259	50.1	2.3	192	15.8	1030	1370	318	315	402
1. kvt. 1956	112	86	115	142	298	308	51.1	2.9	194	15.6	1074	1402	331	317	403
2. kvt. —	114	90	116	142	263	290	51.5	2.7	197	15.8	1037	1631	345	323	408
3. kvt. —	115	90	117	141	255	260	51.5	2.3	198	16.1	1031	1549	352	327	414
Oktober 1956	116	88	118	146	248	230	51.9	1.9	202	16.0	1120	1656	337	332	
November —	116	88	118	146	242	197	51.9	2.5	203	16.4	986	1515	334	334	424
December —	116	89	118	147	..	..	52.0	2.5	205	(16.4)	..	..	340	334	
Slutn. jan. 1957	117	89	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..

Kilde: »Survey of Current Business«, udg. af U.S. Department of Commerce.
Tallene refererer til måneder eller til gennemsnit for 12, henholdsvis 3 måneder.
[1] Sæsonudjævnet. [2] Værdien af byggekontrakter; sæsonudjævnet. [3] Antal beskæftigede (»employees«) uden for landbruget ifl. Dept. of Labor. Beregningsgrundlaget ændret fra jan. 1956 [4] Beregningsgrundlaget noget udvidet fra 1954. [5] Gennemsnitlig timefortjeneste i fabriksindustrien. [6] Udjævnet for sæsonsvingninger. Beregningsgrundlaget noget udvidet fra 1951. [7] Generalhandel. Eksporten indbefatter militære gaveydelser. [8] Standard and Poor's Corp. omfatter 480 industri-, jernbane- og »public utility« selskaber. [9] Udjævnet for sæsonsvingninger og omregnet til helårsbasis.

Engelske konjunkturtal.

	Priser		Industriproduktion[2] 1948 = 100	Fuldført boligbyggeri 1000 lejligheder	Arbejdsmarked			Privat forbrug[3] Mill. £ 1948-priser	Udenrigshandel[6]		Valutastilling		
	Engrospriser[1] Juni 1949 = 100	Leveomkostninger Juni 1947 = 100			Beskæftigede Mill.	Arbejdsløse[3] 1000	Arbejdsløn[4] Juni 1947 = 100		Import c. i. f. Mill. £	Eksport f. o. b. Mill. £	Guld- og dollarbeholdning[7] Mill. $	EPU stilling Mill. $	Gæld i sterling Mill. $
1938	..	63	86	30.0	17.32	1859	61	694	77	44	3449	.	2776
1950	107	114	114	17.1	22.55	341	111	741	218	191	3300	225	10486
1951	125	125	117	16.8	22.73	281	120	736	325	226	2335	−465	10665
1952	128	136	114	20.7	22.51	463	130	728	290	227	1846	−614	9002
1953	125	140	121	27.2	22.74	380	136	757	279	224	2518	−555	9769
1954	126	143	130	29.5	23.11	318	142	794	281	231	2762	−335	10357
1955	130	149	137	27.0	23.45	265	151	818	324	252	2120	−339	10002
1956	135	157	..	25.6		287	163		324	276	2133	−350	..
1. kvt. 1955	128	146	135	28.0	23.25	320	147	809	335	258	2667	−330	..
2. kvt. —	129	148	136	25.0	23.40	265	152	812	299	225	2680	−268	10324
3. kvt. —	130	150	137	26.7	23.54	225	153	818	327	253	2345	−305	..
4. kvt. —	132	153	140	28.3	23.59	248	154	833	334	272	2120	−339	10002
1. kvt. 1956	134	154	137	23.1	23.46	305	159	819	328	272	2277	−348	..
2. kvt. —	135	157	136	26.1	23.50	266	164	818	331	285	2385	−326	9940
3. kvt. —	136	157	136	25.4	23.57	276	165	(823)	312	256	2328	−325	..
Oktober 1956	136	158	136	27.6	..	279	165	..	354	308	2244	−330	..
November —	137	158	137	28.2	..	293	165	..	320	307	1965	−337	..
December —	137	159	..	27.7	..	330	165	..	308	265	2133	−350	..
Januar 1957	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	2084	(−346)	..

Kilder: »Economist«, »London & Cambridge Economic Service«, »International Financial Statistics« samt »Monthly Bulletin of Statistics«.

Tallene refererer til kalendermåneder eller er gennemsnit for 12, henholdsvis 3 måneder. Tallene for valutastillingen er dog altid ultimotal.

[1] Prisindeks for forarbejdede produkter bortset fra brændsel, fødevarer og tobak. [2] Incl. minedrift, energiproduktion og byggeri. Sæsonudjævnet. [3] Anmeldt til arbejdsanvisningen. [4] Lønsats pr. uge i hovederhvervene. [5] Sæsonudjævnet. [6] Generalhandel. [7] Sterlingområdets beholdninger af guld samt amerikanske og canadiske dollars.

I Vesteuropa har konjunkturtendenserne fra de første 3 kvartaler af 1956 fortsat gjort sig gældende i 4. kvartal: Industriproduktionen i England er stagnerende, produktionsstigningen i Vesttyskland er noget mindre end i 1955, mens højkonjunkturen i Frankrig fortsætter temmelig tøjlesløst uden synderlige kontraktive indgreb fra myndighederne.

Suezkrisen omkring 1. november førte til voldsomme valutatab for England som følge af spekulative kapitalbevægelser. Den engelske handelsbalance viser ikke nogen tilsvarende forringelse. Derimod er den franske handelsbalance blevet stærkt forværret siden begyndelsen af 1956. Mens der i 1955 var balance mellem eksport og import, er eksporten i

1956 gået ned, mens importen er steget, således at underskuddet på handelsbalancen for hele året nåede op på ca. 400 milliarder francs. Valutareserverne er som følge deraf reduceret, og i begyndelsen af 1957 er nedgangen forstærket.

Vesttysklands betalingsbalance forbedredes i 1956. Overskuddet på handelsbalancen steg fra godt 1 milliard D-mark til ca. 3 milliarder, hvoraf årets sidste kvartal tegner sig for den ene milliard.

DEN ØKONOMISKE POLITIK I NORGE

I nationalbudgettet for 1957 kommer den norske regering med følgende kategoriske udtalelse:

> »Det er fortsatt grunnlag for en ytterligere opplåning i utlandet. Norge har fremdeles store unyttede naturlige ressurser. Regjeringen vil fortsatt gå inn for å øke muligheterne for å utnytte disse ressurser ved lån i utlandet, i den utstrekning slike lån kan oppnås på tilfredsstillende vilkår«. (Nasjonalbudsjettet 1957, side 5).

Det drejer sig her netop om hovedpunkterne i den økonomiske efterkrigspolitik i Norge: Regeringen har tilstræbt et *meget højt investeringsniveau,* i betydelig grad finansieret ved optagelse af *lån i udlandet.*

Nationalindkomstberegningerne viser, at omkring $^1/_3$ af nationalproduktet i Norge investeres, mens omkring $^1/_5$ er det sædvanlige niveau for de vesteuropæiske lande igennem de senere år. Selv om man kan sætte spørgsmålstegn ved, om nationalindkomstberegningernes skillelinje mellem investering og forbrug er draget på helt samme måde i de forskellige lande, er der dog ikke tvivl om, at investeringsniveauet i Norge ligger langt over noget andet vesteuropæisk lands.

I de senere år har Norge optaget lån i udlandet til op mod *1 milliard norske kr. årligt,* hvoraf en mindre del er medgået til afdrag på gæld. Omkring halvdelen af disse beløb falder på kreditter i forbindelse med køb af

Norges kapitalbalance 1955.

	Mill. norske kr.
Saldo på den løbende betalingsbalance	÷972
Nettokredit opnået ved skibshandel[1])	527
Optagelse af langfristede lån i udlandet iøvrigt	428
Afdrag på den langfristede gæld (÷)	÷115
Andre kapitalbevægelser samt eventuelle fejl ved opgørelsen af den løbende betalingsbalance	366
Forbedring af valutastillingen	234

[1]) Nettoskibsimporten var 1238 mill. kr.

nye skibe i udlandet, mens resten ganske overvejende skyldes det offentliges optagelse af langfristede lån.

Man har systematisk og med stor energi søgt at tilkæmpe sig kredit ved henvendelse til internationale institutioner, i forbindelse med oprettelsen af den europæiske betalingsunion og i tilknytning til vareleverancer fra andre lande. Et frisk eksempel giver aftalen mellem norsk industri og den svenske automobilfabrik Volvo, hvorefter den svenske fabrik får en fortrinsstilling på det norske bilmarked mod til gengæld at lade visse halvfabrikata til Volvo-biler fremstille i norske virksomheder. Nordmændene har i den forbindelse opnået en kredit hos det svenske firma til at finansiere de investeringer, som er nødvendige for at starte den norske halvfabrikataproduktion.

Som anført har *både det offentlige og erhvervslivet* optaget lån i udlandet. Også bag erhvervslivets låntagning spores imidlertid *statens politik,* idet virksomhederne er blevet opmuntret eller presset til at søge udenlandske lån eller har været undergivet direkte indflydelse fra staten gennem dennes aktiebesiddelse.

For et par år siden fremkom fra norsk side tanker om at lade et nordisk økonomisk samarbejde tage form af en fælles planlægning af investeringer i ny vareproduktion. Selv om motivet bag disse tanker først og fremmest lå i frygten for et nordisk samarbejde, der ville føre til udkonkurrering af bestående norske virksomheder, var der formentlig et stærkt ønske om at gå ind i et samarbejde, der kunne trække investeringer og kreditter til Norge.

Hovedvægten i de norske investeringer ligger på *skibsfarten, de råstofproducerende erhverv og elværkerne.* Disse erhverv er alle karakteriseret ved, at investeringerne tager lang tid, fra ordre afgives eller udbygning sættes i værk, til skibet er bygget eller råstof- og kraftproduktionen kommer igang. Samtidig er de kendetegnet ved en uhyre kapitalintensitet, når man sammenligner den investerede kapital med det antal mennesker, der til sin tid bliver beskæftiget.

Som eksempel kan nævnes, at der i femårsperioden 1951–55 blev investeret ca. 1200 millioner kr. i *jern- og metalværker,* for en væsentlig del i det nye jern- og stålværk Mo i Rana mellem Trondheim og Narvik. Dette værk har været under opbygning i den sidste halve snes år, men kom først op på fuld produktion i september 1956. Ved værket er kun beskæftiget nogle få tusinde arbejdere, således at investeringen pr. beskæftiget løber op i langt over 100.000 kr.

Af andre industriforetagender, der er investeret store beløb i, kan nævnes jernmalmværket A/S Syd-Varanger i det nordøstligste Norge, det nye aluminiumsværk Sunndalsøra og udbygningen af den elektrokemiske industri i Norsk Hydro (kalksalpeter og andre kvælstofprodukter).

Norsk produktion af en række varer, 1000 tons.

	Jern-malm	Kobber-malm	Råjern	Råstål	Alumi-minium	Kvæl-stof	Papir-masse	Cement
1949....	374	21,9	62	77	36	125	893	593
1952....	888	23,3	58	98	53	175	1009	755
1955....	1383	26,9	108	166	75	202	1265	830
1956 ca.	1700	28,2	180	280	92	200	1250	900

Også i *fiskeriet* og *landbruget*, især det nordnorske, er der foretaget omfattende investeringer. Udviklingen af erhvervslivet i *Nordnorge* er begrundet dels i de store mineralforekomster, dels i frygten for at lade disse egne henligge tyndt befolkede i nærheden af russisk område.

Boligbyggeriet har været ret omfattende. Siden 1952 er der bygget 30–35.000 lejligheder om året, hvilket i forhold til folketallet er 1 ½–2 gange så meget som i Danmark.

De store investeringer har sat sig spor i en *stærk vækst i produktionen* i mange industrier, specielt i minedriften, jern- og metalværkerne, skibsværfterne, den elektrokemiske industri og fremstillingen af papirmasse, alle udprægede eksportindustrier, samt i sten-, ler- og glasindustrien, der har leveret byggematerialer til investeringerne. Derimod har produktionsstigningen i de industrigrene, der forsyner hjemmemarkedet med forbrugsvarer, været mere beskeden. Disse industrier har ganske vist heller ikke i større udstrækning nydt godt af den investeringsfremmende politik, idet de har været vanskeligere stillet med hensyn til finansiering og samtidig har mærket den stramme finanspolitiks virkninger på forbrugernes efterspørgsel.

Nedenstående tabel giver et indtryk af den forskellige udvikling i produktionen fra branche til branche siden produktionsindeksenes basisår 1949.

Produktionsindeks for den norske industri.

	Indeks 1956 med 1949 = 100
Industrier med store investeringer:	
Malm- og kulgruber	172
Jern- og metalværker	224
Jern- og metalforbrugende industri	156
Elektrokemisk industri	205
Papirmasse- og papirfabrikker	150
Sten-, ler- og glasindustri	187
Andre industrier:	
Nærings- og nydelsesmidler	115
Tekstilindustri	116
Beklædningsindustri	151
Træ- og møbelindustri	118
Andre industrier	131

De norske redere har kontraheret skibe til ca. *1 million bruttoregistertons leveret i hvert af årene 1957–59,* deraf knap 200.000 tons fra norske værfter. Anskaffelsessummen bliver 2–2½ milliarder kroner årligt. I *industrien* (virksomheder med mindst 5 arbejdere) blev der i 1955 investeret *ca. 1300 mill. kr.,* hvilket er betydeligt mere end for dansk industri. Det er iøvrigt bemærkelsesværdigt, at de mekaniske og elektriske maskinfabrikker spiller en meget ringe rolle inden for norsk industri, idet de – i henseende til såvel beskæftigelse og forædlingsværdi som investeringsudgifter – kun har en andel på 5–8 pct. af den samlede industri, mens de f. eks. i Danmark ligger på omkring 20 pct. Dette indebærer, at en overvejende del af maskininvesteringerne er foretaget i importerede maskiner.

Man kan summere *virkningerne af investerings- og lånepolitikken* op således:

1: Man har fået et *højt aktivitetsniveau,* både under udbygningen af erhvervslivet, og efter at investeringsgoderne er kommet i fuld drift. I så henseende er Norge og Danmark modpoler, som det fremgår af følgende tal, der viser, at ekspansionen er fortsat i Norge selv under den kontraktive politik, der er fulgt af regeringen i det sidste par år, mens den danske økonomi er stagneret.

Arbejdsløshed og industriproduktion i Norge og Danmark.

	1954	1955	1956
Antal arbejdsløse gnstl. i maj–oktober (1000):			
Norge[1]	5,6	5,0	5,8
Danmark[2]	26,4	34,6	40,1
Produktionsindeks for industrien, 1953 = 100:			
Norge	110	113	119
Danmark	109	110	108

[1]) Arbejdsløse tilmeldt arbejdsanvisningskontorerne.
[2]) Arbejdsløse medlemmer af arbejdsløshedskasserne.

2: Investeringerne har givet en *stor valutaindtjening* på grund af den større eksportproduktion, som de har muliggjort, og som følge af den gunstige udvikling i eksportpriser og fragtrater. Udgiften til renter og afdrag af den udenlandske gæld sker derimod i penge, der stadig forringes i værdi. Under en ugunstig prisudvikling er der derimod risiko for, at nogle af investeringerne vil vise sig at være fejlslagne. Det er en ret udbredt opfattelse, at Mo i Rana ikke vil være konkurrencedygtigt under mere normale forhold end dem, der i øjeblikket hersker på jern- og stålmarkedet.

3: Trods underskud på den løbende betalingsbalance på en lille milliard kr. (i 1956 dog kun et par hundrede millioner) er *valutastillingen* blevet opretholdt eller gået frem.

4: Man må formode, at de store investeringer medfører en betragtelig *stigning i produktiviteten,* sådan at forbruget efterhånden kan forøges, samtidig med at investeringsniveauet opretholdes.

Det er interessant at *sammenligne* de betragtninger, der ligger til grund for den norske politik, med *den danske økonomiske politiks holdning* til investeringerne og deres finansiering. I samarbejdsudvalgets betænkning fra sommeren 1956 udtales det:

»Det må antages, at Danmark i efterkrigsårene vanskeligt kunne have optaget langfristede lån i udlandet svarende til eller overstigende den stedfundne afvikling af ældre gæld, og der synes stadig kun at foreligge meget begrænsede muligheder for placering af faste lån i udlandet...«[1]).

Men bortset fra vanskelighederne ved at optage lån finder formandsskabet for samarbejdsudvalget det betænkeligt at låne i udlandet, idet det efter at have nævnt nogle fordele ved låntagning anfører:

»De ovenfor nævnte fordele forudsætter alle, at man ikke, hvis det viser sig muligt at optage lån i udlandet, fristes til at slække den almindelige økonomiske politik, f. eks. ved en langsom stigning i statsudgifterne uden en tilsvarende forøgelse af indtægterne. I så fald formindsker man blot den del af investeringerne, der finansieres ved egen opsparing, og man opnår således ikke det, der var hensigten med låntagningen: at fastholde eller forøge investeringerne«[2]).

Det norske nationalbudget for 1957 indeholder et bilag om, hvordan udviklingen er forløbet, siden man opstillede langtidsprogrammet for 1954–57. Dengang regnede man ikke med, at det ville være muligt at finansiere så stort et betalingsbalanceunderskud som i den første efterkrigstid, men man anslog at kunne skaffe dækning for ialt 1000 millioner kr. i løbet af den 4-årige programperiode.

»Det har været mulig å gjennemføre en betydelig større opplåning enn opprinnelig antatt. For de første tre år av programperioden var den langsiktige nettoopplåningen rundt 1800 millioner kroner, og ytterligere beløp er allerede sikret for 1957 og senere år«.

Den politiske baggrund er forskellig i de to lande. I Norge sidder et enkelt parti med et fast flertal i Stortinget; det ejer en stærk politisk vilje til at føre en konsekvent langsigtet politik – uanset at den ikke er populær, når den stilles over for befolkningens ønsker om øjeblikkelig forbrugsud-

[1]) »Samarbejdsproblemer i Danmarks økonomiske politik«, 1956, s. 30.

[2]) samme sted, s. 86.

videlse. I Danmark har en tilsvarende politik ikke vist sig gennemførlig på grund af vanskelighederne ved at tilvejebringe en partikonstellation, der kunne danne basis for en varig flertalsregering.

Den norske regering besidder flere *beføjelser til detailreguleringer* af økonomien end regeringerne i andre europæiske lande. Det giver også regeringen en betydelig magtstilling, at *den offentlige sektor spiller en meget stor rolle* i økonomien; omkring $^1/_3$ af bruttonationalindkomsten passerer de offentlige kasser.

Renteniveauet for lange obligationer er steget lidt i de sidste par år, men det ligger stadig eksceptionelt lavt – på godt 3 pct., mens Danmark har et niveau på omkring 7, Sverige godt 4 og England ca. 5 pct.

Det lave renteniveau er ikke udtryk for, at der føres en ekspansiv kreditpolitik. Tværtimod er der i de sidste to år gennemført en række *kontraktive foranstaltninger,* men de spiller på andre midler end renten.

I begyndelsen af 1955 stod det klart, at der rådede et betydeligt *efterspørgselspres* i landet, som truede med at føre til valutakrise og pris- og lønstigninger. Regeringen *strammede* da *penge- og finanspolitikken,* udlånene fra statsbankerne til boligbyggeri og erhvervsliv blev skåret ned, og byggereguleringen skærpedes. Der indførtes investeringsskatter i form af maskintold og omsætningsafgifter inden for bygge- og anlægsvirksomheden. Under trusler om indgreb ad lovgivningens vej formåede regeringen banker, sparekasser og forsikringsselskaber til at gå med til en frivillig overenskomst i december 1955, gældende for 1956 og 1957. Stort set indebærer aftalerne, at udlånene ikke må stige, og at øgede indskud i stor udstrækning skal placeres i statslån. Også kredit- og hypotekforeningerne har man hånd i hanke med, idet de kun kan udbyde lån med finansdepartementets samtykke.

Statens finansieringsbehov (d.v.s. statens behov for penge til drifts- og anlægsbudgettet, til afdragene på statsgælden og til den betydelige statslige udlånsvirksomhed) blev reduceret fra 1954 til -55 gennem et større *overskud på drifts- og anlægsbudgettet* og fra 1955 til -56 ved *reduktion af udlånsvirksomheden.* Samtidig er en større andel af finansieringsbehovet dækket ved optagelse af statslån (på det indenlandske marked).

	Mill. norske kr.		
	1954	1955	1956
Statens finansieringsbehov	1026	678	365
heraf dækket ved optagelse af lån	581	697	590
– – – træk på Norges Bank	445	÷19	÷225

I »Økonomisk utsyn over året 1956«, udgivet af Statistisk Sentralbyrå i januar 1957, sammenfattes virkningerne af den kontraktive politik i 1955–56 således:

Beskæftigelsen i bygge- og anlægsvirksomheden er dalet med 10.000 mand fra 1954 til 1956. Hovedparten har fundet beskæftigelse i andre erhverv.

Fra 1955 til 1956 er produktionen i byggematerialeindustrien gået tilbage, mens der har været stigning i eksportindustrierne og de industrier, der på hjemmemarkedet er udsat for konkurrence fra importvarer (maskinfabrikker, skibsværfter og dele af konsumvareindustrien). Ialt er industriproduktionen fra 1955 til 1956 forøget med ca. 6 pct.

Hovedindtrykket er, at omstillingen af erhvervslivet er gået glat. Nationalproduktet målt i faste priser steg imidlertid kun med knap 3 pct., når man fraregner landbruget, og dette anser Sentralbyrået ikke for ret højt i betragtning af de gode afsætningsvilkår for eksporten.

Den samlede beskæftigelse er stadig høj, men arbejdsløsheden er dog lidt større end før, og specielt inden for industrien er beskæftigelsesstigningen næsten ophørt, en udvikling man skal tilbage til 1952–53 for at finde en parallel til.

Sentralbyrået konkluderer, at skadevirkningerne af den kontraktive politik må siges at være betydningsløse sammenlignet med fordelene ved den produktionsomstilling, der er opnået.

16.2.1957.
T.H.

DEN DANSKE ØKONOMISKE SITUATION [1]

Det samlede resultat af den økonomiske aktivitet i 1956 afveg ikke væsentligt fra resultatet for 1955. Den animalske landbrugsproduktion var lidt mindre end det foregående år, men til gengæld var udbyttet af høsten noget større. Heller ikke industriproduktionen nåede for året under eet helt op på samme niveau som i 1955, og hvad byggevirksomheden angår, var der en ret stærk nedgang i det fuldførte nybyggeri. Der blev imidlertid påbegyndt mere byggeri end i 1955, og det samlede etageareal under opførelse ved udgangen af 1956 var lidt større end ved udgangen af 1955. Skibsfarten nød godt af de højere fragtrater, og den indsejlede bruttofragt var ikke uvæsentligt større end i det foregående år. Hertil bidrog foruden det højere fragtniveau også den omstændighed, at handelstonnagen stadig forøges.

I efterårsmånederne afløstes stagnationen i industriproduktionen af en stigende tendens, der navnlig synes fremkaldt af voksende indenlandsk efterspørgsel efter forbrugsvarer. Omsætningen i detailhandelen, der fra 1955 til 1956 kun forøgedes med 4–5 pct., hvilket formentlig vil sige, at den reelt lå på samme niveau i de to år, var i gennemsnit for de tre måneder september–november 8 pct. større end i den tilsvarende periode i 1955 for samtlige de brancher, der indgår i omsætningsindekset. For nærings- og nydelsesmidler var stigningen 4 pct., men for beklædning og for »andre« forbrugsvarer henholdsvis 12 og 10 pct.

Det forløbne år bragte ny fremgang for industrieksporten, der lå næsten 15 pct. højere end i 1955, medens eksporten af landbrugsprodukter var omtrent uforandret. Fremgangen i den samlede eksport var dog langt fra tilstrækkelig til at opveje den stærke vækst i importen, og trods stigende skibsfartsindtægter må man regne med, at overskuddet på vare- og tjenestebalancen i 1955, knap 200 mill. kr., i 1956 er forvandlet til et mindre underskud. Bytteforholdet i udenrigshandelen var i gennemsnit for de tre første kvartaler praktisk taget uforandret i sammenligning

[1] Se også tabelbilaget bag i hæftet.

med det samme tidsrum i 1955, men med lukningen af Suezkanalen er der indtrådt en fordyrelse af importen, som påvirker bytteforholdet i ugunstig retning.

LANDBRUGET

Det samlede høstudbytte i 1956 er beregnet til omkring 138 mill. afgrødeenheder, en fremgang på ca. 10 mill. afgrødeenheder i forhold til 1955 og 14 mill. afgrødeenheder mere end i 1954. I 1953, der bragte den hidtil største høst, avledes der ialt godt 143 mill. afgrødeenheder. Stigningen i høstudbyttet fra 1955 til 1956 omfattede alle afgrøder med undtagelse af hø og græs og grøntfoder fortæret frisk, men var særlig betydelig for rodfrugter.

Høstudbyttet i mill. afgrødeenheder.

	1935–39 gnstl.	1954	1955	1956
Hvede	4.0	2.8	2.5	2.6
Rug	2.5	2.6	1.9	2.9
Foderkorn	27.1	31.1	36.8	38.3
Korn (kærne) i alt	33.6	36.5	41.2	43.8
Bælgsæd	0.1	0.1	0.2	0.2
Kartofler	3.1	3.8	3.1	4.6
Foderroer m.v. (rod)	26.0	25.8	23.2	31.4
Sukkerroer til fabrik (rod)	3.7	3.9	4.5	5.8
Rodfrugter (rod) i alt	32.8	33.5	30.8	41.8
Hø	7.6	6.0	8.9	6.0
Halm	9.8	10.2	10.5	11.2
Græs og grøntfoder fortæret frisk	34.4	33.1	31.9	29.9
Roetop opfodret frisk	0.3	2.0	2.2	2.4
Ensileringsafgrøder	0.1	2.5	2.4	2.5
Samlet høstudbytte	118.7	123.9	128.1	137.8

Nedgangen i den animalske landbrugsproduktion androg for året under eet ca. 3½ pct. og skyldtes i hovedsagen mindre flæskeproduktion. Svinebestanden er imidlertid i løbet af 1956 forøget med knap 450 000 til næsten 4.8 millioner, og der blev i de 6 måneder juli–december slagtet lidt flere svin end i den samme periode i 1955. Mælkeproduktionen lå 1.2 pct. lavere end det foregående år. Nedgangen falder udelukkende på sommermånederne og skyldtes utilstrækkelig græsning

på grund af tørken. Kobestanden var ved udgangen af 1956 af samme størrelse som ved udgangen af 1955, medens hornkvægbestanden som helhed viste en lille stigning.

Husdyrproduktionen.
(Mill. kg).

	1935–39	1954	1955	1956	Forandring i pct. 1955–1956
Mælk	5270	5394	5124	5063	÷1.2
Smør	181.7	181.0	164.3	166.2	+1.4
Ost	33.3	81.0	86.8	84.5	÷2.6
Æg	120.0	142.4	142.4	139.3	÷2.2
Svinekød og flæsk	341.8	524.4	531.8	499.9	÷6.0
Okse- og kalvekød	176.2	203.2	227.4	237.9	+4.6

Uanset den mængdemæssige tilbagegang var værdien af husdyrproduktionen lidt større end i 1955, nemlig i gennemsnit for januar–november 521 mill. kr. mod 506 mill. kr. pr. måned. De gennemsnitlige prisnoteringer for smør, ost og æg var lidt lavere end det foregående år, men dette mere end opvejedes af stigninger for slagterisvin og slagtekvæg. I slutningen af december og begyndelsen af januar 1957 indtrådte der en betydelig prisnedgang for smør på det engelske marked, hvilket dog ikke har medført nogen ændring af smøreksportudvalgets afregningstal, der gennem hele oktober kvartal var 7 kr. pr. kg mod 7,65 kr. pr. kg i samme periode i 1955. I London var noteringerne for dansk bacon ved langtidskontraktens ophør den 1. oktober 314, 300 og 286 s. pr. cwt., henholdsvis for 1., 2. og 3. kvalitet. Ved årets slutning var disse noteringer efter en kortvarig afsvækkelse i slutningen af oktober og begyndelsen af november steget til 330, 314 og 290 s., og andelsslagteriernes landsnotering for 1. kl. slagterisvin var ved udgangen af december 474 øre pr. kg mod 432 øre ultimo 1955.

Eksporten af de vigtigste landbrugsprodukter.

	1935–39 gnstl.	1954	1955	1956	Forandring i pct. 1955–56
Smør, mill. kg	149.1	141.1	129.3	121.6	÷ 6.0
Ost, mill. kg	8.9	59.4	51.9	57.6	+11.0
Bacon og flæsk, mill. kg	185.1	253.3	280.6	233.2	÷16.9
Æg, mill. kg	87.3	104.7	106.6	98.6	÷ 7.5
Hornkvæg, 1000 stk			416	373	÷10.3
Kalve, 1000 stk			146	221	+51.4

Af smør aftog England ligesom i 1955 knap 90 mill. kg, således at hele nedgangen i den samlede smøreksport faldt på de sekundære markeder. Eksporten af bacon og flæsk gik med undtagelse af 10 mill. kg til

England, men til trods herfor formindskedes baconeksporten til dette land fra 246 mill. kg i 1955 til 223 mill. kg i 1956. Vesttyskland var hovedaftageren af dansk ost med 29 mill. kg i 1956 mod 21 mill. kg i 1955, og af danske æg med 58 mill. kg mod 48 mill. kg. Ægudførselen til England formindskedes samtidig fra 34 til 10 mill. kg. Vesttyskland var desuden som sædvanlig hovedaftageren af levende hornkvæg.

INDUSTRIEN

Industriproduktionen var i de to første kvartaler af 1956 påvirket af strejkerne. Efter arbejdsfredens genoprettelse i april blev der på en række områder udfoldet særlig stærk aktivitet for at indhente produktionstabet i strejkeperioden, men til trods herfor viste produktionsindekset for april kvartal en nedgang i forhold til april kvartal 1955 på 5 pct. I august og september nåede den samlede industriproduktion imidlertid op på 1955-niveauet, og i oktober kvartal blev dette overskredet med gnstl. 5 pct. Herved begrænsedes nedgangen for året under eet til knap 2 pct., idet produktionsindekset for 1956 er opgjort til 121 mod 123 for 1955 (1949 = 100).

De sidste måneders stigning i industriproduktionen er foregået uden en tilsvarende forøgelse af beskæftigelsen. Både i oktober og november lå antallet af arbejdstimer i industrien på samme niveau som i 1955. I december var antallet af arbejdstimer ganske vist større end i december 1955, men stigningen var begrænset til ca. 3 pct., d.v.s. den var kun ca. halv så stor som produktionsstigningen. For hele 1956 var indekset for industriens beskæftigelse (antal arbejdstimer) gnstl. 101 mod 105 for 1955 (1949 = 100).

Industriproduktionen.

(Procentvis forandring fra tilsvarende periode det foregående år).

	1. kvt. 1955	2. kvt. 1955	3. kvt. 1955	4. kvt. 1955	1. kvt. 1956	2. kvt. 1956	3. kvt. 1956	4. kvt. 1956	Året 1956
Næringsmiddelindustri	+ 4	÷ 2	+ 7	+ 1	÷ 1	+ 4	÷ 7	+ 5	0
Tekstilindustri	+ 4	÷ 3	÷ 9	÷14	÷15	÷10	+ 6	+19	÷ 1
Fodtøjs- og beklædningsindustri	+ 2	÷ 3	÷10	÷16	÷19	÷16	0	+23	÷ 4
Træindustri	+ 4	+ 2	+ 5	÷ 1	÷ 6	÷ 9	÷ 7	÷ 4	÷ 7
Papir- og grafisk industri	+ 5	+ 3	+ 3	+ 1	÷ 2	÷ 8	+ 2	+ 1	÷ 2
Kemisk industri	+ 3	÷ 7	+ 2	÷ 1	+ 1	+ 8	+ 2	+ 3	+ 3
Sten-, ler- og glasindustri	0	÷ 9	÷ 4	÷ 8	÷10	÷ 8	÷ 5	÷ 3	÷ 6
Jern- og metalindustri	+10	+ 4	0	÷ 2	÷ 5	÷ 5	÷ 2	+ 1	÷ 3
Transportmiddelindustri	+ 6	+ 1	+ 1	+ 1	÷ 9	÷ 9	+ 8	+ 4	÷ 1
Industrien i alt	+ 5	÷ 1	0	÷ 3	÷ 5	÷ 5	÷ 1	+ 5	÷ 2
Heraf:									
Konsumvareindustri	+ 4	÷ 2	0	÷ 3	÷ 4	÷ 3	÷ 1	+ 8	0
Produktionsmiddelindustri	+ 8	+ 1	0	÷ 2	÷ 6	÷ 6	÷ 1	0	÷ 4

Stigningstendensen, der har gjort sig gældende i oktober kvartal, er mest fremtrædende i konsumvareindustrierne og især i tekstil- og beklædningsindustrien, der synes at være kommet ud af depressionen. I transportmiddelindustrien, hvor skibsværfterne spiller en dominerende rolle, var stigningen i sammenligning med 1955 mindre i oktober kvartal end i juli kvartal, men dette hænger muligvis sammen med ekstraordinær stærk travlhed i månederne efter strejken i foråret. Kun på to områder, i træindustrien og i sten-, ler- og glasindustrien, lå produktionen i oktober kvartal lavere end i oktober kvartal 1955.

Ligesom det foregående år var også i 1956 stigende udenlandske efterspørgsel af stor betydning for beskæftigelsen i industrien. Kun for ganske enkelte varer, af hvilke kan nævnes kødkonserves og cement, var eksporten mindre end i 1955. Maskineksporten indbragte 1007 mill. kr. mod 864 mill. kr. i 1955, og eksporten af transportmidler steg fra 242 til 286 mill. kr. Disse sidste tal bør dog i denne forbindelse reduceres med henholdsvis 38 og 65 mill. kr., der repræsenterer værdien af brugte skibe solgt til udlandet.

BYGGEVIRKSOMHEDEN

Der foreligger endnu ikke fuldstændige oplysninger, men det anslås, at der i 1956 i hele landet blev iværksat nybyggeri med et samlet etageareal af 3 160 000 m², hvilket var ca. 325 000 m² mere end i 1955. Det fuldførte byggeri var derimod mindre end det foregående år, nemlig ca. 3 090 000 m² mod 3 505 000 m². Hvad boligbyggeriet angår, var antallet af påbegyndte lejligheder ca. 22 000. Dette var ca. 2 000 flere end i 1955, men antallet af fuldførte lejligheder gik ned fra 24 000 til ca. 19 500.

ARBEJDSLØSHEDEN

Ledigheden blandt de arbejdsløshedsforsikrede var i 1956 betydelig og større end det foregående år. Arbejdsløshedsprocenten var i gennemsnit for hele året 11.1 mod 9.7 i 1955 og 8 i 1954. For andet halvår var stigningen i sammenligning med den tilsvarende periode 1955 dog ubetydelig.

UDENRIGSHANDELEN

Medens eksporten i 1956 var 360 mill. kr. eller 5 pct. større end i 1955, viste importen en fremgang på 935 mill. kr. eller 11–12 pct., og merimporten forøgedes med 556 til 1456 mill. kr. Stigningen i importen var særlig stor for varer til landbrugsproduktionen (foder- og gødnings-

stoffer), nemlig 222 mill. kr., brændsel (150 mill. kr.) og transportmidler (269 mill. kr.). For varer til landbrugsproduktionen er der tale om en forøgelse af de importerede mængder uden større ændringer i de betalte priser. Stigningen i den samlede import af fast og flydende brændsel dækker over en mængdemæssig nedgang i stenkulsimporten på over en trediedel til omkring 3.3 mill. tons og en mindre stigning (til ca. 2.1 mill. tons) i importen af koks og cinders. På grund af betydelige prisstigninger var importværdien for kul og koks tilsammen dog omtrent som i 1955. For flydende brændsel lå både importmængde og importværdi højere end i 1955. Stigningen i importen af transportmidler skyldtes i første række flyvemaskiner og dele til flyvemaskiner (162 mill. kr. mod 19 mill. kr.).

Udenrigshandelen.

(Månedsgennemsnit i mill. kr.).

	Import	Eksport	Heraf: Landbrugs-produkter	Heraf: Industri-varer	Import-overskud
1. kvt. 1955	682	585	350	208	97
2. – –	651	580	324	232	71
3. – –	652	570	323	219	82
4. – –	714	664	380	253	50
1. kvt. 1956	671	607	334	242	64
2. – –	768	627	333	267	141
3. – –	733	602	331	243	131
4. – –	833	682	360	291	151
1955	675	600	345	228	75
1956	751	630	339	261	121

For årets 3 første kvartaler viser kvantumindekset for importen en stigning fra 156 i 1955 til 162 i 1956 (1949 = 100) og kvantumindekset for eksporten en stigning fra 185 til 187, altså stigninger på henholdsvis ca. 4 og ca. 1 pct. Priserne for såvel de indførte som de udførte varer var ligeledes højere i 1956 end i 1955. Indekset for enhedsværdien for importen steg fra 122 til 128 eller med 5 pct., og for eksportens vedkommende var de tilsvarende tal 108 og 112, en stigning på ca. 4 pct. Bytteforholdet over for udlandet, d.v.s. forholdet mellem enhedsværdierne for eksporten og for importen, var for de 3 kvartaler under eet omtrent uændret fra 1955 til 1956, men for oktober kvartal må man regne med en betydelig nedgang i bytteforholdet i sammenligning med 1955, dels pa grund af importprisstigninger, dels fordi priserne for landbrugseksporten var særlig gunstige i de sidste måneder af 1955.

Med hensyn til udenrigshandelens geografiske fordeling var den vigtigste forskydning fra 1955 til 1956 en stærk forøgelse af importen fra

U.S.A. (fra 635 mill. kr. til 905 mill. kr.). U.S.A. er herved rykket op på tredjepladsen blandt Danmarks leverandørlande (efter England og Vesttyskland), og Sverige er rykket ned på fjerdepladsen. Eksporten til U.S.A., der ligesom i 1955 er nr. 3 blandt Danmarks kunder, viser derimod kun ubetydelig fremgang. Eksporten til Vesttyskland forøgedes med ca. 170 mill. kr. og importen med et noget større beløb.

BETALINGSBALANCE OG VALUTASTILLING

Statistisk departement har skønsmæssigt beregnet underskuddet på betalingsbalancens løbende poster i 1956 til ca. 100 mill. kr., medens 1955 viste et overskud pa omtrent det dobbelte beløb. Samtidig er den langfristede offentlige gæld blevet formindsket med 84 mill. kr., og nationalbankens og de private bankers valutagæld er gået ned med tilsammen 66 mill. kr. På disse to poster er der altså i 1956 sket en statusforbedring over for udlandet på 150 mill. kr. Under forudsætning af, at underskuddet på vare- og tjenestebalancen er rigtigt anslået, kan man heraf slutte, at der på andre poster (gennem private kapitalbevægelser) er sket en forringelse af status over for udlandet på omkring 250 mill. kr. En væsentlig del af dette beløb falder på oktober kvartal, og det må formodes, at de pågældende kapitalbevægelser i hvert fald delvis står i forbindelse med fremskyndet hjemtagelse af sterlingtilgodehavender og muligvis udskydelse af betalinger i sterling i Suez-krisens akutte stadium omkring den 1. november, jfr. den stærke forbedring af nationalbankens valutastilling omkring dette tidspunkt.

Forbedringen af valutastillingen i 1956 falder udelukkende på de private banker, idet nationalbankens valutagæld ved udgangen af året var praktisk taget uændret i sammenligning med ultimo 1955. Banker og fondsbørsvekselerere har hidtil kun haft adgang til at holde indeståender i udenlandske banker i det omfang, det var strengt nødvendigt til afvikling af løbende forretninger, men nationalbanken meddelte den 17. december, at den havde givet tilsagn om, at den fremtidig ville administrere denne regel noget lempeligere. Den stærke stigning i de private bankers nettotilgodehavender i udlandet står muligvis i forbindelse med denne lempelse.

Iøvrigt fremgår det af nedenstående tabel, at nationalbankens dollarbeholdning i 1956 formindskedes med ca. 100 mill. kr., hvilket imidlertid opvejedes af en tilsvarende nedgang i gælden til EPU. Foruden en dollarbeholdning på 500 mill. kr. rådede nationalbanken ved årets udgang over kreditmuligheder i EPU på ca. 225 mill. kr.

I januar 1957 forøgedes nationalbankens valutagæld med 16 mill. kr. til netto 248 mill. kr.

Bankernes nettotilgodehavende i udlandet[1].

(Mill. kr.).

Ultimo		E.P.U.	U.S.-doll.	Can. doll. o. sfrcs.	Andre valutaer	Internat. inst. (netto)	Ialt nationalbanken	Private banker	Tilsammen
Dec.	1951....	÷266	267	4	106	÷ 91	20	÷54	÷ 34
Dec.	1952....	÷223	494	8	156	÷103	332	÷44	288
Dec.	1953....	÷432	669	8	172	÷ 91	326	÷33	293
Dec.	1954....	÷673	637	8	÷59	÷ 85	÷172	÷35	÷207
Juni	1955....	÷848	474	6	÷22	÷ 66	÷456	44	÷412
Dec.	—	÷732	596	12	÷40	÷ 75	÷239	21	÷218
Jan.	1956....	÷682	598	11	÷40	÷ 75	÷188	26	÷162
Febr.	—	÷677	628	10	÷37	÷ 87	÷163	40	÷123
Marts	—	÷670	659	10	÷39	÷ 90	÷130	62	÷ 68
April	—	÷687	592	8	÷40	÷ 72	÷199	57	÷142
Maj	—	÷689	568	6	÷52	÷ 84	÷251	53	÷198
Juni	—	÷694	563	7	÷48	÷ 74	÷246	50	÷196
Juli	—	÷689	558	8	÷44	÷ 84	÷251	65	÷186
Aug.	—	÷674	523	7	÷38	÷120	÷302	79	÷223
Sept.	—	÷668	538	7	÷46	÷ 79	÷248	75	÷173
Okt.	—	÷652	577	6	÷36	÷63	÷168	70	÷98
Nov.	—	÷636	583	7	÷21	÷78	÷145	50	÷95
Dec.	—	÷644	501	8	÷24	÷73	÷232	80	÷152

[1] Tallene i første kolonne angiver gælden til E. P. U. efter afregningen for den pågældende måned og tallene i den anden kolonne dollarbeholdningen med tillæg af tilgodehavende eller fradrag af skyldige dollarbetalinger til E.P.U.

PENGE- OG KAPITALMARKED

Likviditetssituationen ved udgangen af 1956 var ikke meget forskellig fra den, der rådede et år tidligere, hvilket må ses på baggrund af, at hverken nationalbankens valutastilling eller statens gæld til nationalbanken undergik nævneværdige ændringer fra det ene tidspunkt til det andet. For året som helhed steg seddelomløb plus indestående på nationalbankens foliokonto med 91 mill. kr. Dette er i hovedsagen fremkommet som et resultat af på den ene side en nettoudbetaling over finansministeriets konti på 42 mill. kr. og en nedgang i de ifølge deponeringsordningerne indestående beløb på 138 mill. kr. (til kun 21 mill. kr. ved udgangen af december), samt på den anden side en formindskelse af obligationsbeholdningen og udlånene til forretningsbankerne på tilsammen ca. 90 mill. kr.

Når statens gæld til nationalbanken i 1956 kun forøgedes med 42 mill. kr., hænger det bl.a. sammen med en stigning i salget af statsobligationer. Den pålydende værdi af cirkulerende statsobligationer og skat-

kammerbeviser steg i 1956 med 155 mill. kr. mod 65 mill. kr. i 1955. For kredit- og hypotekforeningsobligationer var de tilsvarende tal 557 og 568 mill. kr.

Om statens finansieringsbehov oplyste finansminister Kampmann ved fremsættelsen af finanslovforslaget for 1957–58, at nettoudbetalingerne fra statskassen i de første 7 måneder (april–oktober) af finansåret 1956–57 havde udgjort ca. 270 mill. kr., og at finansieringen i alt væsentligt var sket ved salg af statsobligationer og indbetalingerne under dollarpræmieringen. For hele finansåret anslås nettoudgiften på kapitalbudgettet til en milliard kroner, hvoraf formentlig ca. $^2/_5$ kan dækkes ved hjælp af overskuddet på drifts- og anlægsbudgettet. For det kommende finansår, 1957–58, regnes der ligesom for indeværende finansår med et overskud på drifts- og anlægsbudgettet på ca. 375 mill. kr., og nettoudgiften på kapitalbudgettet anslås til 850–900 mill. kr. Statens finansieringsbehov ventes derfor at blive noget mindre end i indeværende finansår.

Obligationskurserne viste i første halvår 1956 en svagt stigende og i andet halvår en faldende tendens. Nedgangstendensen var særlig stærk i november, men kurserne rettede sig noget i december. Den effektive obligationsrente for nogle typiske papirer ved begyndelsen og slutningen af året ses af følgende oversigt.

	Statslån S. 1997 4½ pct.	Øst. Kreditf. 16. serie 2. afd. 4½ pct.	Jydsk Hypotekf. 10. afd. 5 pct.
Ult. dec. 1955	6.96	6.41	7.01
– – 1956	7.13	6.52	6.89

Aktiekurserne steg i årets løb gnstl. ca. 18 pct., men for rederiaktier alene var der en stigning på henved en trediedel.

PRISER OG LØNNINGER

Engrosprisindekset lå ved udgangen af 1956 14 points eller ca. 4 pct. højere end i december 1955. Af den samlede stigning faldt 9 points på årets to sidste måneder efter blokeringen af Suezkanalen og den dermed følgende fordyrelse af søtransporterne. Brændsel og mineralske olier er den varegruppe, der kan opvise langt den største stigning, både når man betragter året som helhed og udviklingen i november og december. For hele 1956 androg prisstigningen for denne gruppe 94 points eller næsten 19 pct., for november og december alene 53 points.

Detailpristallet (juli 1914 = 100) for januar 1957 lå 8 points højere end juli-pristallet 1956. Denne stigning giver både arbejdere og tjenestemænd en portion dyrtidstillæg fra 1. marts, respektive 1. april. Siden januar 1956 er leveomkostningerne steget med godt 4 pct. Både i for-

Pristalbudgettet.

	Januar 1956 kr.	Januar 1957 kr.	Stigning i pct.
Fødevarer	4347	4353	0
Klæder, fodtøj og vask	1721	1780	3.4
Bolig	1058	1123	6.1
Brændsel, belysning	779	852	9.4
Skatter ÷ børnetilskud	1119	1315	17.5
Sparebeviser	÷ 176	÷ 176	–
Kontingenter o. l.	761	778	2.2
Anskaffelser og vedligeholdelse	608	649	6.7
Spiritus, tobak, fortæring ude	938	944	0.6
Hygiejne, kulturelle udg.	1177	1233	4.8
Transport	364	392	7.7
I øvrigt	815	850	4.3
I alt..	13511	14093	4.3
Detailpristallet.			
Juli 1914 = 100	410	427	
1935 gnstl. = 100	239	249	
Detailpristallet uden fradrag for sparebeviser.			
Juli 1914 = 100	415	433	
1935 gnstl. = 100	242	252	

året og efteråret 1956 medførte stigningen i leveomkostningerne lønreguleringer, begge gange med 2 portioner dyrtidstillæg til såvel arbejdere som tjenestemænd. For voksne arbejdere udgør en portion dyrtidstillæg 5 øre i timen, således at den automatiske lønregulering i 1956 i alt gav en lønforhøjelse på 20 øre i timen. Hertil må lægges de øvrige lønforhøjelser, som arbejdere og tjenestemænd opnåede i foråret 1956. Bortset fra sygelønsordningen kan disse lønforbedringer for alle arbejdere under eet anslås til gennemsnitlig ca. 8 øre pr. time, altså mindre end halvdelen af, hvad de har opnået gennem pristalsreguleringen.

Det kan tilføjes, at på grundlag af det endnu ufuldstændige lønmateriale for 1956 skønnes den gennemsnitlige timefortjeneste i industrien m.m. i 1956 at have ligget 30 øre eller ca. 7 pct. højere end i 1955.

5.-2.-1957.
C. L.

KORTERE MEDDELELSER

ISRAEL OG DEN INTERNATIONALE SITUATION

Bag Israels angreb på Ægypten den 29. oktober 1956, der i løbet af kort tid resulterede i besættelsen af Sinaihalvøen og Gazaområdet, og den engelsk-franske aktion to dage senere, lå – set fra Jerusalem – en enestående gunstig udenrigspolitisk situation. Imidlertid viste den efterfølgende udvikling hurtigt, at forudsætningerne ikke holdt, og Israel har siden måttet koncentrere sig om at bevare mest muligt af de fordele, som den korte krig gav, og udnytte dem til skabelsen af et mere solidt grundlag for den lille jødiske stats internationale placering[1].

Aktionens baggrund.

Den stabiliserende faktor i forholdet mellem Israel og de arabiske lande havde hidtil været den *engelsk-fransk-amerikanske erklæring af 25. maj 1950*, der lovede reaktion fra de tre magters side, hvis nogen stat skulle krænke eller forberede krænkelse af den israelsk-arabiske våbenstilstand. Imidlertid bragte Ægypten sig, især ved nationaliseringen af Suezselskabet, i en så alvorlig modsætning til England-Frankrig, at erklæringen ikke længere indeholdt nogen realitet. Mens taktiken i Mellemøsten hidtil havde været at provokere modparten for selv at nyde støtte i henhold til majdeklarationen, måtte politiken nu forudses at antage aggressiv karakter for derved at høste angriberens store fordel, at komme først.

Fra omkring midten af oktober øgedes *krigsmulighederne* hurtigt. 13. oktober forkastedes et engelsk-fransk Suez-resolutionsudkast i Sikkerhedsrådet, hvorved udsigterne til britisk-fransk samvirken med Israel steg. På den arabiske side betød valgsejren for de ægyptiskvenlige partier i Jordan 21. oktober, at Jordan indtrådte i den syrisk-ægyptiske alliance, og at krigsfaren også derfor rykkede nærmere. Set fra et israelsk synspunkt måtte det være fordelagtigst at tage krigen nu, hvor der kunne være håb om engelsk-fransk støtte, mens USA og USSR, der i tilfælde af israelsk angreb måtte ventes at tage parti for araberne, var bundet af henholdsvis præsidentvalget og oprøret i Østeuropa, og endelig før den ægyptisk-syrisk-jordanske pagt kunne blive effektiv.

Der var imidlertid tale om en *fejlvurdering*. Ved en blodig indsats i Ungarn lykkedes det russerne at sikre sig så vidt, at der lå vægt bag deres trusel 5. november om at genoprette freden i Mellemøsten med magt. Samtidig øvede USA, der ikke forud var underrettet om de atlantiske allieredes slutten op bag Israel, et kraftigt pres såvel på Israel som på den engelske og franske regering. Trykket fra de to kolossalmagter i forbindelse med det britiske arbejderpartis hidsige opposition og splid mellem de engelske konservative indbyrdes resulterede i det bitre nederlag, som indstillingen af fjendtlighederne var for England og Frankrig.

På trods af denne udvikling er det lykkedes Ben-Gurion at udskyde hoveddiskussionen om de vigtigste erobrede områder så længe, at den kunne finde sted i en atmosfære, der sammenlignet med november var rolig og uden russisk-amerikansk pres af ultimativ karakter. Derfor har Israel indtil nu kunnet beholde nogle gode kort på hånden i spillet mod Nassers Ægypten.

[1] Om Mellemøstens politiske forhold i almindelighed, se Erik Reske-Nielsen: »Det mellemste Østen«, Kbh. 1956. Om forholdet mellem Israel og de arabiske stater samme forfatters artikel »Israel og de arabiske stater« i »Økonomi og Politik« 1955, nr. 1, s. 38–57. Om den internationale udvikling op til krisen i oktober 1956 ligeledes Reske-Nielsen i »Økonomi og Politik« 1956, nr. 3, s. 195–217: »Suez-konflikten«.

Israel afviser FNs krav.

Ben-Gurions vigtigste *krigsmål* var at tvinge de arabiske stater og især Ægypten til at anerkende og slutte fred med Israel. Videre at hindre de stadige kommandoraids fra Gaza og endelig at standse blokaden af den israelske skibsfart på Aqababugten og gennem Suezkanalen. Under kampene lykkedes det israelske styrker at besætte ikke alene striben ved Gaza, men hele Sinaihalvøen. Den 5. november indtoges Sharm el-Sheihk – den kanonstilling ved indsejlingen til Aqababugten, hvorfra den ægyptiske kontrol med farvandet udøvedes.

Allerede den 2. november havde FN.s generalforsamling imidlertid krævet, at *de israelske tropper skulle trækkes tilbage* til den demarkationslinie, som blev fastlagt ved våbenstilstanden af januar 1949, og som svarede til den dengang eksisterende frontlinie. Efterhånden har Israel da også – meget langsomt – rømmet det meste af Sinaihalvøen. Det har dog hele tiden stået klart, at regeringen i Jerusalem med hensyn til Gaza og Sharm el-Sheihk ville *modsætte sig generalforsamlingens beslutning*, men først da FNs politistyrker nåede frem i nærheden af disse områder, blev sagen brændende. Den 22. januar havde de israelske tropper forladt hele Sinaihalvøen undtagen Gaza og Sharm el-Sheihk, og den 23. præciserede David Ben-Gurion i parlamentet, Knesseth, sin holdning og fik et solidt tillidsvotum bag sig. Ifølge Ben-Gurion ville Israel ikke holde væbnede styrker i Gazaområdet, men derimod sikre territoriets indre ro ved hjælp af politi. Israels administration af Gaza ville blive ledet i kontakt med FN. Sharm el-Sheihk ville Israel derimod rømme fuldstændig, så snart der blev givet *effektive garantier* for sejladsens frihed.

Heroverfor stod *det arabiske krav*, der fremsattes i FN-generalforsamlingen og med bl.a. amerikansk støtte vedtoges den 19. januar. Herefter skulle generalsekretær Hammarskjöld søge at formå Israel til fuld rømning inden fire dage. Ved fristens udløb var Israels holdning uændret. Når Israel kunne stå fast på sin politik, beror det på, at det ikke var tænkeligt, at FN selv kunne anvende nogen form for væbnet magt overfor Israel, og på at USA og USSR, hvis indflydelse efter den britisk-franske orientpolitiks sammenbrud er afgørende for situationen i Mellemøsten, næppe ville risikere udbrudet af en ny krig mellem Israel og de arabiske lande på grund af faren for, at en sådan kamp ville kunne udvikle sig til et stormagtsopgør.

Derimod er Israel overordentlig sårbar for *økonomisk pres*, især fra USA, hvad enten det udøves direkte eller gennem FN. Israel må importere 60 % af sine levnedsmidler og praktisk taget alle sine brændselsstoffer. I 1955 eksporterede landet for 88,9 mill. dollars, men importerede for 325 mill. I år havde Israel regnet med 30 mill. dollars i direkte hjælp fra USA, 75 mill. dollars som lån fra Eksport-Import banken og 80 mill. fra forskellige amerikansk-jødiske hjælpeprogrammer. Såvel den direkte hjælp fra den amerikanske stat som lånet har været indstillet siden angrebet på Ægypten, og en højst kritisk situation venter Israel, hvis USA vælger at opretholde denne faktiske økonomiske blokade.

USA nærmer sig kompromis.

Det er dog nu sikkert, at den amerikanske regering tilstræber en *kompromisløsning*. De forenede Staters overtagelse af de mellemøstlige problemer efter Storbritannien har stillet State Department overfor nogenlunde de samme kvaler som England, nemlig på den ene side nødvendigheden af at dæmme op for Sovjetunionens indflydelse i området, hvilket kræver samarbejde med de arabiske lande, og på den anden side umuligheden af at overlade Israel til den skæbne, som de arabiske ledere i Cairo, Damaskus og andre steder har tiltænkt det. At USA forberedte en løsning, der på visse punkter imødekommer de israelske ønsker, blev antydet i den amerikanske FN-delegerede Henry Cabot Lodge's tale 17. januar under diskussionen om det arabiske forslag, der vedtoges to dage senere. Henry Cabot Lodge udtalte her ønsket om, at generalsekretær Hammarskjöld ville være i stand til at fremsætte planer om anvendelse af FN-styrken langs våbenstilstandslinien og i Sharm el-Sheihk området, mens arabernes syn er, at ægyptiske tropper skal rykke ind i hvert fald i Sharm el-Sheihk.

2. februar vedtog FNs generalforsamling to

af USA prægede resolutioner, hvoraf den ene krævede fuld og ufortøvet rømning, og den anden antydede, at den internationale styrke kunne besætte de omstridte områder, dog således, at Hammarskjöld først skulle rådspørge begge parter. Denne tanke afviste Israel, fordi den gav Ægypten faktisk vetoret.

Den asiatisk-afrikanske FN-gruppe arbejdede imidlertid for at få gennemført en resolution, der forlangte økonomiske sanktioner mod Israel. Den amerikanske regering, som herved ville blive stillet i en vanskelig situation, udklækkede nu en ny plan og tilbød 14. februar Israel at sende et amerikansk skib ind i Aqababugten til Elath, under forudsætning af, at Sharm el-Sheihk var rømmet af Israel. Standsede ægypterne skibet, ville De forenede Stater indbringe sagen for Den internationale Domstol, men blev båden ikke stoppet, ville USA anse det for en anerkendelse af bugtens status som frit, internationalt farvand.

Ved redaktionens slutning synes det, som om Israel ikke anser denne form for garanti for betryggende.

De forenede Staters langtidspolitik tilsigter at løse Israel-problemet indenfor de – i vage vendinger angivne – rammer, som den såkaldte *Eisenhower-doktrin* lægger. Denne doktrin indeholder ikke et ord om den israelske konflikt, antagelig for at hindre, at de arabiske lande straks skulle indtage en afvisende holdning. Doktrinen blev fremsat i en anmodning til den amerikanske kongres om at give præsidenten vidtgående militære og økonomiske fuldmagter til forebyggelse eller standsning af kommunistisk fremtrængen, og de meget store summer, der er tale om, skal anvendes til økonomisk udvikling af de arabiske lande, hvorved man håber at skabe et klima, der er gunstigt for en arabisk-israelsk overenskomst.

Planen har fået den modtagelse, man kunne vente. Regeringerne i Tyrkiet, Iran og Iraq, der tilhører Bagdad-pagten, udtalte sig varmt til gunst for planen. Ægypten, Saudi-Arabien, Jordan og Syrien, der er forbundne ved en række traktater med Cairo som centrum, optrådte derimod iskoldt. Dog er kong Saud efter sit besøg i USA omkring 1. februar tøet noget op og har stillet sig behersket velvillig.

Også *Sovjetunionen* har reageret, første gang den 18. januar og med den ekstra understregning, som lå i, at erklæringen blev fremsat i en sovjetisk-kinesisk fællesudtalelse. De to lande »fordømmer den amerikanske politik og er rede til fortsat at yde den nødvendige støtte til det nære og mellemste Østens folkeslag for at hindre aggression og indblanding i landenes indre forhold«. Bag denne deklaration ligger Sovjetunionens vilje til fortsat at holde sin position i området i konkurrence med USA. Et af USSR's bedste kort i Mellemøsten er den israelsk-arabiske strid, som hindrer den ro, der er nødvendig for den amerikanske målsætning, og desuden stadig fremmer antiamerikanske stemninger blandt araberne, der – ikke uberettiget – anser USA for en af de hovedansvarlige for Israels oprettelse. USSR vil antagelig derfor se sin interesse i at trække løsningen af det israelske spørgsmål i langdrag, også selv om der skulle være andet end propaganda i den plan, den sovjetiske udenrigsminister Sjepilov fremsatte 12. februar, få dage før sin afgang, da han foreslog en firemagtsaftale om standsning af alle våbenleverancer til Mellemøsten, nedlæggelse af alle militærbaser, økonomisk hjælp og isolering af området fra magtblokpolitik.

18.2.1957.
Preben Dollerup.

POLITISK KRONIK

UDLANDET

Oktober 1956.

Mellemøsten.

2. – Udenrigsminister Dulles antyder, at meningsforskellighederne mellem vestmagterne i Suezspørgsmålet skyldes, at USA må optræde uafhængigt i kolonispørgsmål. – 10. fremsætter Indien en plan for Suez-kanalen, der er et kompromis mellem det ægyptiske synspunkt og 18-magtsplanen fra London-konferencen. To dage senere fører forhandlingerne i FN mellem Ægypten, England og Frankrig til fælles formulering af 6 principper, deriblandt at kanalen skal drives uden politisk påvirkning fra noget land. Samme dag meddeles i Bagdad, at iraqske tropper er parat til indrykning i Jordan. Det israelske udenrigsministerium udtaler, at dette vil blive opfattet som en trusel mod Israels sikkerhed og mod våbenstilstandsoverenskomsten, mens det britiske udenrigsministerium gør opmærksom på, at England i henhold til den britisk-jordanske traktat vil yde Jordan hjælp i tilfælde af israelsk aggression. – 13. England-Frankrig forelægger i Sikkerhedsrådet en resolution, der dels omfatter de 6 principper af 12. okt., dels hovedpunkterne fra 18-magtsforslaget. Første del godkendes af rådet, mens den anden standses af sovjetisk veto. – 15. meddeler det engelske udenrigsministerium, at det overfor Israel har betonet, at det ikke anser iraqsk troppeindrykning i Jordan for en krænkelse af våbenstilstandsaftalen. Samme dag oplyser den jordanske regering, at der ikke på indeværende tidspunkt vil komme iraqske tropper ind i Jordan. Næste dag udtaler Jordans udenrigsministerium, at landet vil anmode England om hjælp i henhold til traktaten i tilfælde af større israelsk angreb. – 16. forhandler Eden og udenrigsminister Selwyn Lloyd i Paris med konseilspræsident Mollet og udenrigsminister Pineau. – 22. giver valg til det jordanske underhus fremgang for de vestfjendtlige, ægyptisk-syrisk venlige partier. – 27. appellerer Eisenhower til Ben-Gurion om at undgå voldelige foranstaltninger, der kan true freden. Næste dag beordres delvis mobilisering i Israel, og Eisenhower gentager sin appel. – 29. dannes ny jordansk regering med vestfjendtligt præg. Samme dag trænger israelske tropper ind i Ægypten ad vejen mod Suezkanalen. Aktionen motiveres med nødvendigheden af at ødelægge de baser, hvorfra ægyptiske commandotropper foretager terroraktioner mod israelsk område. Fra Det hvide Hus i Washington meddeles, at USA agter at opfylde sin forpligtelse til at støtte ofre for aggression i Mellemøsten. Næste dag anmoder den britiske og franske regering Israel og Ægypten om at indstille alle krigshandlinger og trække deres styrker tilbage til en afstand af 16 km fra kanalen. Den ægyptiske regering opfordres til midlertidig at lade britisk-franske styrker besætte nøglestillinger ved kanalen. Hvis Israel og Ægypten ikke inden 12 timer går ind på disse krav, vil britiske og franske tropper intervenere. Dette ultimatum godkendes af det britiske underhus med 270 mod 218 stemmer, og akcepteres samme dag af Israel, mens præsident Nasser afviser det. Jordan og Iraq erklærer sig rede til at hjælpe Ægypten. Det amerikanske udenrigsministerium meddeler, at USA ikke forud var informeret om det britisk-franske ultimatum. Det meddeles, at Eisenhower, straks efter at han gennem pressen oplystes om ultimatum'et, sendte et hastebudskab til de engelsk-franske statsledere om, at stridsspørgsmål burde behandles af FN. USA stiller i sikkerhedsrådet forslag, der opfordrer Israel til at trække sine styrker tilbage, og som opfordrer alle FN-medlemmer til at undlade støtte til Israel, så længe det ikke har adlydt

denne resolution. England og Frankrig nedlægger veto. – 31. indledes britisk-fransk luftoffensiv mod mål i Ægypten. Sikkerhedsrådet behandler ægyptisk klage over britisk-fransk aggression og vedtager mod England og Frankrigs stemmer at indkalde generalforsamlingen til næste dag. Det franske parlament godkender mod kommunisternes stemmer aktionen mod Ægypten. Almindelig mobilisering i Jordan.

---

6. – Det frie Folkepartis fire repræsentanter udtræder af den vesttyske regering.

Ungarn.

6. – Den henrettede fhv. ungarske udenrigsminister Laszlo Rajk, der fik æresoprejsning i marts, hædres med en højtidelig statsbegravelse. – 13. arresteres fhv. forsvarsminister Mihaly Farkas. Næste dag genoptages fhv. premierminister Imre Nagy i kommunistpartiet, hvis tidligere førstesekretær Mathyas Rakosi den 16. udelukkes fra det politiske liv. – 22. kræver studenterdemonstration i Budapest, at Nagy skal genindsættes som regeringschef. I byen Györ kræver en kommunistisk forfattergruppe, at de sovjetiske tropper skal rømme Ungarn og kardinal Mindszenty frigives. Næste dag finder på foranledning af det litterære selskab Petöfi-klubben en demonstration sted i Budapest, omfattende mere end 100.000 mennesker. Et forbud mod demonstrationen ophæves efter ½ times forløb. Demonstrationen kræver bl.a. sovjetisk rømning af Ungarn og genindsættelse af Nagy i premierministerembedet. Efter demonstrationen går kommunistpartiets førstesekretær, Gerö, i radiotale mod alle forsøg på at skille Ungarn fra USSR. – 24. udnævnes Nagy til regeringschef på foranledning af kommunistpartiets centralkomite, der også omorganiserer politbureauet. Budapest radio meddeler, at regeringen har anmodet de sovjetiske tropper i Ungarn om at genoprette ordenen i landet, og det meddeles, at Nagy har udstedt et dekret om undtagelsestilstand og oprettelse af militære domstole. Nagy udtaler over radioen, at fjendtlige elementer har tilsluttet sig studenternes fredelige demonstration og vildledt arbejderne. Næste dag erstattes Gerö som førstesekretær af Janos Kadar. Nagy meddeler i radiotale, at den ungarske regering vil indlede forhandlinger med USSR om forbindelserne mellem de to lande og især om de sovjetiske troppers tilbagetrækning fra Ungarn. Den sovjetiske udenrigsminister Sjepilov erklærer 25., at kontrarevolutionære elementer har optrådt i Ungarn, og at den ungarske regering for at genoprette ordenen havde bedt sovjettropperne om hjælp. – 26. kræver arbejderdelegation overfor Nagy, at sovjettropperne skal rømme Ungarn inden nytår. De samv. ungarske fagforbunds blad kræver ligeledes forhandlinger om rømning. Flyveblad udsendt af en »revolutionær militærregering« kræver Warszawapagten ophævet og sovjetisk rømning. Næste dag dannes ny regering under Nagy, omfattende repræsentanter for »de fleste af landets demokratiske grupper«. Byerne Györ, Szolnok, Vac, Hatvan, Pecs og Miskolc erklærer sig for fristæder. USA, England og Frankrig indbringer »udenlandske militærstyrkers undertrykkelse af det ungarske folks rettigheder« for Sikkerhedsrådet. – 28. giver Nagy de ungarske tropper ordre til ildophør. Regeringen har besluttet at kræve øjeblikkelig sovjetisk rømning. Ifølge Budapest radio begynder sovjettropperne om aftenen at rømme Budapest. Ungarns FN-delegerede lader generalsekretær Hammerskjöld vide, at begivenhederne i Ungarn udelukkende henhører under ungarsk retsudøvelse og ikke under FN. I sikkerhedsrådet vedtages det at behandle det ungarske spørgsmål. – 29. oplyser den sovjetiske forsvarsminister Sjukov, at de sovjetiske tropper i Ungarn har indstillet ildgivningen. Han dementerer oplysninger om, at sovjetiske troppeforstærkninger skulle være sendt til Ungarn. Den nye ungarske regering støttes af USSR, siger Sjukov. De sovjetiske tropper i Budapest skal flyttes, så snart oprørerne har nedlagt våbnene. Jugoslavien hilser den nye ungarske ledelse og regeringserklæringen af 28. okt. velkommen. – 30. meddeler Nagy, at etpartisystemet er afskaffet og en national samlingsregering dannet, omfattende repræsentanter for alle de gamle partier. Der skal afholdes frie valg.

Nagy fremhæver, at han ikke har forbindelse med den tidligere regerings beslutning om at anmode sovjettropperne om hjælp, men at dette skete på foranledning af Gerö og Andras Hegedüs. I den nye regering indtræder bl. a. Janos Kadar. Småbrugerpartiets repræsentant i regeringen, Zoltan Tildy meddeler, at kardinal Mindszenty skal genindsættes i sit embede. Næste dag udtaler Nagy, at de sovjetiske tropper har rømmet Budapest, og at Ungarn nu kan udtræde af Warszawapagten og måske blive neutral.

Polen.

9. – Den polske viceregeringschef Hilary Minc træder tilbage. – 18. kræver det kommunistiske ungdomsforbunds Warszawa-afdeling, at Wladyslaw Gomulka genindsættes i stillingen som partiets generalsekretær. Næste dag indvælges Gomulka og flere af hans meningsfæller i partiets centralkomite. Under mødet ankommer en delegation fra det sovjetiske kommunistparti med Krushchev, Kaganovitch, Mikojan og Molotov i spidsen. – 20. vender den sovjetiske delegation tilbage til Moskva. Den polske regering meddeler, at en polsk partidelegation snart rejser til Moskva. Under et møde i det polske partis centralkomite kritiserer Gomulka skarpt den økonomiske politik i en tale, der udsendes over Warszawa radio. Der skal trækkes en skarp grænse mellem parti- og statsapparat, siger Gomulka, der går ind for fortsat venskab med USSR. Næste dag udnævnes Gomulka til centralkomiteens førstesekretær. Forsvarsministeren, den russiske marskal Rokossowski genvælges ikke til politbureauet. – 24. oplyser Gomulka, at Krushchev har lovet, at sovjettropperne i Polen inden 10 dage vender tilbage til deres baser. – 28. genindsættes kardinal Stefan Wyszinski, der arresteredes 1953, i sit embede som Polens primas.

---

10. – Tilhængere af Formosa-regeringen foranstalter uroligheder i Hongkong.

12. – Den hollandske regeringskrise, der har varet siden juni, afsluttes med, at Willem Drees fra arbejderpartiet danner en koalitionsregering.

Den jugoslaviske regering meddeler, at marskal Titos besøg i USSR ikke har ændret Jugoslaviens udenrigspolitiske linie.

Adenauer udtaler, at Vesttyskland må tage spørgsmålet om diplomatiske forbindelser med de østeuropæiske lande op.

16. – Den tidligere østtyske forsyningsminister Karl Hamann, der i 1954 idømtes 10 års strafarbejde, benådes.

17. – Dagbladet »Washington Post« offentliggør en skrivelse afsendt i september fra det sovjetiske kommunistparti til de østeuropæiske staters kommunistpartier, hvori det sovjetiske parti betegnes som »det dirigerende parti«.

18. – De franske myndigheder i Algier opbringer skib, der siges at medføre våben fra Ægypten til oprørerne. – 22. afbryder den franske regering forhandlingerne med Marokko p. gr. af sultanens modtagelse af algierske oprørsledere. En flyvemaskine, der skulle føre 5 af disse repræsentanter tilbage fra Marokko til Tunis, tvinges af franskmændene til landing i Algiers lufthavn, og de pågældende arresteres. Næste dag protesterer den tunesiske og den marokkanske regering mod arrestationen af oprørslederne. Frankrig hjemkalder sin ambassadør i Ægypten p. gr. af den ægyptiske støtte til Algier-oprørerne.

19. – Den sovjetiske og den japanske regering undertegner traktat om normalisering af forbindelserne mellem de to lande.

23. – Europarådets rådgivende forsamling godkender planerne om fælleseuropæisk marked.

26. – En ny sydvietnamesisk forfatning giver præsidenten store beføjelser og forbyder kommunistisk virksomhed.

27. – I Marokko dannes ny regering, domineret af Istiqlal-partiet.

29. – En erklæring om ophævelse af Tangers internationale stilling undertegnes, hvorefter Tanger indgår i Marokko.

31. – Præsident Eisenhower oplyser, at USA vil yde økonomisk hjælp til »nye og selvstændige« regeringer i Østeuropa.

November 1956.

Mellemøsten.

1. – Det engelske underhus forkaster med 324 stemmer mod 255 et forslag til mistillidsvotum, stillet af arbejderpartiet i anledning af regeringens Suez-politik. – 2. anbefaler FNs generalforsamling øjeblikkeligt ildophør og tilbagetrækning af alle fremmede styrker fra Ægypten. Den omringede ægyptiske garnison i Gaza kapitulerer. Næste dag vedtager generalforsamlingen at oprette en international militærstyrke til anvendelse i Ægypten. Tre pumpestationer på syrisk område sprænges af saboterer, hvorved olieledningerne fra Kirkuk til Middelhavet afbrydes. Som protest mod den engelske Suez-politik træder viceudenrigsminister Anthony Nutting tilbage. – 4. Den sovjetiske regering protesterer overfor England og Frankrig i anledningen af lukningen af søterritoriet omkring Suezkanalen. Samme dag går britiske tropper i land ved Port Said. Ministerpræsident Bulganin understreger i budskaber til premierministrene Eden og Mollet, og idet han antyder muligheden for anvendelse af sovjetiske fjernstyrede våben, at USSR er fast besluttet på »ved indsættelse af magt at slå angriberne tilbage« i Ægypten. I en tilsvarende note til den israelske ministerpræsident Ben-Gurion tilbagekaldes desuden den sovjetiske minister i Israel. Overfor Eisenhower foreslår Bulganin fælles sovjetisk-amerikansk indgriben i Ægypten. Eisenhower afviser forslaget og understreger, at USA anser det for sin pligt at modsætte sig enhver indmarch af nye stridskræfter i området. Generalsekretær Hammarskjöld meddeler den britiske og den franske regering, at Ægypten og Israel har lovet ildophør, og at indsættelse af FN-styrker er besluttet. – 6. erobres Port Said af britiske tropper og franske styrker indtager Port Fuad. Den britiske og den franske regering lover Hammarskjöld ildophør, og ved midnat indstilles skydningen. – 7. erklærer Ben-Gurion, at Israel vil holde det erobrede område besat, indtil en fredsslutning er nået, og at stationering af fremmede tropper ikke vil blive tilladt. FNs generalforsamling fastlægger den internationale styrkes opgaver i Ægypten og kræver øjeblikkelig britisk-fransk-israelsk rømning. Peking radio meddeler, at en kvart million kinesere har meldt sig som frivillige til hjælp for Ægypten. – 8. meddeler den israelske udenrigsminister Golda Mayer, at de israelske tropper vil blive trukket tilbage fra ægyptisk område. Den franske udenrigsminister Pineau oplyser, at der ved mødet mellem Eden og Mollet 17. okt., på baggrund af israelske meddelelser om, at Israel havde til hensigt at komme et ægyptisk angreb i forkøbet, drøftedes mulighederne for fransk-engelsk intervention. – 10. Det sovjetiske presseagentur TASS meddeler, at talrige frivillige har meldt sig til hjælp for Ægypten, og at sovjetregeringen vil tillade disse frivillige udrejse, hvis Storbritannien, Frankrig og Israel ikke trækker deres tropper tilbage fra Ægypten. – 11. tillader den ægyptiske regering indsættelsen af FN-styrken i Ægypten. – 14. udtaler Eisenhower, at USA indenfor FNs rammer vil modsætte sig indsættelse af sovjetiske frivillige i Mellemøsten. – 15. ankommer de første afdelinger af FN-styrken til Ægypten. Bulganin opfordrer Eden, Mollet og Ben-Gurion til at lade de tre angriberlande betale Ægypten skadeserstatning. På en konference i Beirut truer Saudi-Arabien, Jordan, Iraq, Syrien, Libanon, Ægypten, Yemen, Libyen og Sudan med diplomatiske og økonomiske sanktioner, hvis de britisk-fransk-israelske styrker ikke ufortøvet forlader Ægypten. – 24. udtaler FNs generalforsamling sin beklagelse af fremmede troppers fortsatte tilstedeværelse i Ægypten og opfordrer til øjeblikkelig rømning.

Ungarn.

1. – Et nydannet socialdemokratisk ungarsk parti, et katolsk folkeparti og et nationalt bondeparti begynder at udsende aviser. Meldinger indløber om indmarch af nye sovjettropper og om koncentrering af de russiske styrker i landet. Nagy anmoder formanden for den øverste sovjets præsidium, marskal Voroshilov om forhandlinger om tilbagetrækning af sovjettropperne. I en radiotale opsiger Nagy med øjeblikkelig virkning Warszawapagten og proklamerer Ungarns neutralitet. I en skrivelse til FN meddeler han, at han overfor den sovjetiske minister i Ungarn havde protesteret mod troppeindmarchen og nu anmoder FN om hurtigst muligt at sætte »Ungarns neutralitet og de fire stormagters forsvar af denne neutralitet« på dagsordenen. – 2. meddeler noter fra den ungarske regering til den sovjetiske, som oplæses i Budapest radio, at de russiske tropper har omringet Budapest. Noterne kræver neutralitet og ungarsk suverænitet og foreslår forhandlinger om ophævelse af Warszawapagten og øjeblikkelig tilbagetrækning af de sovjetiske tropper. Noterne oplyser, at endnu flere sovjettropper er rykket ind i Ungarn, og appellen til FN gentages. Sikkerhedsrådet diskuterer mod den sovjetiske repræsentant, Sobolevs, protest det ungarske spørgsmål. Vestmagterne vender sig mod den sovjetiske intervention, mens Sobolev dementerer meldingerne om indmarch af flere tropper. – 3. kommer det til kamp med sovjettropperne nær Budapest. Sovjetiske styrker spærrer vejen til Wien og nye russiske enheder trænger ind i Ungarn fra nord, nordøst og øst. I Budapest begynder sovjetisk-ungarske forhandlinger om Ungarns militære krav. Ifølge det ungarske pressebureau har de russiske repræsentanter lovet, at ingen nye sovjettropper vil overskride grænsen. Kl. 14 meddeler Budapest radio, at en række nye ministre er blevet udnævnt, deriblandt Anna Kethly og generalmajor Pal Maleter, der bliver forsvarsminister. Om aftenen behandler Sikkerhedsrådet situationen i Ungarn. USAs repræsentant stiller resolutionsforslag, der anerkender Ungarns uafhængighed og kræver sovjetisk rømning. – 4. kl. 5 morgen meddeler Nagy over Budapest radio, at sovjettropper tidligt om morgenen er gået til angreb på Budapest. Over en ikke-identificeret sender meldes dannelsen af en »revolutionær arbejder- og bonderegering« under Janos Kadar. Kl. 7 oplyses, at russerne har taget Maleter til fange. Svære kampe udkæmpes især i Budapest, men også i provinserne. Kadars program, der nærmer sig regeringen Nagy's af 28. oktober, udsendes pr. radio. En stor flygtningestrøm begynder at drage over den østrigske grænse. Folkeopstanden fortsætter som passiv modstand og generalstrejke. Kl. 9 træder Sikkerhedsrådet på amerikansk forlangende sammen. En amerikansk resolution, der kræver den sovjetiske interventions ophør og russisk rømning, falder på et russisk veto. Mod russisk protest beslutter sikkerhedsrådet at indkalde generalforsamlingen samme dag. Eisenhower forlanger i budskab til Bulganin øjeblikkelig tilbagetrækning af de sovjetiske tropper. – 5. anmoder Kadar USSR om hjælpeleverancer og får løfte herom. FNs generalforsamling kræver øjeblikkelig tilbagetrækning af sovjettropperne og adgang for FNs observatører. – 9. gentager generalforsamlingen kravet om sovjetisk rømning og forlanger frie valg under opsyn af FN. USSR opfordres til at standse sin folkeretsstridige behandling af det ungarske folk og undlade hindringer for hjælpeleverancer til befolkningen. – 10. har sovjettropperne knust den væbnede modstand så godt som overalt. – 11. lover Kadar ungarerne en række indrømmelser. Næste dag afslår han at give FN-observatører adgang til Ungarn, men erklærer sig 13. villig til at modtage humanitær hjælp fra FN. – 14. lover Kadar frie valg. Da han afviser de strejkendes krav om genindsættelse af Nagy i ministerpræsidentembedet, fortsættes generalstrejken. – 19. angriber ministerpræsident Nehru i det indiske underhus for første gang alvorligt den russiske politik i Ungarn og betegner regeringen Kadar som »ikke fri, men indsat«. Næste dag oplyser Nehru, at hans personlige udsending, Krishna Menon vil rejse til Ungarn for at afgive rapport om situationen der. – 21. proklamerer de ungarske arbejderråd i protest mod sovjettroppers forsøg på at hindre en konference af arbejderrepræsentanter fra hele Ungarn, en

ny 48-timers generalstrejke, samtidig med at de kræver Nagy genindsat som regeringschef, frihedskæmperne løsladt og de sovjetiske troppers tilbagetrækning samt frie valg. – 22. bliver Nagy med magt bortført, da han med lejde fra Kadar-regeringen forlader den jugoslaviske ambassade, hvor han havde søgt tilflugt. Næste dag meddeler Kadar-regeringen, at Nagy »efter eget ønske« er rejst til Rumænien. – 24. protesterer Jugoslavien overfor Ungarn mod krænkelsen af aftalen om Nagy, der den 21. blev lovet personlig frihed og ret til at vende tilbage til sin bolig.

---

2. – Den østtyske ministerpræsident Grotewohl fremhæver, at demokratisering ikke må udvikle sig til liberalisering og dermed til genindførelse af kapitalismen.

3. – Den vesttyske minister for fællestyske anliggender, Kaiser, opfordrer befolkningen i østzonen til ikke at blive utålmodige på baggrund af begivenhederne i Polen og Ungarn.

6. – Eisenhower genvælges som præsident med 35,6 mill. stemmer mod Stevensons 26 mill. Demokraterne får derimod som hidtil flertal såvel i senatet som i Repræsentanternes Hus.

Den schweiziske forbundspræsident Feldmann foreslår i telegrammer til Bulganin, Mollet, Eden, Nehru og Eisenhower en konference på højeste plan og lover bistand til dens forberedelse og administrering. Næste dag bifalder Nehru forslaget, medens Eisenhower 10. svarer, at de fælles interesser bedst varetages gennem FN. Bulganin siger ja, den 11. og Eden svarer d. 15., at tidspunktet til en konference ikke er det rette.

9. – Den iraqske regering ønsker ikke fremtidig at mødes med Storbritannien i dette lands egenskab af medlem af Bagdadpagten.

10. – Den polske regering meddeler, at den er parat til at modtage amerikansk hjælp, hvis den amerikanske regering ikke kræver ret til kontrol med leverancernes anvendelse. – 13. godkender det polske parlament en regeringsomdannelse, der bl. a. fjerner marskal Rokossowski fra posten som forsvarsminister; denne besættes med generalløjtnant Marion Spychalski. – 18. Ved afslutningen af polsk-sovjetiske forhandlinger i Moskva, der påbegyndes 15. nov., udsendes fælleserklæring, der bl. a. oplyser, at Polens gæld til USSR slettes, at Sovjetunionen yder Polen en langfristet kredit på 700 mill. rubler og leverer korn på kredit. Polen får medbestemmelsesret m. h. t. de sovjetiske troppers placering i Polen, og tropperne underlægges polsk retsudøvelse. – 29. erklærer Wladyslaw Gomulka, at der ikke vil blive givet frihed for borgerlige partier, og at et frit, suverænt Polen kun kan være et socialistisk Polen.

11. – I en tale i Pula, der offentliggøres 15. nov., erklærer marskal Tito, at den sovjetiske persondyrkelse var resultatet af et system. Om Ungarn siger han, at den første sovjetiske intervention var unødvendig. Den anden kunne være undgået, hvis de ungarske politikere ikke havde udskudt dannelsen af en ny regering og udsendelsen af en programerklæring så længe, at de ikke kunne løsne arbejderne og de kommunistiske elementer fra de reaktionære. Jugoslavien må støtte regeringen Kadar. – 23. angriber Pravda talen.

14. – Ved et møde i Delhi mellem Nehru og ministerpræsidenterne Bandaranaike, Sastroamidjojo og U Ba Swe fra henholdsvis Ceylon, Indonesien og Burma udstedes fællesdeklaration, der fordømmer fremmede troppers fortsatte forbliven i Ægypten og går ind for hurtig tilbagetrækning af de sovjetiske tropper i Ungarn, så det ungarske folk frit kan bestemme sin regeringsform.

17. – USSR fremsætter overfor Kina, Indien, USA, England og Frankrig et nedrustningsforslag, der omfatter en begrænset luftinspektion.

Kashmirs forfatningsgivende forsamling vedtager en grundlov, der skal træde i kraft 26. januar 1957, hvorefter Kashmir vil være en del af Indien.

19. – Premierminister Eden rejser på rekre-

ationsorlov til Jamaica. I hans fravær ledes regeringen af lordseglbevarer Butler.

20. – Fhv. udenrigsminister Molotov udnævnes til sovjetisk minister for statskontrol.

Fhv. medlem af det jugoslaviske kommunistpartis centralkomite Milovan Djilas fængsles p. gr. af virksomhed mod regeringen.

Jordans parlament går ind for ophævelse af forbundet med England og for oprettelse af diplomatiske forbindelser med USSR og Peking-Kina.

26. – Under et besøg i Kambodia udtaler den kinesiske stats- og udenrigsminister Chou En-lai, at tiden er inde til at forbedre forholdet til USA.

Det amerikanske udenrigsministerium oplyser, at der mellem USA og Island er nået en foreløbig aftale om fortsat stationering af amerikanske tropper i Island, og at USA skal yde Island finansiel og økonomisk hjælp.

Libyens ministerpræsident Mustafa Ben Halim oplyser, at regeringen ønsker forhandling med England om revision af den britisk-libyiske traktat på baggrund af begivenhederne i Mellemøsten.

28. – Det østtyske socialistiske enhedspartis beretning til centralkomiteen offentliggøres. Det hedder heri, at alle tegn på en liberalisering i borgerlig betydning beslutsomt må imødegås.

29. – Det bulgarske kommunistpartis førstesekretær, Todor Sjivkoff, erklærer, at visse elementer havde forsøgt at underminere den nuværende koalitionsregering, men at der under ingen omstændigheder vil blive tale om optagelse af ikke-kommunister i regeringen.

December 1956.

1. – Liberia vil oprette diplomatiske repræsentationer bl. a. i USSR.

Den indonesiske vicepræsident Mohammed Hatta går af.

3. – Sovjetisk-rumænske forhandlinger i Moskva afsluttes med en erklæring, hvori det hedder, at begge regeringer anser det for vigtigt at holde sovjetiske militære enheder i Rumænien. USSR lover store hvedeleverancer, udsættelse af Rumæniens gældsbetalinger og teknisk hjælp.

England og Frankrig meddeler generalsekretær Hammarskjöld, at de vil fortsætte rømningen af Port Said uden tøven, og at de fransk-engelske styrkers chef vil søge en aftale med FN-styrkens leder om tidstabellen for den fuldstændige rømning. – 19. udtaler Ben-Gurion, at Israel under ingen omstændigheder vil tillade ægyptisk tilbagevenden til Gaza. – 22. afslutter de engelsk-franske styrker rømningen af Ægypten. – 27. begynder FNs bjergningsflåde rensningen af kanalen.

6. – Det amerikanske udenrigsministerium meddeler, at Island vil tillade amerikanske styrker at forblive på Keflavik-basen og at kravene om de amerikanske styrkers rømning og ændring af 1951-aftalen er tilbagekaldt.

7. – Ved afslutningen på et græsk statsbesøg i Beograd udtaler et græsk-jugoslavisk fælleskommunique, at Cypern-spørgsmålet bør løses efter befolkningens ønsker, og at Balkanpagten skal styrkes.

8. – Herbert Hoover jr. afløses som amerikansk viceudenrigsminister af Christian Herter.

Der gives i Warszawa meddelelse om en aftale, der er indgået om den polske stats og kirkes fremtidige forbindelser. Frivillig religionsundervisning indføres og betales af det offentlige. Kirken vil yde regeringen fuld støtte. – 17. undertegnes i Warszawa en polsk-sovjetisk pagt angående stationeringen af sovjettropper i Polen i henhold til fælleserklæringen af 18. nov. – 31. udtrykker Gomulka håbet om, at Polen i 1957 vil få amerikansk hjælp.

12. – Milovan Djilas idømmes 3 års fængsel (se under 20. nov.).

De kinesiske styrker forlader Wa-territorier på grænsen mellem Burma og Kina (se under 31. juli).

Den irske republikanske hær foretager 11 aktioner i Ulster. – 14. udsteder Ulsters indenrigsminister tilladelse til arrestation uden arrestbefaling i visse tilfælde. – 21. får myndighederne tilladelse til at udstede udgangsforbud. – 29. forbyder regeringen de to irske nationale partier Sinn Fein og Fianna Uladh.

14. – Det nordatlantiske Råds møde i Paris, der påbegyndtes 11. dec., sluttes. Det vedtager »De tre vise mænds« (dvs. Lester Pearson, Canada, Martino, Italien og Halvard Lange, Norge) anbefalinger, bl. a. om rådslagning forud for handlinger, der kan få væsentlig betydning for alliancen eller dens enkeltmedlemmer. Den belgiske udenrigsminister Spaak vælges til generalsekretær efter Lord Ismay. Den amerikanske forsvarsminister Wilson oplyser, at USA er villig til at forsyne ikke-amerikanske NATO-styrker med taktiske atomvåben. Den vesttyske udenrigsminister von Brentano erklærer m. h. t. de østeuropæiske lande, at der skal udvises forsigtighed for ikke at ægge til voldsomme handlinger, der kunne få frygtelige konsekvenser.

18. – FNs generalforsamling vedtager Japans optagelse i FN.

19. – Et engelsk suppleringsvalg, forårsaget ved Anthony Nuttings udtræden af underhuset viser betydelig konservativ tilbagegang.

Den engelske regering offentliggør et forfatningsudkast for Cypern, der efter forslaget skal have begrænset selvstyre og får løfte om selvbestemmelsesret, når forholdene tillader det. En deling af øen kan tænkes. Samme dag afviser den græske regering udkastet, mens den tyrkiske næste dag meddeler, at den antager det som diskussionsgrundlag.

20. – Den japanske regering under Hatoyama går af og efterfølges samme dag af et kabinet, ledet af den tidligere minister for industri og udenrigshandel Tanzan Ishibashi, der 26. udtaler, at der kan ventes visse ændringer i forholdet til USA. Japan vil søge at danne en bro mellem vest og øst.

21. – En oprørsk officersgruppe har taget magten i den centrale del af Sumatra i Indonesien.

24. – Ved afslutningen af et 5-dages møde i det sovjetiske kommunistpartis centralkomite meddeles det, at formanden for Statens økonomiske Kommission, Maxim Saburov, udskiftes med Mikhail Pervukhin. Centralkomiteen indrømmer »grundlæggende svagheder i den statslige planlægning« og vil lade den løbende 5-års plan ændre.

28. – Yemens repræsentant i London hævder, at britiske styrker den 24. har angrebet den yemenitiske grænseby Qataba. Det engelske udenrigsministerium erklærer, at det tværtimod var bevæbnede stammefolk fra Yemen, der havde foretaget angrebshandlinger mod protektoratet Aden.

30. – Den pakistanske udenrigsminister Malik Firoz Khan Noon afviser forhandling med Indien om Kashmir.

31. – Krushchev angriber i den tjekoslovakiske avis »Rude Pravo« den nationalkommunistiske idé, som »arbejderklassens fjender« propagerer for.

Saar indlemmes i Vesttyskland.

DANMARK

Oktober 1956.

2. – Folketingsåret 1956–57 åbnes med statsministerens redegørelse for rigets almindelige stilling og de af regeringen påtænkte foranstaltninger.

3. – Finansminister Kampmann fremsætter forslag til lov om værn mod dumping m.m. Forslaget åbner adgang til indførelse af antidumping – eller udligningstold, når udenlandske leverandørers priser for en vare, der eksporteres her til landet, ansættes lavere end hjemmemarkedsprisen, eller når der i udlandet ydes tilskud til produktion eller eksport af varer her til landet. Beslutning træffes af finansministeren med tilslutning af finansudvalget efter begæring af erhvervenes organisationer.

Fiskeriminister Chr. Christiansen fremsætter forslag om, at der i hvert af de kommende 3 finansår stilles 2 mill. kr. til rådighed til nybygning af fiskerfartøjer, og at maksimumsbeløbet for fiskeribankens udlån forhøjes fra 20 til 30 mill. kr.

Socialminister Strøm fremsætter forslag om en særlig ydelse til alders- og invaliderentemodtagere (100 kr. for enlige og 150 kr. for ægtepar), og handelsminister Lis Groes genfremsætter forslagene om bybefolkningens forsyning med mælk og fløde, om ændringer i beværterloven og om opfindelser vedrørende krigsmateriel. Handelsministeren fremsætter desuden forslag om forlængelse af loven om bortsalg af visse brugte personmotorkøretøjer og oplyser i denne forbindelse, at importen af personautomobiler, der i 1953 udgjorde ca. 26.000, i 1954 ca. 36.000 og i 1955 ca. 28.000, i de første 8 måneder af 1956 har udgjort ca. 22.500, hvoraf ca. 18.300 er købt i henhold til dollarpræmieringsordningen.

Justitsminister Hans Hækkerup fremsætter forslag om, at gebyret for udstedelse af pas forhøjes fra 5 til 10 kr., og kirkeminister Bodil Koch foreslår ved ændring i menighedsrådsloven at tilvejebringe bedre befordringsmuligheder for visse kategorier af præster.

Bertel Dahlgaard (r.v.) foreslår, at folketinget opfordrer ministeren for offentlige arbejder til at henlede Københavns kommunalbestyrelses opmærksomhed på, at folketinget nærer et stærkt ønske om, at kommunalbestyrelsen tager spørgsmålet om nedrivning af Østifternes kreditforenings bygning op til ny overvejelse.

Landbrugsministeriet bestemmer, at der indtil 21. oktober ikke må eksporteres andet svinekød til Storbritannien og Nordirland end bacon. Fristen skal benyttes til at søge enighed opnået mellem privateksportørerne og slagteriernes salgsorganisation om kvalitets- og kontrolbestemmelser, der kan hindre en overfyldning af det britiske marked og en forringelse af dansk bacons renommé.

6. – På det radikale venstres hovedbestyrelsesmøde erklærer Jørgen Jørgensen (Lejre), at han føler sig overbevist om, at nedsat tjenestetid og begrænsning af mandskabsstyrkerne i løbet af få måneder vil være et aktuelt spørgsmål her i landet.

I en tale ved de jydske landboforeningers delegeretmøde udtaler nationalbankdirektør Svend Nielsen frygt for en svækkelse af finanspolitikken ligesom i 1952 og erklærer, at det er pengepolitikken, der må lempes, når det til sin tid bliver muligt at lempe den hårde økonomiske politik i sin helhed.

7. – Costa Ricas præsident Jose Fugueres ankommer til Danmark på officielt besøg.

9. – På det nordiske udenrigsministermøde i Reykjavik er der enighed om at støtte Sveriges indvalg i sikkerhedsrådet efter Belgien, og Finlands indvalg i det økonomiske og sociale råd efter Norge. Man er ligeledes enig om at stemme for optagelse af Marokko, Sudan og Tunis i FN og erklærer sig rede til at støtte forslaget om yderligere 2 ikke-permanente medlemmer i sikkerhedsrådet og 3 i det økonomiske og sociale råd. På mødet drøftes også

spørgsmål i forbindelse med Nordisk Råds møde i Helsingfors i februar 1957.

På et møde i København mellem de fire nordiske samarbejdsministre drøftes det videre arbejde med den rapport om en toldunion, som i sommeren 1957 skal forelægges regeringerne.

11. – Statsminister H. C. Hansen udtaler, at en bebudet »kampagne« for amerikanske investeringer i Danmark vil blive udsat p. gr. af den kritik, tanken har mødt i dele af pressen.

12. – Mellem de interesserede parter er der opnået enighed om, at den egentlige baconeksport til England skal forbeholdes slagteriernes salgsforening, men at eksporten af svinekød iøvrigt med enkelte undtagelser skal være fri.

16. – A. C. Normann (r.v.) fremsætter forslag til folketingsbeslutning om foranstaltninger til fremme af færdselssikkerheden og om overførelse af vejfondsmidler til dækning af sygehusudgifter.

17. – Folketingets åbningsdebat indledes med taler af Bundvad (s.), Erik Eriksen (v.), Aksel Møller (k.f.) og Bertel Dahlgaard (r.v.). Denne sidste går stærkt ind for besparelser på militærbudgettet, bl. a. gennem nedsættelse af tjenestetiden, og udtaler, at regeringen for længst ville have være fjernet, hvis venstre og konservative ikke havde været garanter for dens militær- og udenrigspolitik. Erik Eriksen udtaler sin villighed til fordomsfri drøftelse af forsvarsproblemet på baggrund af udviklingen af de nye våben og lægger vægt på, at den lange tjenestetid ikke er egnet til at styrke forsvarsviljen. Aksel Møller fremdrager det af ham selv tidligere skitserede forslag (se 2/9) om, at de direkte statsskatter nedsættes med et beløb af samme størrelse som det budgetterede overskud på statsregnskabet mod at det sparede skattebeløb indsættes på bunden konto i pengeinstitutter.

I folketingets vareforsyningsudvalg giver s., v. og r.v. tilslutning til aftalen om eksporten af bacon og flæskevarer til England, medens de konservative går imod, idet de finder det tvivlsomt, om landbrugsministeren har lovhjemmel til at regulere eksporten på den foreslåede måde.

18. – Under den fortsatte åbningsdebat taler Alfred Jensen for kommunisterne og Viggo Starcke for retsforbundet. Grønlænderen A. Lynge udkaster tanken om at pålægge de amerikanske baser på Grønland en afgift til støtte for Grønlands erhvervsliv, og Hans Schmidt (det tyske mindretal) foreslår oprettelsen af et dansk-tysk kontaktudvalg. Dette afvises af Ingeborg Refslund Thomsen (r.v.). Sluttelig foreslår Johan Poulsen (v.), at en række færøske opgaver løses gennem en 5 års plan.

Hvidberg (k.f.) fremsætter forslag til folketingsbeslutning om ændringer i skolevæsenets ordning. Hovedsynspunktet er, at tiden ikke er moden til en ændring af skolens struktur. Det 8. skoleår foreslås gjort obligatorisk, og enhver, som har bestået studentereksamen, skal have ret til at lade sig indskrive ved et af universiteterne eller en af de højere læreanstalter.

Det oplyses om minedriften i Mestersvig, at der fra igangsættelsen i slutningen af marts til udgangen af september er brudt ca. 45.000 tons malm, som ved behandling på stedet har givet ca. 4000 tons blykoncentrat og ca. 6.300 tons zinkkoncentrat. Ca. 9000 tons koncentrat er afskibet til smelteværker i Belgien, hvor det har indbragt netto knap 9 mill. kr. i udenlandsk valuta.

19. – Stats- og udenrigsminister H. C. Hansen advarer i sin tale under åbningsdebatten mod at tage et negativt standpunkt i spørgsmålet om udenlandske investeringer i Danmark. Om den militære tjenestetid udtaler han, at det ikke vil være rimeligt at foretage ændringer, for spørgsmålet er drøftet med NATO's øverste organer. Om tidspunktet for valget udtaler statsministeren, at det vil afhænge af folketinget, om valget skal komme før september 1957.

Jørgen Jørgensen (Ullerup) (k.f.) fremsætter på venstres og konservatives vegne forslag til folketingsbeslutning om foranstaltninger, der skal neutralisere de uheldige virkninger i skattemæssig og anden henseende, som forhøjelsen af ejendomsskylden ved den 11. alm. vurdering kan få for mange grundejere.

Den danske generalkonsul i New York, Eyvind Bartels, udnævnes til administrator for Suezkanalbruger-sammenslutningen (SCUA).

TASS meddeler, at Sovjetunionens øverste Sovjet har taget imod folketingets indbydelse til at sende en delegation til Danmark.

23. – Hanne Budtz (k.f.) fremsætter forslag til folketingsbeslutning om at opfordre justitsministeren til at fremsætte forslag til en ny lov om biografteatervæsenets ordning, hvorved bevillingssystemet ophæves.

24. – Finansminister Kampmann fremsætter forslag til ligningslov for 1957–58. Forslaget giver adgang til børnefradrag for børn mellem 16 og 18 år, for så vidt de sambeskattes med faderen, og til at overføre underskud fra eet indkomstår til de to nærmest følgende indkomstår. Desuden foreslås de særlige nedslagsbeløb for aldersrentenydere m.fl. forhøjet, og alle, der er fyldt 65 år, og som får nedslag i indkomsten, skal have adgang til at få udbetalt, hvad de måtte have indbetalt i bunden opsparing for skatteårene 1950–51 og 1951–52.

Landbrugsminister Smørum fremsætter forslag til lov om sammenslutningers og institutioners landbrugsjord. Formålet er dels at hindre selskaber og institutioner i at erhverve landbrugsjord, dels at fremme udstykningen af jord, der allerede er i institutioners eller sammenslutningers eller i det offentliges eje.

Indenrigsminister Carl Petersen fremsætter forslag til lov om hjemmesygepleje. Forslaget pålægger kommunalbestyrelserne at drage omsorg for, at der til enhver tid findes en forsvarlig hjemmesygeplejeordning i kommunen, hvortil alle kommunens indbyggere skal have adgang. Desuden foreslås statstilskuddet til hjemmesygeplejen forhøjet.

25. – Handelsminister Lis Groes fremsætter forslag om ændringer i aktieselskabsloven. Det siden 1952 gældende forbud mod, at selskaber, hvis aktier ikke noteres på børsen, yder lån til aktionærer, bestyrelsesmedlemmer eller direktører, foreslås opretholdt. De vigtigste af de foreslåede ændringer er i øvrigt: 1) ved forhøjelse af aktiekapitalen ved konvertering af gæld skal bestyrelsen gøre rede for selskabets økonomiske stilling og afgive en erklæring om, at de udleverede aktiers pålydende ikke overstiger værdien af de konverterede fordringer, 2) enhver skal have adgang til at efterse aktiebogen på selskabets kontor, 3) bestemmelsen om, at aktieselskaber, hvis aktier alle lyder på navn, og i hvilke antallet af aktionærer ikke overstiger 10, kan tage forbehold m.h.t., at regnskabet gøres offentlig tilgængeligt, ophæves, 4) for at hindre misbrug af »tomme aktieselskaber« skal et selskab, der har tabt ⅔ eller mere af aktiekapitalen, træde i likvidation, med mindre det lykkes at sanere selskabet gennem nedskrivning af aktiekapitalen og tegning af ny kapital. – Handelsministeren fremsætter desuden forslag om forlængelse af vareforsyningsloven til udgangen af 1957 samt forslag til lov om danske skibes bemanding og om sønæringsbeviser, forslag til lov om nautiske eksaminer og forslag til lov om skibsmaskinmestre.

Trafikminister Kai Lindberg fremsætter forslag om, at avisportoen forhøjes med 60 pct., og at den laveste vægtsats for breve nedsættes fra 50 til 20 g. Det samlede merprovenu anslås til 11 mill. kr.

Socialminister Strøm fremsætter forslag om en appelinstans for invalideforsikringsretten.

Ved folketingets 1. behandling af forslaget om værn mod dumping går ordførerne for v., k.f. og r.v. mod bestemmelsen om, at afgørelsen skal træffes af finansministeren med finansudvalgets tilslutning.

26. – Forslaget om fordobling af pasgebyret vedtages med 109 stemmer mod 10 (k. og rf.), medens forslaget om en særlig ydelse til alders- og invaliderentemodtagere vedtages enstemmigt.

Folketinget foretager 1. behandling af forslag til beslutning angående den planlagte nedrivning af Østifternes Kreditforenings byg-

ning. En længere debat slutter med, at forslaget henvises til udvalgsbehandling.

30. – Industrirådets formand, direktør Aage L. Rytter, udtaler, at industrien og også andre dele af dansk næringsliv har visse betænkeligheder m.h.t. planerne om nordisk fællesmarked.

31. – Efter et møde i det udenrigspolitiske nævn udtaler stats- og udenrigsminister H.C. Hansen sin dybe bekymring over de militære aktioner, der er indledet i det mellemste Østen, og som ikke har baggrund i nogen beslutning i FN.

November 1956.

1. – Detailpristallet for oktober er opgjort til 422 (1914 = 100), en stigning siden juli på 3 points.

2. – Regeringen nedsætter et udvalg til at undersøge spørgsmålet om direkte forbrugsskat til afløsning af de hidtidige skatter. Udvalgets formand er professor, dr. oecon. Kjeld Philip.

4. – Stats- og udenrigsminister H.C. Hansen retter i radioen en appel til de ledende i Sovjetunionen om at standse blodsudgydelsen og magtanvendelsen i Ungarn.

Studenter og arbejdere går i anledning af begivenhederne i Ungarn i demonstrationstog til den russiske ambassade. Om aftenen afholdes folkemøde på Frue Plads med taler af universitetets rektor og fire folketingsmænd. Demonstranter søger at hindre distributionen af »Land og Folk«.

5. – I det udenrigspolitiske nævn er der enighed om at imødekomme en af FN fremsat anmodning om dansk deltagelse i en international politistyrke i Suez-området.

Ministerpræsident von Hassel, Kiel, beklager, at den danske statsminister har stillet sig afvisende til tanken om et kontaktudvalg. Han udtaler, at mange af de tyske nordslesvigeres ønsker endnu ikke er opfyldt.

6. – Folketinget vedtager enstemmigt at stille en dansk militær styrke til rådighed for FN i Suezområdet. Inden forhandlingens begyndelse følger tinget en henstilling fra formanden om i stilhed at mindes den ungarske befolknings heroiske ofre for selvstændighed og demokrati. Under debatten opfordrer statsminister H.C. Hansen forgæves Aksel Larsen (k.) til at tage afstand fra den russiske intervention i Ungarn.

Det meddeles, at forsvarsministeriet af hensyn til den ekstraordinære situation har iværksat visse indskrænkninger i det militære personels fritid.

Rundt om i landet vedtages protestresolutioner mod den russiske aggression i Ungarn. Fra Esbjerg meddeles, at ledende kommunister har udmeldt sig af partiet.

Østre Landsret afsiger dom i Danish Milksagen. Samtlige tiltalte, også folketingsmand Stæhr Johansen og direktør Grubbe, der ved byretten var idømt bøder, frifindes.

7. – Regeringsmedlemmer udebliver fra receptionen i den russiske ambassade i anledning af årsdagen for den kommunistiske revolution. Under en demonstration mod ambassaden knuses nogle ruder i bygningen, inden det lykkes politiet at genoprette ordenen, og flere af de demonstrerende kommer til skade.

Folketingsmand Poul Møller (k.f.) udtager stævning mod »Land og Folk«, der har beskyldt ham for at lede »terror-demonstrationerne« mod bladet.

Udleveringen af benzin og brændselsolier begrænses.

8. – Nordens statsministre samt den norske udenrigsminister og den svenske forsvarsminister mødes i København i anledning af stats- og udenrigsminister H.C. Hansens 50 års fødselsdag. På et uformelt møde i udenrigsministeriet drøftes bl.a. det planlagte besøg af ledende statsmænd fra Sovjetunionen i april-maj 1957.

Ofrene for frihedskampen i Ungarn mindes over hele landet ved 5 minutters stilhed.

Den russiske ambassadør afleverer en note, hvori han beklager sig over demonstranterne, der øvede hærværk mod ambassadebygningen. Stats- og udenrigsminister H.C. Hansen forsikrer ambassadøren om regeringens bestemte vilje til at forhindre gentagelser.

Den kommunistiske rådmand i Københavns magistrats 2. afdeling, Teit Kærn, nedlægger sit hverv på grund af uenighed med partiet i dets holdning til begivenhederne i Ungarn.

Et kommunistisk forslag til beslutning om forhøjelse af sygekassedagpengenes maksimum afvises af socialminister Strøm og nægtes uden yderligere debat overgang til anden behandling med alle stemmer mod kommunisternes.

9. – Forslaget om ændringer i aktieselskabsloven møder stærk kritik fra ordførerne for v., k.f., r.v. og rf.

Det meddeles, at Danske Bankers Fællesrepræsentation og Danmarks Sparekasseforening har tilstillet folketingsudvalget vedrørende ligningsloven et forslag om skattebegunstigelse af midler, der opspares i bank eller sparekasse og bindes i en periode af 7 år.

10. – Et dansk FN-forkommando på 50 mand flyver til Napoli på vej til Ægypten.

Fhv. finansminister Thorkil Kristensen advarer imod at tro, at FN-styrken betyder en løsning af Mellemøstens problemer.

Den kommunistiske borgerrepræsentant, Carl Widriksen, nedlægger sit mandat.

12. – Danmarks, Norges og Sveriges forsvarsministre drøfter på et møde i København samarbejdet mellem de nordiske landes FN-styrker i Suez-området.

13. – Undervisningsminister Bomholt fremsætter forslag til lov om ændringer i lov om folkeskolen og forslag til lov om gymnasieskoler. Med fremsættelsen af disse forslag har ministeren opgivet det såkaldte midterlinieforslag, der støttedes af lærerorganisationerne, og har nærmet sig til de synspunkter, der er gjort gældende af venstre og Askovudvalget. Det tvungne 8. skoleår er opgivet. Folkeskolen skal ordnes som en 7- eller 8-årig eksamensfri hovedskole, udelt i de første 6 år, men med mulighed for deling i linier i det 7. og det – frivillige – 8. år. Folkeskolens realafdeling bliver 2-, 3- eller 4-årig i tilslutning til henholdsvis det 8., 7. og 6. skoleår. Gymnasieskolen skal bestå af en 4-årig realafdeling i tilslutning til det 6. skoleår og et 4-årigt gymnasium i tilslutning til 2. realklasse.

Et kommunistisk forslag til beslutning om foranstaltninger til forbedring af de værnepligtiges forhold nægtes overgang til 2. behandling med alle stemmer mod kommunisternes.

14. – Finansminister Kampmann genfremsætter forslagene om revision af motorafgifterne og trafikminister Kai Lindberg forslagene om revision af vejlovgivningen (se 9/2). Desuden fremsætter handelsminister Lis Groes forslag om en ny skibsregistreringslov.

Folketinget vedtager enstemmigt et af venstre og de konservative fremsat forslag om nedsættelse af et udvalg med henblik på revision af loven om ungdomsundervisningen.

Finansudvalget vedtager mod venstres og de konservatives stemmer en bevilling på 13.3 mill. kr. til et nyt Grønlandsskib.

15. – De første danske FN-soldater ankommer til Ægypten.

Lagmand Kristian Djurhuus anmoder rigsombudsmanden om at foranledige en genoptagelse af de dansk-britiske forhandlinger om fiskerigrænsen ved Færøerne.

Stats- og udenrigsminister H.C. Hansen oplyser i det udenrigspolitiske nævn, at den danske ambassadør i Moskva overværede militærparaden på revolutionsdagen efter instruks fra udenrigsministeriet.

Retsforbundets forslag om ophævelse af lov om statens husholdningsråd er til 1. behandling i folketinget. Det afvises af de øvrige partier.

16. – Forsvarsminister Poul Hansen giver folketinget en redegørelse for afgivelsen af en dansk militær styrke til FNs politistyrke i det mellemste Østen. Om det nordiske samarbejde oplyser han bl.a., at det overvejes at samle de danske og norske styrker i en bataillon.

Finansminister Kampmann fremsætter for-

slag om ændring i lov af 23. juni 1956 om vurdering af faste ejendomme, og indenrigsminister Carl Petersen fremsætter forslag om beskatning til kommunerne af faste ejendomme og forslag om ændring af lov vedrørende personlig skat til kommunerne. De tre forslag er led i regeringens skattereform. Det førstnævnte svarer i det væsentlige til beskatningsreglerne i det den 19/1 (s.d.) fremsatte forslag, hvoraf kun vurderingsreglerne blev færdigbehandlet i det foregående folketingsår. Ved det andet forslag fikseres ejendomsskylden til såvel by- og sognekommuner som amtskommuner på grundlag af den alm. vurdering af 1950 og aftrappes derefter over en periode af 40 år. For bykommunernes vedkommende afskaffes de hidtidige overgrænser for grundskyldspromillen, og i sognekommunerne skal der ikke som hidtil for 4 år ad gangen fastsættes et bestemt forhold mellem skatteudskrivningen på fast ejendom og på indkomster, men mellem grundskyldspromillen og skatteprocenten. For dette udskrivningsforhold fastsættes en overgrænse på 5. Forslaget om den personlige beskatning til kommunerne indfører progressive rateskalaer i lighed med de i de tre hovedstadkommuner allerede gældende, dog foreslås indkomstbeløb over 20.000 kr. beskattet med 20% i alle kommuner. Der bliver 5 rateskalaer at vælge imellem, men de almindelige landkommuner skal dog fortsat kunne ligne deres indkomstskat efter de hidtil gældende regler, for så vidt angår indkomstbeløb under 20.000 kr.

Finansministeren fremsætter endvidere forslag om uforandret forlængelse for 1957–58 af lov om tillægsafgift af visse motorkøretøjer.

Folketinget foretager derefter 1. behandling af regeringens skoleforslag og det konservative forslag til beslutning om ændringer i skolevæsenets ordning. Regeringens forslag modtages med velvilje af ordførerne for s., v., r.v. og k. Retsforbundets ordfører foreslår nedsættelse af en hurtigt arbejdende kommission og får her tilslutning af Else Zeuthen (r.v.), der på egne og partifællen Kirsten Gloerfelt-Tarps vegne giver udtryk for store betænkeligheder ved ministerens forslag.

17. – Handelsministeriet udsender bekendtgørelse om begrænsning af forbruget af brændselsolie.

På det konservative folkepartis landsrådsmøde opstiller fhv. minister Aksel Møller et program til fremme af opsparingen.

18. – I en udtalelse fra det konservative folkepartis landsrådsmøde advares mod at sætte Danmarks eksistens på spil ved at bygge udenrigs- og forsvarspolitikken på falske forudsætninger, og man modsætter sig ethvert forsøg på at forringe forsvarsberedskabet.

19. – Repræsentanter for Danmark, Norge, Finland og Sverige drøfter på et møde i Stockholm det nordiske samarbejde på atomenergiens område, bl.a. spørgsmålet om oprettelsen af et nordisk atominstitut i tilslutning til Niels Bohrs institut i København.

21. – Folketinget foretager 1. behandling af regeringens skattereformforslag (se 16/11) og af venstres og de konservatives forslag til beslutning om foranstaltninger i anledning af den 11. alm. vurdering (se 19/10). Skattereformforslagene kritiseres af v., k.f. og r.v.

26. – En samhandelsaftale med Benelux for tiden 1. dec. 1956–30. nov. 1957 betyder i det store og hele en konsolidering af den faktisk stedfundne samhandel med varer, for hvilke importen i de pågældende lande er underkastet restriktioner.

27. – Finansminister Kampmann fremsætter forslag til finanslov for 1957–58. Overskuddet på drifts- og anlægsbudgettet for 1956–57 anslås nu til ca. 375 mill. kr. mod 605 mill. kr. i 1955–56. For 1957–58 budgetteres drifts- og anlægsudgifterne til 4630 mill. kr. og indtægterne til ca. 5 milliarder kr., hvilket giver et overskud af samme storrelse som det for indeværende finansår anslåede. På kapitalbudgettet regnes der for 1957–58 med en nettoudgift på 850–900 mill. kr. mod ca. 1 million kr. i 1956–57, og med uændret overskud på drifts- og anlægsbudgettet vil statens finansieringsbehov derfor blive noget formindsket.

Finansministeren slutter med at fremhæve betydningen af, at statens behov for salg af obligationer i de kommende år holdes inden for den grænse, der sættes af indfrielserne af ældre statslån. Dette forudsætter, at den nuværende skatte- og afgiftslovgivning videreføres uændret, og at der opnås enighed om dækningen af de merudgifter til gennemførelsen af folkepensionen, som kan påregnes i 1958–59.

Finansministeren fremsætter endvidere forslag om forlængelse af lov om statsgaranti ved betalingsaftaler med udlandet, og socialminister Strøm fremsætter forslag om midlertidig ændring i lov om arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring. Formålet med dette forslag er at sikre, at Arbejdsmændenes Arbejdsløshedskasse kan bevare sit statstilskud som vanskeligt stillet kasse (ca. 37 mill. kr.) til trods for, at det gnstl. årskontingent i 1955–56 har udgjort mindre end 3½% af den gnstl. årsfortjeneste. Dette opnås ved at nedsætte kontingentprocenten til 3⅓.

Justitsminister Hækkerup fremsætter forslag om, at værgemål for mindreårigt ægtebarn skal udøves af forældrene i forening.

28. – Stats- og udenrigsminister H. C. Hansen fremsætter forslag til beslutning ang. ændringer i GATT og overenskomsten om handelspolitisk samarbejde (OTC) samt forslag til beslutning vedrørende de danske toldindrømmelser på den 4. internationale toldkonference under GATT. I forbindelse hermed fremsætter finansminister Kampmann forslag om ændring i told- og forbrugsafgiftslovgivningen. Lovforslaget indeholder desuden bestemmelser om oprettelsen af en ny ankeinstans vedrørende visse af toldadministrationens afgørelser.

Karlskov Jensen (v.) kritiserer, at socialkontoret i Vejle er blevet benyttet til socialdemokratisk agitation blandt alders- og invaliderentenyderne og spørger indenrigsminister Carl Petersen, om han billiger denne fremgangsmåde. Ministeren henviser til socialministeren.

Foranlediget af nogle spørgsmål fra konservativ side til statsministeren drøfter det udenrigspolitiske nævn civilbefolkningens beskyttelse og vejledning under krig. Statsminister H. C. Hansen foreslår nedsættelse af et udvalg af partirepræsentanter til sammen med administrationen at bearbejde spørgsmålene og oplyser, at indenrigsministeren snarest vil søge tilslutning til en udbygning af civilforsvaret for ca. 28. mill. kr. over 3–4 år.

Benzinrationeringen træder i kraft kl. 24. I folketingets vareforsyningsudvalg har handelsministeren fået tilslutning fra s. og r.v. til en ændring af den oprindelig påtænkte ordning, således at der kan gives ekstratildelinger til erhvervskørsel. Til gengæld nedsættes grundrationen for personbiler, således at den tilsigtede nedskæring af forbruget med 20% opretholdes.

29. – Det meddeles, at regeringen har nedsat et ministerudvalg vedrørende planlægningen af foranstaltninger i forbindelse med det civile beredskab. Stats- og udenrigsminister H. C. Hansen er formand for udvalget, til hvilket der skal knyttes et sekretariat under ledelse af departementschef J. H. Zeuthen, indenrigsministeriet.

Poul Sørensen (k.f.) genfremsætter på venstres og de konservatives vegne forslag til beslutning om foranstaltninger mod organisationstvang, og Thisted Knudsen (v.) fremsætter forslag om forhøjelse af tilskuddet fra den fælleskommunale udligningsfond til nedbringelse af kommunernes udgifter til drift af sygehusene. Endvidere fremsætter Bertel Dahlgaard (r.v.) forslag om udstedelse af værdisikrede statsspareobligationer.

30. – Monopoltilsynet udsender en bekendtgørelse, hvorefter en lang række pakkevarer fra 1. januar 1957 skal være tydeligt mærket med indholdets nettovægt.

Udvalget om sygelønsordningen (se Ø. og P., 29. årg., p. 264) har afsluttet sit arbejde, efter at der er opnået enighed om de forskellige spørgsmål, der var henvist til det. Arbejderne skal selv bidrage med 1 øre pr. arbejdstime, der skal være en karenstid på 6 dage, og dagpengesatserne fastsættes til 14 kr. for voksne mandlige arbejdere, 9 kr. for voksne kvindelige arbejdere og 6 kr. for arbejdere under 18 år.

December 1956.

3. – Minister Ernst Christiansen udtaler på FNs generalforsamling, at det vil være farligt for FN, hvis det accepteres, at der er to slags FN-medlemmer: de der retter sig efter FNs beslutninger, og de der ignorerer dem.

4. – Finanslovsdebatten indledes med taler af partiordførerne. Bertel Dahlgaard (r.v.) erkender, at besparelsesmulighederne på det militære område er blevet mindre efter den indtrådte skærpelse af den internationale situation; på den anden side må det ikke glemmes, at militærudgifterne er underkastet den økonomiske nødvendigheds lov.

Arbejdsgiverne i jernindustrien og centralorganisationen af metalarbejdere er enedes om retningslinier for en omlægning af arbejdstiden, hvor det ikke på anden måde er muligt at opnå den nødvendige nedsættelse af olieforbruget.

5. – Finansminister Kampmann replicerer til partiordførerne under finanslovsdebatten. I anledning af spørgsmål af Thorkil Kristensen (v.) og Thestrup (k.f.) om evtl. forlængelse af sparebevisordningen, hvis tekstilskatten fortsætter ud over 1. april 1957, udtaler ministeren, at det vil være rimeligt at afvente januar-pristallet, inden man tager endelig stilling til problemet.

Karlskov Jensen (v.) rejser spørgsmålet om Vejle socialkontors medvirken ved udsendelse af partipolitisk agitationsmateriale over for socialminister Strøm, der udtaler sin misbilligelse af det forefaldne.

6. – Med partiernes tilslutning vil der i U.S.A. blive uddelt en brochure om det danske »investeringsklima«.

Venstres forslag om forhøjelse af statstilskuddet til de kommunale sygehuse får ved 1. behandling en velvillig modtagelse af de øvrige partier.

Kommissionen vedrørende statens sindsygevæsen foreslår, at der i tiden indtil 1975 anvendes ca. 400 mill. kr. til udbygning af sindsygevæsenet.

7. – Thisted Knudsen (v.) genfremsætter forslag til lov om den amtskommunale beskatning (se 26/4 1955).

Handelsministeren får vareforsyningsudvalgets tilslutning til at indføre petroleumsrationering.

Nationalbanken yder et lån på 3.3 mill. kr. til støtte for den færøske hvalfangst.

8. – På et møde i Århus kritiserer statsminister H.C. Hansen venstres vægring ved at deltage i et tværpolitisk samarbejde om det civile beredskab og antyder, at det kan blive nødvendigt at rense luften ved valg inden valgperiodens udløb. Om den militære tjenestetid udtaler statsministeren, at en nedsættelse ikke er aktuel.

11. – Finanslovsdebatten slutter med en række ministertaler. Trafikminister Kai Lindberg bebuder fornyet undersøgelse af Thyborønprojektets tekniske nødvendighed, idet der efter de synspunkter, der er fremført fra dansk teknisk-videnskabelig side, synes at være mulighed for at spare en udgift på ca. 100 mill. kr.

12. – Landbrugsminister Smorum fremsætter forslag om forhøjelse af lån og tilskud til grundforbedringsarbejder og forslag om, at der i 1956–57 og 1957–58 kan anvendes indtil 6 mill. kr. til udlån til forbedring af staldhygiejnen.

Forslaget om statsgaranti ved betalingsaftaler med udlandet vedtages ved 3. behandling med 103 stemmer mod 4 (rf.)

13. – Det radikale forslag til beslutning om foranstaltninger til fremme af færdselssikkerheden vedtages enstemmigt i noget ændret skikkelse.

Ved den afsluttende behandling af det radikale forslag til beslutning ang. den planlagte nedrivning af Ostifternes Kreditforenings bygning vedtages en henstilling om at undersøge spørgsmålet om en revision af reglerne for tilskud fra vejfonden med det for øje, at der skabes sikkerhed for, at sådanne tilskud er samfundsøkonomisk begrundede. Forslaget

vedtages enstemmigt med 101 stemmer, idet dog 5 (k.f.) undlader at stemme.

Bertel Dahlgaard (r.v.) fremsætter forslag til lov om fremme af udbyttedeling.

14. – Folketinget vedtager forslaget om forlængelse af vareforsyningsloven med 85 stemmer mod 6 (rf.), medens 48 (v. og k.f.) undlader at stemme. Forslaget om midlertidig ændring i arbejdsløshedsforsikringsloven (ang. tilskud til arbejdsløshedskasser) vedtages med 93 stemmer mod 42 (v. og k.f.), og forslag til ligningslov for 1957–58 vedtages enstemmigt. Udvalget ang. det sidstnævnte forslag opfordrer finansministeren til at henstille til ligningsrådet, der har fastsat lejeværdien af bolig i eget enfamilieshus til 3½% af ejendomsskylden efter den nye vurdering, at det tager spørgsmålet op til fornyet behandling.

Folketinget nægter et kommunistisk forslag til beslutning om forholdsregler mod prisstigninger overgang til 2. behandling med 100 stemmer mod 7 (k.); 11 (r.v.) undlader at stemme.

Skibsreder Knud Lauritzen polemiserer mod en udtalelse af minister Kjærbøl om, at driftsudgifterne ved det nye ishavsskib til Den kgl. grønlandske Handel vil andrage 4 mill. kr. om året, medens det ville koste staten 5.5 mill. kr., hvis man skulle befragte andre skibe.

16. – Varcudvekslingsaftalen med Vesttyskland forlænges uændret for 1957.

18. – Nationalbanken meddeler, at den har lempet reglerne for bankers og fondsbørsvekselereres adgang til at holde indeståender i udenlandske banker.

22. – Danmarks handelsaftale med Polen er forlænget uændret for det kommende år. Importkontingenterne omfatter bl.a. 600.000 tons kul og 100.000 tons koks.

29. – Det meddeles, at fire danske medlemmer af Nordisk Råd vil foreslå regeringerne at undersøge mulighederne for fælles bygninger til brug for de nordiske landes ambassader og konsulater.

Den nye radikale folketingsmand Helge Larsen skriver, at det radikale venstre må bort fra at kræve en slags militærpolitisk trosbekendelse.

MEDDELELSE TIL ABONNENTERNE

De stadigt stigende omkostninger ved tidsskriftets fremstilling har desværre nødvendiggjort en forhøjelse af abonnementsprisen, der har været uforandret siden 1949. Fra og med 31. årgang – 1957 – bliver prisen for et årsabonnement 15 kr. (studerende 10 kr.). Enkelte hæfter vil kunne fås for 4 kr.

Redaktionen.